

VESTNIK VOČERO
VOČERO VESTNIK
SLOVENSКИН
DOMOBRAŃEV
VESTNIK
DOMOBRAŃEV

SLOVENSКИН
VESTNIK VOČ
ERO VESTNIK

MAJ - JUNIJ - JULIJ 1984

[H.2]

Rot Adraj

VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV je glasilo svobodnjakov vključenih v ZDSPB. — Izdaja ga konzorcij, Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. Ureja uredniški odbor. Naslov uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, suc. 7, Buenos Aires.

VESTNIK — VOCERO es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón Falcón 4158, 1407 - Buenos Aires. Editor responsable: Rudi Bras.

VESTNIK — VOCERO is the voice of slovenian anticommunist veterans. Ovitek: Aleš Gošar.

Tiska: Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, 1101 - Buenos Aires, Argentina.

— o —

DENARNA NAKAZILA za naročnino in za „Tiskovni sklad Karla Mau-serja“ pošiljajte na ime „VESTNIK“ na zgoraj zapisani naslov uprave.

— o —

V S E B I N A

Msgr. Anton Orehar — vogelni kamen	1
Críticas de un sacerdote brasileño	5
Št. Vid 1945 — Marko Kremžar	6
K zamisli moderne države — Božidar Fink	7
Nepotrebne tujke — Rudolf Smersu	10
Več o protikrščanski revoluciji — L. M.	11
Kdor zaničuje se sam — Rudolf Smersú	15
Znamenje čase — Lector	18
Papeži — fatimska skrivnost — L. Ceglar	28
Revolucija na Primorskem — ZU	33
Opombe h knjigi Škof Rožman — L. Ceglar	37
Slovenski javnosti po svetu	41
Profesorju Preglju v spomin	42
Junaški Hacin pred komunistično „pravico“	43
Medvojni čas v mojih spominih — Ivan Hudnik	59
V spomin	65
Zaliv 1/4 1983 — ZU	70
Pisma uredništvu	72
7. in 8. maj 1945 — ponatis	73
Naš fant v nemškem peklu — Franček Vresnik	75
Naši jubilariti	85
La esposa de Firmenich en libertad	86
Darovi	87

VESTNIK VOLERO

SLOVENSKIH DOMOBRANCEV IN DRUGIH RODOLJUBOV

MAJ-JUNI-JULIJ 1984

Monsinjur ANTON OREHAR, vogelni kamen krščanstva in slovenstva v Argentini

V vroči julij, mesec zorečih žitnih polj v deželi nekdanjega rajsko mili, v Argentini pa v zimski mesec njene neodvisnosti, ko si je pred več kot sto leti priborila v svoj narodni prapor sonce zlate svobode — bo padel njegov in naš praznik!

Uradno preprosto imenovani „delegat za slovensko versko skupnost“, za nas slovenske zdomce in naše otroke v Argentini pa nenadomestljiv pobudnik, delavec, učitelj, vodnik in svečenik, je msgr. ANTON OREHAR dočkal svoj ZLATOMAŠNIŠKI JUBILEJ, mi pa enega največjih slavij na naši kratki življenjski poti.

Leta 1934 je Gospod odbral mladega Antona za svoj vinograd. Obdobje devetih let, od njegove nove maše pa do majnika 1945, imamo lahko za temeljito opravljeno devetdnevno kot pripravo za veliko nalogo, ki jo je — takrat eden od najmlajših duhovnikov — pogumno sprejel nase že v taborišču Mónigo v Italiji: skrb in odgovornost za dušni blagor slovenskih beguncev v tistih razmajanih in negotovih časih. Po tem plebiscitu svojih sobratov je kot oče begunske družine živel z njo in zanjo: od Móniga in Trevisa v padski nižini, pa preko Servigliana v Abruzzih do Senigallije nad Ancono ter zadnjih dni v neapeljskem predmestju Bagnolija.

To so bila leta, iz katerih se še danes — lahko rečemo — hrani in živi zdomska zavest, ponos, zagon in naše delo. Leta duhovnega očiščevanja in priprave, globljega spoznavanja naše vere in trdnjšega zaupanja v božje načrte z nami; leta duševnih in telesnih stisk pa srečnih in pogumnih življenjskih odločitev, a tudi časi redkih in nepričakovanih življenjskih zlomov. To je bila doba, katere značilnosti in probleme teološki in pa-

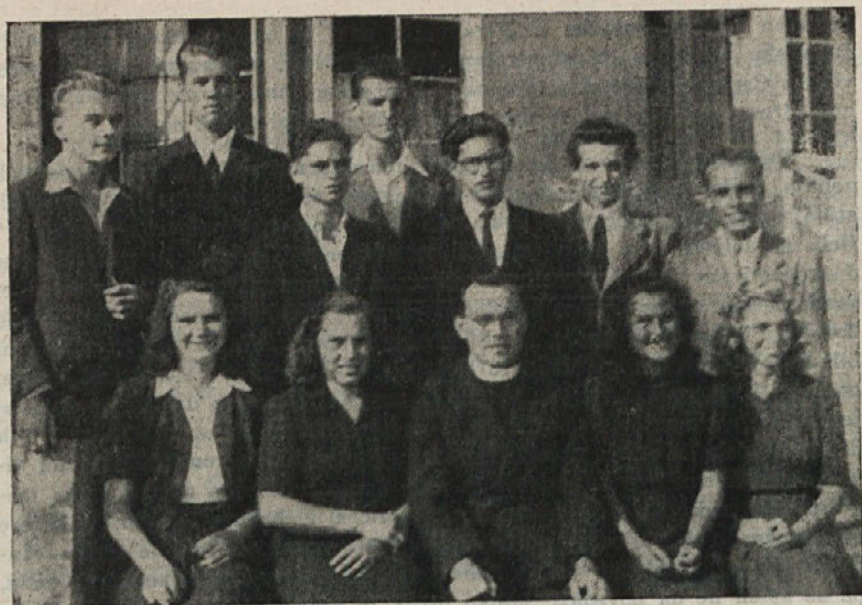
storalni študij v semeniščih mirnih časov ni mogel predvideti. Četudi je tedaj mlademu in zavzetemu taboriščnemu župniku stala ob strani peščica izbranih duhovnikov, je pa vendarle breme dokončne odločitve vselej ostajalo le na njem samem. Kolikokrat je bilo treba pravnim zahtevam cerkvenega zakonika iskati takšnih pravnih odločitev, da sta pri izvedbi le-teh medsebojna krščanska ljubezen in rahločutnost vendarle ostali z glavno besedo! In, kot vemo, je novi župnik znal tako opraviti. V tistem času nam je bilo treba ostajati pokoncu, v osebi našega dušnega pastirja in vodnika, pred tujimi presojevalci našega življenja, ravnanja in zadržanja. Obračati se je moral na dobrohotnost in naklonjenost ljudi, ki so morali v sebi premagati privzgojene pridržke, včasih celo mržnjo do slovenskega naroda. Monsinjur je takrat dostojanstveno in spretno vršil svoje poslanstvo.

Ne pozabimo tudi, da se je takrat Kristus vsak dan daroval pod pločevinasto streho, nekaj časa celó pod milim nebom. Nekdaj zametavana pločevina je postala „žlahtna kovina“ za izdelavo oltarnega okrasja. Duhovnik je pristopal k oltarju v spremljavi bosonogih in kratkohlačnih strežnikov, ne da bi se ljubi Bog količkaj užalil, kajti molitev se je dvigala k njemu iz prečiščevalnega trpljenja. Liturgija se je sklonila do nižav preprostosti, da sta tako njena lepota in vrednost v tisti revščini še lepše blesteli.

Za tak vinograd prav posebne vrste je bilo treba tudi posebnega moža. Vsevedni in modri Bog pa za svoje vedno najbolje poskrbi, saj nas že sveto pismo opominja, naj ne skrbimo, kako in kaj, kajti Oče ve, kaj potrebujemo. Največkrat pritrdi človek tej resnici šele potem, ko se je čas že iztekel. Zdaj vsi prav dobro vemo, da je nebeški Oče takrat za nas najbolje poskrbel, ko je nagnil našega jubilanta, da se je, vsa ta dolga leta, iz dneva v dan, za nas vsega razdal. Na ozarah njegovega zlatomašniškega jubileja monsinjorju Oreharju malone ves slovenski živelj v Argentini izreka to visokozašlusno priznanje in se Bogu zanj radostno zahvaljuje.

Leta 1948 so se tudi za nas začele oglašati ladijske sirene; begunska družina se je začela premikati. Klicala so jo ameriška obrežja na severni in južni polobli. Triletna duhovna in umska priprava v taboriščih je šla h koncu. „Veliki“ svet je hotel dokončno rešiti „begunsko vprašanje“. „Refugees“ naj bi postali „emigrants“. Kot pred vsakega izmed nas, se je tudi pred našega jubilanta postavila grozeča sfinga s še nerešenim zagonetkami. Kam naj se usmeri in kako naj se obrne, kje naj zagradi za delo, da bo opravljeno po božji volji? Kot duhovniku vesoljne Cerkve so se mu odpirale neštete možnosti, kot župniku beguncev samo ena: k svojim, s svojimi in zanje! Ta za nas srečna odločitev pa je bila spet samo osebna in se odgovornosti zanjo ni mogel deliti z drugimi; pa tudi enkratna, nepovrnjiva ter polna mnogovrstnih težav in skrajne negotovosti.

To so vprašanja, na katera je bilo treba hitrega odgovora in niso dovolila nobenega cincanja. Kdaj in kje je človekova in še duhovnikova pri-

G. msgr. Anton Orehar s študenti osmega razreda, katerim je bil razrednik na taboriščni gimnaziji leta 1947 v Senigalliji.

sotnost najbolj potrebna? Koliko more o tem sam presoditi, koliko se je zanešti na informacije in nasvete od drugod? Nihče takrat ni vedel, kako bo „tamkaj“ onkraj morjá; tam je bilo za nas neznano življenje, neznani ljudje, nezano skorajda vse. Tudi Cerkev, sicer v bistvu naša, katoliška, ali njen zunanji obraz še nepoznan. Vabljivejša so bila druga obzorja, luči na severni polobli so bile svetleje prižgane, lepši naj bi bili kraji drugod in tamkaj morda tudi že znani obrazi. Ali duhovnik po božjem Srcu, naš zvesti gošpod Orehar, se ni odločal za lepše, pač pa se je odločil za našo pot tja, kjer je „mala“ Argentina velikodušno na stežaj odprla vrata. Šel je z nami begunci, z rešenimi in preživeliimi domobranci, s študenti, katerim je bil profesor med mrzlimi stenami begunskih bark, z možmi, ki so mu stali ob strani kot en mož, z materami v neizmerno žalost in v črno oblečenimi, pa s fanti in dekleti, ki jih je vzgajal, bodril in usmerjal na sestankih, v cerkvah in kapelah. Z otroki, ki jih je krstil ali pa tudi že učil prvih življenjskih resnic. Z belimi, sivimi in črnimi, bolj ali manj preganjanimi, se je ta gorenjska bistrost in pridnost vkrcala na „Santa Cruz“ orat tjakaj čez morje neznano ledino.

Njegova Argentina se je začela v župniji svete Julije v Buenos Airesu. Izseljenski duhovnik, širom dežele poznani gospod Janez Hladnik, je bil mož, ki je nam vsem utiral pot. On sam, pionir in dobrotnik, nam je našel do-

brotnika v osebi župnika g. Figalla, ki nam je odprl cerkev, dvorano in župnijske prostore. Pa monsijor Anton Orehar, neutrudni arhitekt slovenske Cerkve v zdomstvu in gonilna sila pri gradnji Slovenske hiše v Buenos Airesu! Na sam naš začetek nam je Bog poslal te tri može.

Začelo se je novo razdobje neštevilnih dnevnih skrbi in potreb, pa tudi velikih, zrelo utemeljenih načrtov in zamisli na vseh področjih, koderkoli stojé možjé Gregorčičevega rêkla, da „ne samo, kar veleva mu stan...“ Dela in dolžnosti se ni otepal. Od monsijnorja Hladnika je prevzel nase dušnopastirsko skrb za izseljence. Spet je bil postavljen v Gospodov vinograd posebne vrste: pravno nedoločen, pa slovensko samorasel. Sproti je bilo treba krčiti gozd in goščo, sproti potégati nove poti. Za nič in nikjer ni bilo priročnikov, knjig, bibliografije malo. Vse je bilo treba začeti znova, ustvarjati novo ali zbuhati iz lastnega spomina. Ljubezen do duš in do svojega rodú razkazuje jubilant le v svojem nenehnem delovanju in v svojih delih. Ali delo, ki ga je začel, delo, ki ga je speljal do konca! Kot vidni višek njegovih vodstvenih naporov so nam danes na široko odprta vrata moçoé Slovenske hiše na ulici Ramón Falcón v Buenos Airesu, v katere ostréje nam je skupaj z možmi najboljšega kôva postavil votivno cerkev Marije Pomagaj. Vse, kar pa je duhovnega in kulturno-narodnostnega sadú, pa se sploh ne da povedati: koliko otrok je krstil, koliko parov poročil in kolikim že je blagoslovil njih grob? Kako vse to zmore, je uganka za marsikoga. Kdo od naših študentov še ne, si pri njem ni pridobil zdravega nauka krščanskih resnic in poštene morale? Kolikim svojim rojakom, med nami le redko poznanim, je v zadnjih urah otajal srce in prinašal utehe in odpiral nebesa? Kolikim svojim možem in ženam je govoril zadnje, pač grenke, a z vero prevzete besede pri zadnjem slovesu?

Piscu teh vrstic naj bo dovoljeno ustaviti se še ob nekaterih izrednih posebnostih našega slavljenca.

Da ima naš zlatomašnik res pravo duhovniško srce, nam je na to nehoté sam pokazal, ko nam je nekoč v ožjem krogu in v prijetnem pogovoru kar tako mimogredé zaupal, ko je rekel, da v svojem življenju še ni srečal zares slabega človeka.

Izredni spomin, s katerim ga je obdaril Stvarnik, je prišel že kar v pregovor, saj menda ni otroka in mladeniča, ki ga gospod ne pozna po imenu, da ne govorimo o stoterih, ki z njimi že leta in leta delé „težo dneva in vročine“.

Zdaj mi pridejo na misel besede iz Gregorijevega škofovskega gesla „Cruci: pondus et praemium“, „Teža križa in plačilo“, katerega se zdi, je monsijor kot Rožmanov duhovnik voljno privzel zase. Da je msgr. Orehar rajnega škofa Rožmana zvest občudovalec in posnemovalec, je znano premnogim. Ali pravi njegov odnos do svojega nepozabnega škofa, sem dojel šele takrat, ko me je neka mlada žena bistro opozorila, rekoč: „Kako rad

mora imeti gospod Orehar škofa Rožmana, saj še nisem slišala nobene njegove pridige, da ga ne bi z ljubeznijo omenil in postavil za zgled.“

Našemu domobranskemu „Vestniku“ je bil jubilent, kot čutimo, vedno naklonjen. Za preostro zapisane besede je včasih samo povprašal, zakaj pa tako?, kot da bi hotel morda neljube stvari razumeti. Ali na junijski dan in pri mašah za naše junake, se prav nič ne pomišlja s svarilno besedo priti na dan: Borci, domobranci — bodite eno!

Končno še: lep prikaz moža, ki se je s srcem in dušo postavil za našo stvar, so nam prinesli tisti obiskovavci domovine izpred let, ki so se v naročenih „pomerkih“ s komunističnimi miličniki morali kot Peter zagovarjati pred razbojniškimi hlapci: „Ne poznam tega človeka!“

In ta človek je bil, seveda, naš današnji slavjenec!

Monsinjur Orehar: ko bodo združeni pevski zbori slovenskih ideoloških izgnancev v Buenos Airesu te dni, Vam v čast, peli tisto mogočno „V gorenjsko oziram se skalnato stran“, bodite prepričani, da smo mi vsi prepričani, da tamkaj za nas „...v nebo kipe velikani!“

Críticas de un sacerdote brasileño

SAN PABLO (EFE y UPI). — El cardenal Pablo Evaristo Arns, arzobispo de San Pablo, pidió a las Naciones Unidas (UN) que impida la extradición del argentino Mario Eduardo Firmenich, concedida el miércoles por el Supremo Tribunal Federal de Brasil.

“La tradición jurídica del Brasil está contra la extradición por violaciones políticas. Además, existe un riesgo en la vida del acusado si éste es trasladado a territorio argentino”, dijo Arns en un telegrama remitido al Alto Comisionado de las Naciones Unidas para Refugiados (ACNUR).

El pedido, realizado a través de la Comisión Arquidiocesana y Pastoral de Derechos Humanos y Marginalizados de San Pablo, fue enviado a Ginebra y firmado por el coordinador de la institución, Firminio Vecchio, en nombre del prelado brasileño.

Según el despacho, la comisión arquidiocesana está preocupada “por el insuperable riesgo que correrá Firmenich en suelo argentino”.

El presidente del Movimiento de Justicia y Derechos Humanos, Jair Krischke, señaló que el gobierno de Noruega había manifestado su disposición de recibir a Mario Firmenich y que por eso Brasil no debía haber concedido su extradición a la Argentina.

Št. Vid 1945.

„Škofove zavode“ so spremenili komunisti tiste dni iz krščanskega vzgojnega središča v koncentracijsko taborišče.

Morda bodo zgodovinarji kdaj ugotovili, koliko tisočev je med majem in septembrom 1945 šlo skozi „Zavode“ in pod kakšnim vidikom so partizani pošiljali tja vrnjene domobrance, politične pripornike in tuje vojne ujetnike. Za nekatere je bila to le kratka postaja na poti v Kočevski Rog, drugi pa smo čakali tam tedne in tedne na neznano usodo.

Malo smo vedeli, kaj se je godilo zunaj zastraženih zidov. Partizani, ki so prihajali med nas, so bile le grozeče, oborožene postave, ki so iskale od obraza do obraza, da bi zasledile med borci znanca, sosede... Kadar so koga prepoznali, je bilo gorje. Znesli so nad njim sovraštvo in pijano pobesnelost, včasih kar na mestu, navadno pa so jih odvrleli in jih čez ure pahnili nazaj med nas zbite in pretepe. Ne spomnim se, da bi slišal enega samega sotrpina tožiti nad svojo usodo. Sprejemali so trpljenje vdano in z veliko vero.

Vsako noč so se odpirala velika vrata, da se je pričelo neizprosno klicanje imen. Zvenela so imena znanih in neznanih soborcev, ki so morali proč. Nihče od nas, ki smo se v stotinah stiskali na cementnih tleh nekdanje zavodske dvorane, sestradani in obnemogli, tedaj ni vedel, kam jih vodijo, le slutili smo in molili zanje.

Med lakoto in nasilstvom so minevali dnevi. Življenje je potekalo, v prikitem strahu, pa čakanju obroka vodene hrane, ki so jo delili med nas enkrat ali dvakrat na dan.

Tiste dni so pretepli od krvi med drugimi tudi prijatelja Markota Vrelca in Tončka Žaklja, ker so našli pri njima svetinje in rožni venec; kmalu za tem so tudi nju poklicali v noč.

Čim manj nas je ostajalo v dvorani, bolj smo se čutili zapuščene in brez moči; marsikdo je bil od lakote in griže na robu smrti. Kmalu so bili smrtni primeri zaradi izčrpanosti na dnevnem redu.

Takrat je bilo, ko je nekdo zvedel novico, če se prav spomnim, jo je prejel skozi razbito okno, iz nadstropja, kjer so imeli zaprta dekleta; pričela je krožiti od ust do ust.

„NARTEJA VELIKONJO SO OBESILI! UMRL JE KOT JUNAK. NJEGOV ZADNJI VZKLIK JE BIL: ŽIVEL KRISTUS KRALJ! NARTE VELIKONJA JE MUČENEC...“

Bilo je, kakor da bi posijalo sonce med nas. Zunaj nekje je umrl človek, ki ga niso strli. Nimajo moči nad našim mišljenjem, le telesa uničujejo. . .

Nismo še vedeli, da je bilo tiste dni po vsej Sloveniji na tisoče takih, ki so jih pobili zaradi njihovega prepričanja, ne da bi jim strli duha.

In naenkrat smo se zavedli jasneje kot prej, da se tudi velika zastražena vrata zavodske dvorane ne odpirajo sotrpinom le v neznano temo, marveč tudi v krščansko zmagoslavje.

Marko Kremžar

K zamisli moderne države

Ko se bomo Slovenci lotili dela za določno zamisel svoje državne organizacije, ne bomo imeli pred seboj lahke naloge.

Najbolj lagodno bi gotovo bilo, da poiščemo kake tradicionalne shematične formule in jih prilagodimo na naš primer. Tako ravnanje pa bi ne bilo primerno iz več razlogov.

Neprestano in danes naglo razvijanje medčloveških in meddržavnih odnosov izraža in pobuja spremembe v državnopравни in politični miselnosti. Krepi se čut za socialno solidarnost, za varstvo in neosnaženost narave. vedno večji vpliv se priznava političnim silam v družbi in vmesnim institucijam, več je pripravljenosti za varstvo in pospeševanje družine. Z naglim izpopolnjevanjem vseh vrst občevalnih sredstev se manjšajo razdalje v prostoru in informaciji in po meddržavnem združevanju se ne samo krepi sodelovanje, ampak se prenašajo in z večjo ali manjšo učinkovitostjo uveljavljajo skupna središča, za odločanje. Tako so danes vzorci preteklosti morda samo še prikazi temeljnih načel in niso primerni, da se preprosto primenijo na današnje družbene formacije. Še posebej bi bilo obžalovati tak postopek pri snovanju nove državne organizacije, ko se ponuja priložnost za izvirno zamisel moderne sodobne države. Čeprav velja, da je po splošnem čutenju danes bolj kot kdaj koli javno mnenje močan dejavnik pri odločanju o razvoju družbe, vendar iz tega ne izhaja, da je dovolj, če se pridobi neodvisnost, notranja ureditev pa se prepusti razvojnemu procesu. Saj ni vredno potegovati se za državno samostojnost, če ni ob njej vnaprej zagotovljena osebna svoboda, in kar najpogosteje zavarovano spoštovanje človeškega dostojanstva. Vnaprejšnji osnutki so primerni tudi, da po njih vzplamti ideal za delo in boj, pa tudi, da se preprečijo poznejše negotovosti, prerivanja in morda zunanje nevarnosti.

Obenem s težnjo po modernosti mora biti pri vsakem načrtovanju družbene organizacije prisotna misel na posebnosti v značaju, šegah, sestavi in odnosih določenega ljudstva. Ni dopustno, puščati v nemar tradicionalna nagnjenja v vprašanih o obliki vladavine, neposredne demokracije, ozemelske organizacije, ureditve sodstva in drugem. Treba bo torej preučiti, kaj živi danes v zavesti slovenskega ljudstva. Ni menda dvoma, da smo republikanci, najbrž nam je blizu težnja po splošni zakonodajni iniciativnosti, rneferedumu in porotnemu sodstvu. Preiskati bo treba, kako smo do zakonodajne in upravne centralizacije, če torej težimo k unitarni a'i zvezni državni obliki. Pri tem bo treba upoštevati pravnozgodovinske in etnološke izsledke, kot tudi današnja miselnost ljudi, ki strnjeno žive na slovenskem ozemlju.

Kot za vse dežele pod komunističnimi režimi, bo tudi za Slovenijo težko, a vabljivo vprašanje, kako preiti iz današnjega družbenega sestava v boljši, pravičnejši red. Gotovo je, da ne bo mogoče utajiti komunistične

preizkušnje, kot da bi je ne bilo, in spraviti deželo v kak liberalno-kapitalistični sestav. To bi se zdelo zgodovinsko nelogično. Skoraj štiri desetletja trajajoči komunistični eksperiment bo razen hudih poškodb in grenkih spominov pustil za seboj tudi deloma neizbrisne vtiske v pojmovanju svobode družbe in gospodarstva. Upati je, da bo komunistične zablode osvobodeni človek ob preostali zmedi in negotovosti vendarle tudi bolj pripravljen, da poišče in sprejme nove očrte za družbeni red, ki bodo družbo pojmovali bolj organično, z bolj odprtim upoštevanjem vplivnosti stanovskih interesov in širšim, a pristnim in iskrenim deleženjem občanov v javnih zadevah. Tako bo morda nova družba bolj sprejemljiva, da uveljavi načela cerkvenega socialnega nauka. Pred uveljavljanjem teh načel pa bo treba veliko raziskovalnega in ustvarjalnega dela. Do zdaj v tem ni določnih osnutkov, ne pri nas ne drugje, vsaj javnost o tem ni obveščena. Ni pa verjeti da bi ne bilo razmišljanja in snovanja. Nekateri disidenti iz vzhodnih dežel, ki povsem odklanjajo temelje in izvedbo komunističnega družbenega sestava, odprto izjavljajo, da ne sprejemajo v zameno tistega, ki je uveljavljen na zapadu, ne njegovega modela demokracije ne gospodarskega reda. Za zamisel novega sestava bo gotovo treba izredne domiselnosti in ustvarjalnosti, kot so ju pokazali geniji liberalne demokracije. Pri reševanju tega globoko zajemajočega vprašanja se bo treba zgledovati pri vseh, ki snujejo za novo dobo, tudi pri tistih iz sedanje Sovjetske zveze, za katero vemo, da v njej skrivno delujejo skupine, ki pripravljajo resne načrte za prihodnost.

Ko bomo snovali zamisel svoje države, bo koristno, da preučimo ustavno ureditev tistih držav ki so svoj temeljni zakon na novo oblikovale in z njim uvedle nove odnose in družbene ustanove. Posebno je to pomembno pri tistih državah, ki so si dale nove ustave po koncu nedemokratske dobe, kot npr. Španija, Italija in Zahodna Nemčija. Vse dajejo več ali manj posrečen zglede, kako urediti moderno državo in zajamčiti človeku kar najbolj vredno življenje. Pri vseh je opazno, da upoštevajo posledice minulih razmer, ki jih hočejo odpravljati in za naprej preprečevati. V nobeni od omenjenih držav pa diktatorski režim ni tako globoko posegel v dušo družbe kot v komunističnih državah. Kljub temu je vredno tudi iz razlogov naše situacije preučevati te moderne ustave.

Poznanje sodobnih novih ustav, kot so npr. francoska, italijanska in španska, bi morda lahko zavedlo v prepričanje, da je misel na uvedbo stanovskih in strokovnih elementov v državno organizacijo na zapadu nesodobna, češ da je korporativizem, kot se je pojavil v Avstriji in uvedel v Italiji in na Portugalskem ostal opečaten kot totalitaren, fašističen sistem. Na drugi strani je pa strokovni element uveden npr. v komunistični Jugoslaviji najprej z ureditvijo zborov v zvezni in republiški skupščini (gospodarski, prosvetno—kulturni, socialno-zdravstveni in organizacijsko-politični zbor), po ustavi iz leta 1974 pa po delegacijah v zbornicah raznih skupščin, ki ustrezajo skupnostnim delavcem, kmetov, obrtnikov, zasebnih

poklicev in uslužbencev v državnih institucijah. V demokratičnem redu pa bi po vtisu stanovska ideja ne bila uporabna.

Drug sklep, ki bi se lahko ponujal po vpogledu v sodobne ustave, bi bil, da mora biti moderna država povsem ločena od Cerkve in verskih skupnosti in indiferentna glede na bivanje Boga in veljavnost njegovih postav za poedinca in družbo.

Ob takih prenatgljenih sk'epov more odvrniti vpogled v ustavo bavarske republike iz leta 1946, ki še danes velja kot deželna ustava. Bavarska se je namreč kot do tedaj suverena država, leta 1949 priključila Nemški zvezni republiki (Zahodna Nemčija), ki v uvodu v svojo ustavo proglašča odgovornost nemškega ljudstva pred Bogom. Bavarska ustava je lahko v mnogih pogledih vzor. Zaradi informacije naj navedemo iz nje nekaj določil, ki bodo, čeprav brez sistema, lahko pobudila zavest, da skrajni laicizem in strankarski ekskluzivizem nista nujni oznaki moderne države.

Uvod v ustavo izraža, da si bavarsko ljudstvo postavlja to ustavo ob zavesti razdejanja, ki ga je povzročil državni in družbeni red brez Boga, brez vesti in brez spoštovanja do človeškega dostojanstva, pa tudi ob spominu na svojo več kot tisočletno zgodovino.

Presenetljiva je sestava deželnega senata, ki predstavlja zastopstvo družbenih, gospodarskih, kulturnih in občinskih korporacij. V njem je 11 zastopnikov kmetijstva in gozdarstva, 5 zastopnikov industrije in trgovine, 5 zastopnikov obrti 11 zastopnikov delavskih sindikatov, 4 zastopniki prostih poklicev, 5 zastopnikov zadrug, 5 zastopnikov verskih skupnosti, 5 zastopnikov dobrodelnih organizacij, 3 zastopniki visokih šol in akademij in 6 zastopnikov občinskih zvez. Kandidati za senatorje se morajo odlikovati po poštenosti, izvedenosti in izkušenosti in se izvolijo na demokratičen način v ustreznih javnopravnih ali zasebnopravnih korporacijah, razen zastopnikov verskih skupnosti ki jih te naravnost imenujejo.

Zakonodajna iniciativa je tudi pri ljudstvu, ki potem odloči z referendumom. Pri izvrševanju sodstva morajo sodelovati laični sodniki.

Verska svoboda je zajamčena in neovirano izvrševanje verskih dejanj je pod varstvom države. Z izpovedovanjem vere ne sme biti uživanje civilnih in državljanskih pravic pogojeno ne omejeno in verska pripadnost ne sme biti ovira za pridobitev kakršne koli javne službe. Ko država varuje svobodo do izražanja misli z besedo, pisanjem, tiskom, sliko ali drugače, ima vendar tudi nalogo, pobijati umazanijo in ničvredno plažo.

V posebnem poglavju o življenju v družbi postavlja bavarska ustava načela o zakonu in družini. Zakon in družina sta naravna in moralna osnova človeške družbe in sta pod posebnim varstvom države. Zdravi otroci so za narod najdragocenejša dobrina. Neomadeževanost zdravje in socialna varnost družine so skupna skrb države in občine. Starši imajo naravno pravico in najvišjo dolžnost, da vzrejajo svoje otroke v telesno, duševno in duhovno čvrste ljudi, in imajo tudi proti državi pravico odločanja. Cerkvam in verskim skupnostim se izrečno priznava in jamči pravica do vpliva na vzgojo otrok. Na'oga šole ni samo posredovati znanje in spretnosti,

ampak tudi vzgajati srce in značaj. Najvišji smoter vzgoje je sveto spoštovanje Boga, spoštovanje verskega prepričanja in človeškega dostojanstva, moč za obvladovanje samega sebe, čut in veselje do odgovornosti, pripravljenost za pomoč in odprtost za vse resnično, dobro in lepo. V javnih šolah se morajo učenci učiti in vzgajati po načelih krščanske vere. Verouk je reden učni predmet v vseh osnovnih, poklicnih, srednjih in višjih šolah. Veroučitelji morajo imeti pooblaščenje od svojih verskih skupnosti. Udeležba pri verouku, cerkvenih opravilih in slavnostih pa ni obvezna, vendar morajo učenci nadomestiti verouk z učenjem o temeljnih morale. Zajamčena je vsestranska verska svoboda in Cerkev ni pod varuštvom države. Priznava se ji narava javnopravne korporacije in ima pravico dobivati cerkneni davek po javnih davčnih spiskih. Duhovnike varuje država pri izvrševanju duhovniške službe. Prepovedano in kaznivo je vsako javno zaničevanje vere, verskih naprav, duhovnikov in redovnikov. Država skrbi, da se spoštujejo nedelje in priznani prazniki kot dnevi za povzdigovanje duha in počitek od dela.

Želeti in upati je, da se med nami najdejo pogumni in sposobni ljudje, ki bodo lahko na razvalinah zamislili in zgradili tako stavbo družbene organizacije, ki bo ustrezala današnjemu človeku za njegovo vsestransko izpopolnjevanje. Njena zamisel bo morala izhajati iz preteklosti, upoštevati sedanost in se oprijeti izvirnih idej.

Božidar Fink

Nepotrebne tujke

Pravijo, da je naš jezik v zamejskih in zdomskih revijah ter časopisih bolj čist in lepši, kot ga pišejo in govorijo v domovini. Vendar vidimo, da tudi pri nas v zdomstvu ni vse v redu in da se počasi vtihotaplja tuje in nepotrebne besede v naš besedni zaklad.

Naj navedemo, za danes samo nekaj takih besed.

Vrhuška se v domovinskih časopisih pogosto uporablja v pomenu vrhovna oblast. Beseda ni slovenska in ni prav nič potrebno, da jo tu in tam uporabljajo tudi naši listi v zamejstvu in zdomstvu.

Heroj je tujka za slovensko besedo junak. V domovini so s to besedo nagradili najbolj nasilne in krvoločne partizane. Pa se dogaja, da tudi v zdomskih časopisih in revijah kakega borca označujejo za heroja. Mislimo, da to ni primero. Pustimo „heroje“ partizanom!

Nacionalist je tudi tujka za lepo slovensko besedo narodnjak ali domo'jub in rodoljub. Beseda nacionalist ima med Slovenci zelo slab prizvok še iz časov ORJUNE (Organizacije jugoslovanskih nacionalistov), ki je uganjala nasilje po slovenski domovini. Ostanimo pri lepi slovenski besedi narodnjak!

R. Smersú

Več o protikrščanski revoluciji

Pišete mi, da Vam je teorija o protikrščanski revoluciji novega veka, kakor sem jo nakazal v članku Prebliski v mrak sedanosti (Vestnik, str. 284-5), v marsičem odprla oči in da bi bilo koristno o tem več pisati, zlasti o tretjem naskoku te revolucije, sredi katerega živimo.

Hvaležen sem vam za pobudo. Poskušal vam bom ob zanesljivih virih po svojih skromnih močeh ustreči.

Protikrščanska revolucija zadnjih 250 let se da opisati v 5. oddelkih. Te podam najprej v preglednem načrtu, nekakem kazalu, potem pa ponovim ista poglavja, le da razširjena, z zgodovinskimi podatki spo-poljena.

Sveda ostane vse skupaj še zmerom najbolj skop oris te usodne dobe.

I. Framasonstvo. Vodstvo protikrščanske revolucije prevzamejo v 18. stoletju framasoni. Že v tem stoletju pripravijo in izvedejo veliko francosko revolucijo. Tej je v 19. in 20. stoletju sledila veriga drugih.

II. Liberalizem. Duhovno orožje framasonstva v 19. stoletju je v prvi vrsti liberalizem, liberalno gospodarstvo, libera'na demokracija. To orožje razbije, razseka, posameznika in družbo.

III. Judovska shodnica. Framasoni ponudijo razbiti družbi kot vez enotnosti socializem. Za uveljavljanje tega sistema se z največjo učinkovitostjo zavzamejo judovski kapitalisti v službi imperialističnega mesijanizma in zlovesčega kabalizma. Framasonske in judovske temne sile se najtesneje povežejo.

IV. Sinarkija. Vedno bolj se spopolnjujejo načrti za podreditev vsega človeštva svetovni vladi in satanski Cerkvi (ali proticerkvi). Ti programi in „protokoli“, njih avtorji in izvajavci dobe ime sinarkija. V nji se družijo framasoni, judovska shodnica in socialistični tehnokrati.

V. Komunizem. Komunizem, ki so ga spravili na oblast in ga vzdržujejo sinarkisti, je pošastna tvorba; bujno je pognala iz smetišča miselnih spačkov in družbenih krivic, proizvodov večstoletne protikrščanske revolucije.

Kdo kakor Bog? Uničevalno delo protikrščanske revolucije vodi posameznike in družbo v sužnost. Pred to je edina rešitev v tem, da človek in človeštvo priznata svojo popolno odvisnost od Boga, skesano, ponižno in hvaležno sprejema Kristusovo odrešenje, se vključita v njegovo skrivnostno Telo — katoliško Cerkev — ter zaživita v svobodi božjih otrok.

I

Važno dejstvo je, da je drugi naval protikrščanske revolucije v glavnem delo večdesetletnega razkrojevalnega dela prostozidarskih (framasonskih) lož. Ideološki očetje francoske revolucije so bili Voltaire, enciklopedisti, Rousseau. Voltairja je navdajalo pravo satansko sovraštvo do

Kristusa in Cerkve.* Ljudomrzni, nevrotični Rousseau je bil po Maritainovi sodbi (v knjigi Trije reformatorji) sicer manj nizkoten kot Voltaire, a bolj nevaren, kajti ni samo vero odklanjal, marveč je podajal popačeno vero. „Moderno mise! je speljal v peklenko parodijo krščanstva in v vse zaoblode in odpade, katere je porodila.“ Njegova Družbena pogodba (Contrato Social) je bil pravi revolucionarni evangelij, njega samega pa so fanatični uničevalci družbe in tradicije imenovali boga revolucije. Framasoni so bili poglavitni voditelji revolucije: Mirabeau, Danton, Robespierre, Guillotin (izumitelj naprave za obglavljanje).

Po tem velikanskem uspehu temnih sil, krvavi francoski revo'uciji, so framasoni pripravili vrsto revolucij po Evropi in dosegli odločujoč vpliv v večini evropskih držav, prav tako v Ameriki. V Združenih državah je vsaj polovica poslancev, senatorjev in guvernerjev iz framasonskih lož.

II

Kot je bila nekakšna uradna ideologija framasonov v 18. stoletju iluminizem,** tako so v 19. stoletju framasoni širili liberalizem in z njim povezani laicizem pa kapita'istično gospodarstvo in finančno osvajalno politiko.

Nadaljevanje protikrščanske revolucije z liberalizmom je pospešilo oddaljitev države, družbe, posameznikov od Cerkve. Ločitev in prelomi, ki jih je začela reformacija, so šli zmerom dalje in globlje: ločitev Cerkve in države, teologije in filozofije, ločitev razuma in volje in čustvanja. Potem ko je protikrščanska revo'ucija zavrgla nadnaravni red, je prišel na vrsto naravni red. „Misleci“ in politiki so načeli nerazvezljivost zakona, družbeno ureditev, avtoriteto, zasebno lastnino. Namesto vere naj človekovo dejavnost ureja, zgolj morala (že Kant); a naglo se je izkazalo, da tega izvirmi greh ne dopušča: brez Boga in Cerkve sta posameznik in družba žrtev strasti, pohlepa, sovraštva in lahek plen načrtov skrivnih družb. Namesto morale je kmalu stopila npravna nevezanost, nenačelnost, sebičnost.

III

Protikrščanska revolucija je razbitemu človeku in družbi pričarala odrešenje v socialistični utopiji. Najpomembnejši apostol le-te je postal Karl Marx. Framasoni so takoj spoznali, kako učinkovitega zaveznika so dobili v marksizmu. Prvi komunistični sestanki v Angliji in Franciji so imeli krov v framasonskih ložah. Organiziranje 1. socialistične Internationale 1. 1864 v londonskem framasonskem Martin's Hallu in nje delovanje so podprli judovski finančniki. Še izdatnejši je bil delež judovskega kapitala pri ustanovitvi in delu II. Internationale (1889). 28 let ka-

* Svojemu tovarišu enciklopedistu Diderotu je naročil: „Uničite nesramnico!“ (=Cerkev: Ecrasez "Infame!)

** Zamisel odpadlega jezuita Adama Weishaupta; 1. 1779 je zapisal: „Prišel bo čas, ko ljudje ne bodo imeli druge postave kot knjigo Narave. Ta revolucija bo delo skrivnih družb.“

sneje je eden teh bankirjev financiral rusko boljševiško revolucijo. Bil je to Jacob Schiff, najprej uradnik pri Rothschildu. Kot zet bankirja Loeba je postal ravnatelj banke Kühn, Loeb & Co. Z denarjem je podpiral že ruske revolucionarje l. 1905 in marksistične agitatorje; dal je finančna sredstva Japonski za vojno z Rusijo. Revija La Documentacion catholique je 6. marca 1920 objavila sporočilo ameriške vojaške tajne službe francoski vladi med vojsko l. 1916, da so februarja tega leta dognali, kako se v Rusiji pripravlja revolucija in da so zadaj „nedvomni judovski vplivi“. Odkrili so, da pri tem subverzivnem delu sodelujejo Jacob Schiff in še nekateri voditelji njegovega finančnega podjetja: Mortimer Schiff, Felix Warburg, Otto Kahn, Jerome Hanauer in bankirja Guggenheim in Max Breitung. L. 1917 so pošiljali denar Trockemu. Revolucijo sta podpirala tudi judovski konzorcij sindikata Ren-Westfalija in švedski bankir Olav Aschberg. 28. marca 1917 je nemški generalni štab odposlal v Rusijo Lenina z 32 spremljevalci; tam jih je že čakal denar.

IV

Tudi prvo svetovno vojsko so zasnovala skrivne družbe s sodelovanjem mednarodnega kapitala. Nekateri framasonski dokumenti so napovedali nekaj let prej uboj avstrijskega prestolonaslednika Ferdinanda, kar naj da povod za vojsko. Učinki le-te naj bi bili — in so bili razbitje katoliške monarhije Avstro-Ogrske, nastanek novih držav v srednji Evropi, odstranitev dinastije Hohenzolern, revolucija v Rusiji, ustanovitev Zveze narodov, predhodnice svetovne vlade. Vse to je bilo potrebno za izvedbo framasonskih družb in z njimi povezanih kapitalistov, da se po vsem svetu ustvari socialistični sistem pod vodstvom ene, svetovne vlade v rokah „skrivne oblasti“, kjer imajo verjetno glavno besedo judovski mesianisti in sionisti. Vzporedno s to vlado naj duhovno področje prevzame sinkretistična „Cerkve“, v resnici proticerkve.* Ti načrti in njihovi izvrševalci se imenujejo sinarkija. Njeni načrti so v Franciji dobili moderno obliko konec prejšnjega stoletja. Največji vpliv nanje je imel mnogopisec in sociolog Saint Yves d'Alveydre. V Združenih državah je ime za sinarkijo The American Establishment, katerega glasilo je New York Times. Je to skupek osebnosti, ki učinkovito nadzira vse tri oblasti: izvršno, zakonodajno in sodno, ter odločilno vpliva na javno življenje, največ po „človekojubnih“ ustanovah, kot so Rockefeller, Ford, Carnegie Foundations.

L. 1935 je bil v Franciji izdelan „sinarkični pakt“ z nadrobnimi cilji in podcilji. Čl. 106 npr. pravi: „Kapitalistična in kolonialistična doba je za

* Izvrstno prikaže razmerje med skrivnimi silami in komunizmom Jordan B. Genta, nekdanji profesor na argentinskih vojaških ustanovah, žrtev subverzije. V knjigi „Principios de la política“. La guerra subversiva en nuestra patria. 1970: „(...) komunizem je ideološko orodje plutokracije; določen je za to da postopoma vsa ljudstva zemlje pahne v organizirano sužnost in tako zagotovi miren, nespremenljiv in vesoljen despotizem peščice oderuhov ali enega samega z dovršeno izvežbano skupino. Je ena iz možnih oblik Antikrista.“ (str. 68).

Francijo izpolnjena: socializem se v različnih oblikah uvaja tako na evropskem Zahodu kot v ostalih delih sveta.“ Čl. 136: „Doba sinarkistične vladavine se začne za Francijo in po njej za svet.“ Čl. 83 javlja: „Priznamo, da je sedaj boljše primerno za evropske narode.“ Čl. 592 deli svet na pet deloma že vzpostavljenih, deloma pripravljajočih se okrožij. L. 1941 je ta sinarkični pakt z mnogimi drugimi dokumenti framasonske dejavnosti padel v roke Petainovi policiji.

V

Za sinarkične načrte je bil komunizem v Rusiji potreben in je koristna sedanja razpolovitev Evrope. Brez zahodne pomoči bi tam revolucija ne uspela in se komunistična vlada pozneje ne bi mogla obdržati. Seveda pa so zli duhovi, ki so jih judoivsko-framasonski čarovniki sprostili, včasih celo zanje le nekoliko preveč razposajeni. Kot delajo framasonske sekte pod navdihovanjem hudega duha, tako je tudi komunizem proizvod „očeta laži in morivca od početka“. Pripravili sta ga prva in druga ofenziva protikršćanske revolucije. Vanj so se zlele ideje vseh filozofskih in civilizacijskih struj moderne dobe; komunizem je njih glavni dedič. Marksizem je med množico protikršćanskih idej napravil neko izbiro in jih prepočil s svojim ateizmom materializmom dialektično miselnostjo. Naša doba, ki jo nekateri odlični teologi in sociologi oznamujejo kot „pokršćansko“, je preplavljena z marksističnim ocenjevanjem in ravnanjem. V „svobodnem svetu“ začuti pazljiv opazovavec, kako je v ozračju bolj ali manj gosta, bolj ali manj nezavedna marksistična miselnost, ki zastruplja socialno, politično, celo versko življenje. Ta marksizacija duhov je mnogo hujša nevarnost kot obstoj komunističnega imperija in njega rušilnega delovanja. V tem delovanju, v tem širjenju revolucionarnega marksizma je vse polno sestavin, ki prepričujejo zavajajo, pridobivajo preproste in pokvarjene duše, izobražence in neuke, neverne in površne vernike, zagrenjence in koristne bedake: kritika kapitalističnega gospodarstva in socialne neobčutljivosti; prvenstvo gospodarstva in proizvodnje; nauk o „navrednosti“ dela; navajanje k razrednemu boju; zagovor in izvedba kolektivizacije; diktatura proletariata; zavračanje in smešenje vere in Cerkve itd. Ne bo pa razumel marksizma tisti, ki ne uvidi, da je temelj, moč, srčika tega nečloveškega nauka v dialektiki, v neprestanem nasprotovanju in podiranju v neutrudnem iskanju, podžiganju, ustvarjanju nasprotij. Končni cilj marksizma je isti kot cilj njegovega navdihovca: uničenje vsega. Marksist je vede ali nevede nihilist, teži v nič in deluje na to, da se vse konča v nič. To je razvidno zlasti iz marksističnega praktičnega ateizma. Zavrača Boga popolnoma, zato zavrača tudi vse, kar je Bog ustvaril; ne sprejema nobene trdne stalnosti v človeku in v stvareh; nobene trdne resnice. Njegova naloga je nasprotovati vsemu, kar biva; pri tem se slepi, da vse preoblikuje s svojo revolucionarno dejavnostjo, da ustvarja sebe samega in zgodovino; pri tem dosledno zavrača vsako odvisnost od Boga. To je močno poudarjal Lenin: „Milijonov nečednosti, madežev nasilij, bolezni okuženj se je mnogo manj bati kot

najdrobnejše, najbo'j izčiščene, najbolj nevidne misli o Bogu.“ In l. 1913 je pisal Gorkemu: „Bog je predvsem priročnik misli, ki jih porajo tlačena človeka narava in igo razredov; misli, ki ustaljujejo to tlačenje, ki slabe razredni boj.“

Komunizem je danes božja šiba za odpadlo človeštvo, je pa tudi sredstvo božje dialektike. Jean Ousset (El. marxismo-leninismo, 2. izd. 1963, str. 143) prepričljivo razlaga: „In to je mogoče velika in strašna lekcija, ki jo namerava Bog po marksizmu dati človeštvu: temu rodu, ki noče verjeti v miselne zločine, v grehe duha, same v sebi hujše kot najbolj nizkotne npravne razvratnosti prihaja marksistični rak kot opozorilo, kot strogo logičen sklep opisane miselnosti.“

* * *

Kaj postaviti protikrščanski revoluciji nasproti? — Liberalno demokracijo z njeno temeljno zmoto, da vsa oblast izhaja iz ljudstva; da se resnica določa s štejetem glasov; da velja prepustiti pluralistični družbi, naj s pogovori, volitvami, zagovarjanjem najrazličnejših nazorov kjer se načelno daje ista veljavnost programom vseh strank, vseh verstev in svetovnih nazorov, od brezbožnih brezbriznih modernističnih, krioverskih, razko'niških? Demokracijo, ki državo „osvobodi“ državne vere, kot v Španiji in Italiji, se odtrga in oddalji od Cerkve in s tem zapade v barbarstvo socializma ali tehnokratskega urejenega nasilja?

Človeštvu je prinesla nadnaravno odrešenje Cerkev. Z njim mu je kot mimogrede zagotovila tudi naravni red civilizacije. To bo darilo človeštvu, ako se vrne k Cerkvi in prizna Kristusa Odrešenika za kralja vesoljstva, javnega in zasebnega življenja. Premisliti nam je analizo Pija XII. in njen sklep v okrožnici Meminisse juvat (14. julija 1958): „Ako pazljivo preiskujemo vzroke to'iko sedanjih in prihodnjih nevarnosti. bomo zlahka uvideli, da so človeške odločitve, sile in ustanove neogibno podvržene polomu, kolikor zanemarijo, odvzemo čast, ki jo jim prinaša ali celo izločijo božjo avtoriteto, ki je luč duhov po svojih zapovedih, prepovedih in načelih in poroštvo pravičnosti, vir resnice in temelj zakonov.“

Kdor zaničuje se sam. . .

Spet smo brali v nekem slovenskem listu, da smo Slovenci narod hlapcev, narod neodločnih ljudi in brez poguma, in da smo zagledani v tujca in srečni, ako smo pod tujo peto. Ni to prvič, da beremo take sodbe o Slovencih, in teh sodb ne pišejo tujei, ampak nekateri — resda osamljeni — Slovenci. Tudi smo brali, da so bili in so nas naši po'itični vodniki kratkovidni in naivni, neodločni in zaslepljeni in v službi tujih interesov (pri tem mista izvzeta nit dr. Janez E. Krek n dr. Anton Korošec).

Ali je vse to res? In če je res, kako je mogoče, da smo se ohranili na ozemlju okoli Triglava 1400?! Preko našega ozemlja so divjale horde različnih narodov; močni sosedje so nas vedno stiskali; Turki so nas

stoletja napadali; dve totažitarni in tiranski sili (Hitlerjeva in Musolinijeva) sta nas že zapisali smrti, in tretja — komunistična — se po strašni revoluciji že 40 let trudi, da iztrga iz ljudi slovensko narodno zavest in katoliško vero.

Toda nihče ni uspel in tudi ne bo uspel prav zato, ker nismo narod hlapcev in slabičev, ker smo v vseh časih bili sposobni braniti — čeprav z velikimi žrtvami — svojo narodno posest, svoj jezik, svojo kulturo in svojo vero. Seveda je tu in tam kdo odpadel, toda velika večina Slovencev je ostala narodu zvesta, trdna, zavedna in borbena.

Kaj pravi Ruda Jurčec?

Naj v tej zvezi omenimo nekaj misli pisatelja Ruda Jurčeca, ki je v članku „Ob jubileju majniške deklaracije“ (Slovenska beseda, 1957, štev. 3-4) med drugim zapisal tole:

„Pri presoji dogodkov v naši zgodovini vsekakor preseneča dejstvo, da smo Slovenci po letu 1848 silno hitro prehodili pot do svoje osvoboditve. Skoraj vsi narodi v habsburški monarhiji so imeli za seboj dolgo zgodovino in celo blestečo tradicijo na lastno državnost (Čehi, Madžari, Hrvati, Poljaki), le Slovenci smo bili v tem oziru na slabšem. Začeti smo morali najprej zbirati razbite ude našega naroda. In to se je moralo začeti v dobi, ko še nismo imeli pravih šol in pravzaprav niti ne skupnega jezika, ako upoštevamo težave, ki so spremljale prve borbe za enotni slovenski pravopis. Einspieler in Matija Majer-Ziljski sta misel o združitvi Slovencev postavila visoko, toda nadaljnji razvoj dogodkov nas je utesnil v borbo za Zedinjeno Slovenijo. Komaj sedemdeset let je bi'lo odmerjenih tej borbi — pa vendarle, kolikšna pot in kakšni dokazi o naši borbeosti in tudi — sposobnosti! Ta tako kratka doba pa se še zoži, ako upoštevamo, da smo v popolno izvajanje političnih pravic vstopili šele po l. 1907, ko je bila uvedena splošna volilna pravica. V teh sedemdesetih letih je izginila sleherna sled analfabetizma, izginila pa je tudi sleherna sled o pomanjkanju politične zrelosti. Ta trditev se sicer sliši drzno in mogoče celo preponosno (saj se raje trkamo na prsa s političnimi napakami in nedorastlostjo dogodkom), vendar preglejmo samo tribuno vodilnih mož tistega časa. Zrasli so sicer res iz ozkih slovenskih razmer, toda njih nastop na tleh tako tradicionalno zasidranega in izurjenega dunajskega parlamentarizma je bi' vedno dogodek. Prvi je med njimi zaslovel Šuklje, kmalu za njim si je dr. Ivan Sušteršič priboril tolikšno veljavo in ugled, da je postal predsednik kluba vseh slovenskih poslancev. Krek in dr. Korošec sta bila postavljena v prve vrste dogodkov in bojev v letih prve svetovne vojne. Dr. Anton Korošec je postal predsednik kluba jugoslovanskih

pos'ancev. Janezu E. Kreku pa delavnost v okviru slovenstva ni bila dovolj — vsebino in smisel slovenske borbe je ponekel izven meja Slovenije in postal graditelj zadružnega in socialnega dela tudi med Hrvati. Pod njegovim vodstvom so se začeli oblikovati prvi voditelji hrvaškega ljudskega gibanja na podlagi modernih smernic o krščanskem socialnem urejanju narodnega življenja (Rogulja, dr. Dulibić). Takoj po z'omu monarhije je bil dr. Anton Korošec izvoljen za predsednika Narodnega veća v Zagrebu.

Idejna in politična zgrajenost slovenske borbe je bila torej v tistih letih tako popolna, da je v monarhiji mogla iti vštric z ostalimi narodi in njenim voditeljem so prisojali vodilna mesta. Med mladimi narodi v Srednji Evropi je slovenski narod častno nastopil s svojo prvo državno listino — Majsko deklaracijo.“

Sklepna beseda

Tako je Jurčec orisal težki del slovenske zgodovine od leta 1848 do konca prve svetovne vojne in pokazal in dokazal, da ni bil slovenski narod nikdar narod hlapcev ter ni imel naivnih in neodločnih ljudskih vodnikov, ampak je v odločilnih trenutkih pokazal svojo veliko zrelost — ne v puhlih krilaticah, ampak v dejanjih. Taka dejanja so bila: večiki tabori v prejšnjem stoletju, na katerih se je zbralo na deset in deset tisoče Slovencev; potem deklaracijsko gibanje leta 1917, ki je zajelo prav vso slovensko domovino v takem obsegu, kakor še nikdar prej. Tako dejanje je bil tudi 29. oktober 1918, ko smo Slovenci z odločno gesto odvrkli več stoletij trajajoči nemški jarem s svojega vratu. Veliko dejanje je bila tudi dr. Koroščeva Slovenska deklaracija v decembru 1932. In kot krona vsega je bil splošni slovenski upor zoper komunistično partizanstvo, ki je izrabilo dobo okupacije, da z najhujšim nasiljem uvede komunistično diktaturo. V tem uporu so tisoči slovenskih mož in fantov (vaških stražarjev, domobrancev, četnikov) z neverjetno hrabrostjo in prostovoljno branili slovenske svetinje.

Govorjenje in pisanje o hlapčevstvu slovenskega naroda pa ni samo neresnično, ampak je tudi skrajno škodljivo in nevzgojno. Kako naj nas cenijo tujci, če sami sebe zaničujemo in sramotimo. Kdo naj ima še veselje za javno delo? Kaj naj slovenska mladina misli o svojem narodu, ako posluša in bere tako zaničevanje slovenske zgodovine?

Da je velika večina slovenskega naroda le še narodnostno zavedna, je pokazala kljub skoraj 40-letni „prevzgoji“ tudi splošni ljudski odpor zoper „programska jedra“, s katerimi bi jugoslovanski režim hotel uničiti slovensko narodno zavest in slovensko kulturo.

Prenehajmo torej z zabavljanjem in zaničevanjem svojega naroda, ker pač drži to, kar pravi pesnik, ko vzklikne: „Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.“

R. Smersu

Znamenja časa

DESNICA NE VE, KAJ POČENJA LEVICA — pri Hermagoras — Mohorjevi, kakor se po novem uradno imenuje podjetveni sklop Družbe sv. Mohorja v Celovcu. Spričo njene dvolične založniške politike v zadnjih letih se nehotе oglašā vprašanje, ali res gre za nevednost glave o ravnanju udov, ali pa za dogovorjeno nespodobno burko na račun lahkoverne slovenske politične emigracije onkraj morja. Na primer:

4. aprila 1984 je msgr. dr. Janez Hornboeck, družbin ravnatelj, priobčil v clevelandski Ameriški domovini velikonočno voščilo Slovincem v Združenih državah in Kanadi. V njem izreka upanje, da bodo ti rojaki „organizirali nekaj“ za Rožmanovo sobo v njegovem novem fantovskem Domu sv. Modesta in za knjižnico v njej. Kip rajnega zamolčevanega ljubljanskega škofa bo zanjo izdelal prof. France Gorše. „Opominjal naj bi (kip) študente, našo bodočo inteligenco, da je komunizem največja (najbrž nevarnost, a je samostalnik v monsignorjevem besedilu izpuščen) za slovenski narod.“ Potem dr. Hornboeck pravi:

„V zvezi s posvetitvijo čitalnice in knjižnice škofu dr. Rožmanu poudarja Mohorjeva, da ji je Rožmanov nauk o komunizmu vedno prisoten v vseh njenih odločitvah, in obžaluje, da je sprejela v knjižni dar 1983 Polanškovo povest **Križ s križi**. Poudariti pa je treba, da je ta knjiga šla med ljudi v 3000 izvodih — medtem ko je Družba sv. Mohorja v koledarjih za leto 1983 in 1984 z objavo razprav predstavnikov Zveze slovenskih društev protikomunističnih borcev (?) v vsakoletni nakladi 8000 izvodov Mohorjanom na Koroškem, zamejstvu in zdomstvu nudila možnost, da spoznajo, da sta (Polanškovi) obtožbi bratomora in vpreganja v nacistični voz nerešnični.“

Celovški zvon, nova „krščanska in vseslovenska“ revija, pa v svoji 2. številki (marec 1984) med Kulturnimi telegrami na strani 93 poroča:

„Ob slovenskem kulturnem prazniku (obletnici Prešernovega rojstva v februarju) podelitev nagrad literarnega natečaja Mohorjeve v Celovcu. Nagrajenci Januš, Polanšek, Gallob in Turk...“

Polanšek ne more biti drugi ko koroški komunistični šolmašter Valentin P., ki si je to mohorjevsko denarno odlikovanje prislužil z zasramovalnjm političnim pamfletom **Križ s križi**, saj ni znano, da bi bil po njem objavil še kaj drugega v knjigi. A tudi če bi bil, nagrade slovenskega katoliškega založniškega podjetja ni vreden. Je tudi pri tej odločitvi Mohorjeve v Celovcu, katere ravnatelj je dr. Hornboeck, bil prisoten Rožmanov nauk o komunizmu, največji nevarnosti za Slovence?

Tudi Celovški zvon izhaja v založbi iste Mohorjeve družbe, torej je njegova informacija iz prvega vira.

A naj bi bil Polanškov **Križ s križi** šel med Slovence samo v sto izvodih, bi to bilo sramota za Mohorjevo in nedopustljiva krivica nad emigracijo ter nad deset tisoči nedolžnih, pobitih med revolucijo in pomorje-

nih leta 1945, ker je pri njegovi odločitvi za boj proti komunizmu bil usodno prisoten Rožmanov nauk o njem.

Če so pojasnila bivših domobrancev iz Kanade šla po slovenskem svetu v 8000 izvodih, pa dr. Hornboeck ne pove, da je tega bila leta 1988 hkrati deležna tudi ohola, cinična obramba Polanškovega pisunstva iz peresa župnika Lovra Kaslja, družbinega odbornika in lektorja (prirejevalca in cenzorja njenega knjižnega programa).

V 2. številki koroško-ijubljanskega Celovškega zvona je kot njegov novi urednik za Združene države imenovan dr. Peter Millonig v New Yorku. (Doslej je bil urednik za severno Ameriko dr. Alojzij Ambrožič, pomožni v kanadskem Torontu). Dr. Milloniga je pred kratkim nekdo vprašal, če bodo v tej, baje prvi vseslovenski reviji v naši zgodovini, lahko sodelovali tudi kulturni ustvarjalci iz svobodnega sveta, ki režimu v domovini niso politično pogodu. Odgovor je bil: ne, ker potem ne bi mogli pisati vanjo „kulturniki“ iz SR Slovenije; Zvon ne bi mogel prihajati tja (se tam prodajati, nabirati naročnike in imeti urednika v Ljubljani); iz „matice“ pa ne bi pritekala podpora, brez katere revija ne bo mogla izhajati. Če je tako, mar bo Mohorjeva v Celovcu le sozaložnik Zvona? Pod kakšnimi pogoji?

Po poročilu inž. Jožeta Želeta (Zelle), priobčenem v angleškem delu *Ameriške domovine* 11. maja 1984, je moč sklepati, da je Mohorjeva v Celovcu začela *kooperacijo* (poslovno sodelovanje) s komunističnimi založbami v Sloveniji. Ta požrtvovalni prijatelj in podpornik vsega mohorjevskega piše (v prevodu):

„Pred kratkim je bila objavljena zbirka pesmi, prevedenih v nemščino, z naslovom *Gedichte*. Je delo Gustava Januša (tudi prejemnika Družbine literarne nagrade), ki živi na Koroškem. Drugo njegovo knjigo, *Pesmi*, sta skupno izdali Družba sv. Mohorja v Celovcu in založba *Obzorje* v Mariboru.“

Káko pojasnilo ravnatelja dr. Hornboecka o vsem tem bi bilo potrebno, dobrodošlo in kar se da zanimivo.

Velja pripomniti še, da je komaj dobro ustanovljeni odbor za ureditev Rožmanove sobe v mohorjevskem študentovskem domu samo v Clevelandu doslej „organiziral“ nad 10.000 do'arjev, ki so jih prispevali največ politični emigranti. Osameli škofov grob v Lemontu pri Chicagu, božji poti slovenskih frančiškanov, pa še zdaj nima kolikor toliko spodobnega spomenika...

NE POSEBNO PRIKRIT ZAGOVOR MARKSISTIČNE „TEOLOGIJE OSVOBODITVE“ je priobčil ljubljanski verski tednik *Družina* 20. maja letos. Novo priliko za to mu je da'a zaupna spomenica kardinala Josepha Ratzingerja, prefekta vatikanske kongregacije za verski nauk. Kardinal je z njo v imenu vrhovnega vodstva katoliške Cerkve ostro obsodil južno-ameriško gibanje *Iglesia popular* (Ljudska Cerkev). Poslanica je bila najbrž namenjena zlasti škofom v Braziliji, kjer imajo ta nevarna prizadeva-

nja največ odmeva. Zaupni dokument pa je nekdo izmaknil iz kardinalove pisarne ter ga vsega priobčil v italijanskem katoliškem mesečniku **30 giorni** (30 dni). Družina, ki jo izdajajo slovenski škofje, tega ne omenja in ne navaja kakih podrobnosti iz Ratzingerjeve listine, o kateri so v Vatikanu povedali le to, da ni bila namenjena javnosti. Ljubljanski list zapiše samo, da je kardinal izrekel „ostro kritiko na račun južnoameriške teologije osvoboditve“. Nato pravi, da sta Ratzingerju odgovorila „njena zagovornika, brazilska teologa Leonardo in Clodovis Boff, (ki zatrjujeta), da Marx ni bil niti oče niti boter te teološke smeri. Poudarila sta cerkveno-t teologije, ki si prizadeva predano vero priličiti dejanskemu položaju v državah v razvoju. Marksistične miselne pojme pa uporablja za to, da bi nekatere teološke pojme, kot so ubogi, zgodovina, ljudstvo konkretno opredelila, ne da bi pri tem izgubili svoj lastni svetopisemski pomen. Teologiji osvoboditve gre za kritično nadvlado marksizma, teologa pa se sprašujeta, zakaj bi moral prav marksizem biti prepovedan sad...“ Ali se tako sprenevedajo tudi pri Družini — v brk nekdanjim in sedanjim papeškimi obsodbam ateističnega marksizma in njegovih teoloških sopotnikov križem sveta.

RESNICA O STANJU V SR SLOVENIJI prihaja na dan pogosto po neverjetnih poteh. Hote ali nehote, iz propagandistične zagnanosti ali preračunano jo večkrat razodene celo po partiji cenzurirani „svobodni“ režimski tisk. Tako je na primer Naš delavec, ljubljanska „skupna revija slovenskih časnikov za delavce na začasnem delu v tujini“, v drugi letošnji številki priobčil svojevrstno pismo J. Gabrovška, „gastarbeiterja“ v Avstriji. Mož uredništvo rdečega propagandnega mesečnika sprašuje:

„Zakaj dovoli Izvršni svet (v'ada) Slovenije, da je v Sloveniji vsak dan več ljudi z juga? Kakšne načrte ima na tem partija?

Zakaj dobi vsak priseljenec z juga prej stanovanje kakor naši ljudje Slovenci?

Zakaj so jugoviči v naših podjetjih tako zaščiteni z zakoni, ki za naše ljudi ne veljajo?

Slišal sem, da mora kranjska občina (na Gorenjskem) zaposliti 3000 Šiptarjev (Albancev s Kosova), prepričan sem, da je to delo Srbijancev, centrale, ki hočejo slovenski narod posrbijančiti še bolj, kakor je.

Zakaj se na radiu sliši samo še spakovanje, petje z juga, isto kot v vseh lokalih v Ljubljani. H'apci, mislite na Cankarja!

Slišal sem, da mislijo slovensščino ukiniti na osemletkah. Zakaj, morda zaradi Srbijancev? Doma slovenske besede ne bo več dolgo slišati. Dam vam še deset let...“

Naš delavec je na ta najbrž najbolj nedolžna vprašanja iz pisma odgovoril „po službeni dolžnosti“ s trditvijo, da se je Gabrovšek s svojimi ugotovitvami sam razkrinkal. Izkazal da se je za človeka, ki nima pojma o temeljnih resnicah življenja v SFRJ in SR Sloveniji; za človeka, ki rade volje verjame golidam pomij, ki jih najbolj nazadnjaški krogi v tujini za-

livajo na SFRJ in SR Slovenijo; ter za izrazitega (slovenska) šovinista.

Uredništvo potem sila nerodno in gostobesedno skuša izpodbiti dopisnikove očitke zapovrstjo. Kakor za ves vdinjani tisk v domovini, očitno tudi za ta list velja nenapisana postava, da mora dosti govoriti, a ne sme ničesar povedati. Cankar je po njegovem bil „med največjimi pobudniki federalne skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti Jugoslavije.“

Ivan Cankar, ki je razočaran umrl decembra 1918, komaj dober teden po oklicu Kra'jevine SHS, je v predavanju Slovinci in Jugoslavani, ki ga je imel 12. aprila 1913 v Ljubljani, povedal tudi:

„Kakšno jugoslovansko vprašanje v kulturnem ali celo jezikovnem smislu zame sploh ne eksistira. Morda je kdaj eksistiralo, toda rešeno je bilo takrat, ko se je jugoslovansko pleme razdelilo v četvero narodov (Slovinci, Hrvatje, Srbi, Bolgari) s četverim, čisto samostojnim ku'turnim življenjem. Po krvi smo si bratje, po jeziku vsaj bratranci — po kulturi, ki je sad večstoletne vzgoje, pa smo si med seboj bolj tuji, kakor je tuj naš gorenjski kmet tirolskemu ali goriški viničar furlanskemu.“

OBISK JANEZA PAVLA II. V SFRJ JE ODLOŽEN V NEDOGLED, po vsej priliki za zmeraj. Vzroke za odpoved obširno navaja londonski štirinajstdnevnik Nova Hrvatska v 4. letošnji številki, iz katerega jih z nekaj pojasnili povzemamo v naslednjem.

Vatikansko diplomatsko zastopstvo v Belgradu je proti koncu leta 1980 zvedelo, da bo tedanji predsednik SFRJ Cvijetin Mijatović ob decembrskem obisku v Rimu papeža povabi, naj pride v Jugoslavijo. Pronuncij Cecchini je zaradi tega naročil jugoslovanski škofovski konferenci, naj tudi ona takoj pošlje tako vabilo sv. očetu. Drugače bi se zdelo, da je komunističnemu režimu več do tega kakor pa katoliški hierarhiji v državi.

Predsednik konference, bodoči zagrebški kardinal Kuharić je tedaj obiskoval številne in vplivne hrvaške emigrantske skupnosti v Avstraliji. Sam je sodil, da razmere za kako papeževo pot v SFRJ še niso zrele. Zaradi tega je vabilni brzojav v Rim poslal ljubljanski nadškof dr. Šuštar, podpredsednik konference. Slovenski metropo'ft je vabilo ponovil tudi pri prvem uradnem sprejemu slovenskih škofov pri Janezu Pavlu II., a ga je papež v odgovoru na njegov pozdrav ignoriral.

Kardinal Kuharić je po triumfalni poti sv. očeta križem Poljske svoje mnenje spremenil. Ob njegovem sprejemu v domovini je videl, kako mogočen vpliv ima poglavar rimske Cerkve na obujanje verske in narodne zavesti. Med verniki v Jugoslaviji so pričakovanje njegove navzočnosti netile nenehne napovedi in ugibanja o njej v brezverskem, posebno srbskem tisku.

Janez Pavel II. je po lanski razglasitvi Hrvata p. Leopolda Mandića za svetnika sprejel kardinala Kuharića na od'boilni pogovor o morebitnem času in sporedu svoje nameravane apostolske poti v še eno evropsko komunistično državo. Zatem so škofje iz SFRJ 15. decembra na seji v Zagrebu

sestavili končni spored za obisk. Po njem bi se papež najprej ustavil v Zagrebu, šel na hrvaško narodno božjo pot Marijo Bistričko tam blizu, nato v Ljubljano, na Brezje, v Belgrad, Subotico, Sarajevo in Split. Potni načrt so poslali v Vatikan ki bi o njem obvestil belgrajsko vlado. Šele potem bi razglasili dan papeževega prihoda in kraje, v katere pojde. Sveti oče se je odločil za oktober 1984, da bi se udeležil hrvaškega narodnega evharističnega kongresa pri Mariji Bistrički.

Na tej seji so tudi sklenili, naj osnutke za njegove govore v Jugoslaviji pripravijo hrvaški duhovniki v Rimu, ki so že dolgo odsotni iz domovine. Škofje so se ujemali v sodbi, da bo najbolj kočljivo besedilo tisto, katero bo papež naslovil iz oči v oči na jugoslovansko državno in partijsko vodstvo. V nagovoru bi moral obsoditi teptanje človekovih pravic v tej deželi, sicer bi bil obisk brez prave vsebine in haska.

Drugo skrb je povzročalo morebitno snidenje vrhovnega pastirja katoliške Cerkve s srbskim pravoslavnim patriarhom Germanom, odločnim nasprotnikom vsega ekumenizma. Srbsko pravoslavlje je še vedno sila šovinistično, protikatoliško in zlasti protihrvaško, kakor je po letu 1918 vedno bilo. (Leta 1938 je patriarhija s podporo komunistične partije organizirala v Belgradu in drugod divje demonstracije proti parlamentarni potrditvi konkordata med prvo Jugoslavijo in Vatikanom. Nova pogodba ni bila drugega kot posodobljen stari konkordat s kraljevino Srbijo, razširjen na vso novo državo, ki je s priključitvijo Slovenije in Hrvaške ter Vojvodine po prvi svetovni vojni postala do polovice katoliška. A zaradi zagrizenega pravoslavno-velesrbskega nasprotovanja, ki je dobivalo vprav revolucionarne oblike, konkordat ni bil nikoli uveljavljen.)

Vodstvo pravoslavne Cerkve je kot pogoj za srečanje med Janezom Pavlom II. in patriarhom Germanom postavljalo staro zahtevo, da morajo prej hrvaški škofje javno obsoditi vse, kar se je med vojno dogajalo proti Srbom v Neodvisni državi Hrvaški. Papež naj bi v potrdilo te obsodbe šel tudi v nekdanje koncentracijsko taborišče Jesenovac ter s tem simbolično priznal krivdo vsega hrvaškega naroda za dogodke pred skoraj 45 leti. To bi seveda povsem sprevrglo namen in pomen papeževe poti v SFRJ. Namesto da bi Hrvate tesneje povezala z Rimom v njihovem boju za človekove in narodne pravice, bi jih od njega usodno odbila.

Belgrajskemu patriarhu tudi ni bila pogodu papeževa želja, da bi šel v Makedonijo, kjer so pred več ko tisoč leti misijonarili učenci sv. Cirila in Metoda. V tem primeru bi se seveda sešel s poglavarjem makedonske pravoslavne Cerkve. Toda srbska ustava Makedoncem verske avtonomije ne priznava, ker ima njihovo republiko še zmeraj zgolj za južno Srbijo.

Sv. oče bi tudi iz svojega potnega sporeda težko izpustil Albance na Kosovu, katerih znatno število je katoliške vere. A temu sta se postavili po robu zvezna vlada in partija, češ da bi to bila moralna in mednarodna podpora krvavim albanskim prizadevanjem za dosego enakopravnosti v SFRJ, državi rdečega samoupravljalvskega „bratstva in edinstva“.

„Nova Hrvatska“ ne omenja več ko verjetnih belgrajskih ugovorov

proti papeževemu namenu, da bi na grobu kardinala Alojzija Stepinca v Zagrebu počastil tega mučenca za vero in svobodo hrvaškega naroda, kar bi se utegnilo zavihtrati v mogočno, Poljski nevarno podobno demonstracijo.

Janez Pavel II. bi nazadnje kot vladar vatikanske države moral položiti venec na grob rajnega Tita, za Turki in Stalinom najhujšega preganjavca in morivca katoličanov v Evropi. 300.000 hrvaških vernikov, pobitih na njegovo zapoved samo leta 1945, bi se ob tem obrnilo v grobu, za milijone živih pa bi to bil udarec od tam, od koder ga niso pričakovali.

Ker je jugoslovanski komunistični režim z vsem tem hotel papežev obisk izkoristiti zase ter doseči še eno, moralno na svetu najpomembnejše priznanje svojemu terorističnemu totalitarizmu, so v Vatikanu trezno uvideli, da čas za to še ni zrel, in težko, če kdaj sploh bo.

Temu poročilu londonskega hrvaškega lista velja dostaviti, da je italijanski državni pravdnik Albano 8. maja letos zahteval od vrhovnega sodišča, naj dovoli začeti proces proti Sergiju Antonovu, bivšemu direktorju rimskega urada bolgarske državne letalske družbe Balkanair, proti dvema članoma bolgarskega poslaništva v Rimu ter proti štirim turškimi državljanom, od katerih sta dva v italijanskem zaporu. Vsi so obtoženi zarotništva za pripravo atentata na papeža.

Italija dalje zahteva izročitev turškega tihotapca z orožjem in mamili Mersana, ki ga je bavarska policija aretirala v Muenchenu. Kakor je izpovedal atentator Ali Agč, mu je Mersan 31. julija 1980 v Sofiji dal samokres znamke Browning, s katerim je streljal na papeža, ponarejen potni list in velik znesek denarja, vse v navzočnosti agenta bolgarske politične policije Eova.

Neutrudljivi in odločni italijanski preiskovalni sodnik Martella je ugotovil, da je samokres prišel iz zalog dunajskega mednarodnega mešetarja z orožjem Horsta B. Trgovec je zasliševavcem priznal, da to drži. Toda samokres ni prodal Mersanu on, temveč je bil v pošiljatvi orožja, katero je od njega isto leto kupil jugoslovanski zvezni sekretariat za notranje zadeve (polijsko ministrstvo), na čelu katerega je do pred nedavnim bil bivši slovenski hitlerjanec Stane Dolanc, v Titovih časih tajnik Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije. Kako je morivski revolver od jugoslovanske politične policije prišel v roke bolgarski, ki ga je po Mersanu spravila do Agče, italijanska preiskava za zdaj ne pove. A tudi za to še ni vseh dni konec...

ŠTRIDESETLETNICO VELIKE IZDAJE po lastnem uradnem vladarju in njegovih pomočnikih bi nekomunistični Slovenci, Hrvati in Srbi morali obhajati to poletje. 7. julija 1944 je kralj Peter II. Karadjordjević na pritisk Churchilla in njegova zunanjega ministra Edena v Londonu podpisal odlok o imenovanju svoje nove, šeste medvojne begunske vlade. Za predsednika ji je postavil dr. Ivana Šubašića, prvega in zadnjega bana (guvernerja) avtonomne Hrvatske, ustanovljene avgusta 1939 po spora-

zumu med dr. Vladkom Mačkom, vodjem večinske Hrvatske seljačke (kmečke) stranke, in takratnim predsednikom belgrajske vlade Dragišem Cvetkovičem.

Šubašić je bil edini Hrvat, ki so mu v predrevolucijski Jugoslaviji dali ministrsko predsedništvo, a tudi to šele v begunstvu, ko države dejansko ni bilo več. K temu kakor že k prejšnjemu službenemu mestu v Zagrebu mu je pomagalo, da je bil med hrvaškimi političnimi prvaki skoraj edini neomajno privržen Jugoslaviji, nazadnje celo komunistični. Zaradi tega in pa kot bivši srbski prostovoljec na solunskem bojišču proti koncu prve svetovne vojne je bil dobro zapisan pri treh jugoslovanskih kraljih in pri knezu namestniku Pavlu.

Nova šubašičeva vlada je poleg njega štela še dva Srba, enega Hrvata in dva Slovence — bivšega duhovnika in vseučiliškega profesorja dr. Izidorja Cankarja, ki je med vojno bil jugoslovanski poslanik v Kanadi, kot zastopnik „klerikalcev“; in zloglasnega bivšega bana Dravske banovine pod diktaturo kralja Aleksandra I., primorskega liberalca dr. Draga Marušiča. Ni znano, da bi bil eden ali drugi za sprejem nove funkcije imel pooblastilo svoje bivše stranke. Slovenci so bili brez takega zastopnika v begunski vladi že od začetka leta 1944, ko je bil minister dr. Miha Krek, predsednik Slovenske ljudske stranke, ločen za jugoslovanskega delegata v zavezniški svetovalni komisiji za Sredozemlje in se je moral preseliti v Alžir.

Marušič je s Srbom Sretenom Vukosavljevičem bil vzet v zadnjo jugoslovansko kraljevsko vlado kot poblaščenec Titovega Nacionalnega komiteja narodne osvoboditve Jugoslavije, ki je opravljala vrhovno oblast na vsem partizanskem ozemlju bivše države.

Kakšna bo politika šubašiča in njegovih, sta povedali izjavi, ki jih je novi ministrski predsednik dal takoj po prisegi. V prvi, za tisk, je svojo vlado imenoval „vlado demokratskega in bojnega edinstva narodov Jugoslavije“, ki bo vse do konca nadaljevala vojno proti okupatorju in njegovim sodelavcem, katero „Jugoslavija tako uspešno vodi pod zapovedništvom maršala Tita. Za to bo nova vlada neutrudljivo skušala zbrati vse demokratske, bojne in odporne sile v domovini za ostvaritev neodvisne, resnično demokratične in federativne Jugoslavije.“ Kralju Petru II. je šubašič dal priznanje, da je pri pogajanjih za sestavo novega ministrskega sveta „pokazal odlike modrega državnštva v težavnih prizadevanjih za popravo napak, zagrešenih v preteklosti.“

Druga izjava, ki jo je šubašič prebral v oddajah britanske radijske družbe (BBC) za Jugoslavijo, je bila namenjena domovini. V njej je ponavljal zlovešče fraze iz prve. Poleg tega je poudaril, da so jugoslovanski narodi, „bratsko združeni pod maršalom Titom okrog Antifašističnega višjega (AVNOJ) prebredli vse zasede sovražnika ter njegovih izdajavskih pomagačev,“ ter zagotovil, da „po zmagi kazen za izdajavce ne bo izostala.“

Šubašič je poleg predsedništva sebi pridržal tudi zunanje ministrstvo ter ministrstvo za vojsko, mornarico in letalstvo. S tem je bil brez omembe, a zaradi tega nič manj uradno in končno odstavljen ter ponižan v nič ge-

neral Draža Mihajlović, dotedanji obrambni minister ter vrhovni poveljnik kraljevske vojske v domovini — četništva z raznimi njegovimi odtenki. S tem sta Tito in njegovo partizanstvo še pred začetkom takega dela nove kraljevske, njima načelno že vdinjane vlade, dosegla prelomen uspeh. Protikomunističnemu odporu in prikritemu odporu zoper okupatorje, zlasti izven zasedene Slovenije, sta kralj in šubašič vzela glavo in simbol.

Nova vlada je bila sad dogovora, ki ga je šubašič sklenil s Titom 16. maja 1944 na dalmatinskem otoku Visu, zasedenem po Angležih, kamor se je "marša" zatekel na varno po bliskovitem nemškem spomladanskem napadu na svoj vojaški center v bosanskem Drvarju, ko si je prav za las rešil življenje ter izgubil celo svojo pozlačeno uniformo.

„Viški sporazum“ je določal ustanovitev enotne titovsko-kraljevske vlade, ni pa „nove“ Jugoslavije in njenih samozvanih rdečih vodnikov zavezoval k ničemur. S tem je šubašičeva vloga bila že vnaprej zreducirana na vodstvo nekakšnega zunanjepolitičnega odbora za Titov Nacionalni komite. Taka nova vlada je prevzela nalogo voditi na Zahodu propagando za vojne napore AVNOJA in za „novo Jugoslavijo“ ter očistiti kraljevska diplomatska konzularna zastopstva „neljubih elementov“.

Drugi, tako imenovani belgrajski sporazum, sklenjen med Titom in šubašičem v Belgradu 1. novembra 1944, je zapovedal ustanovitev kraljevskega namestništva, kateremu je Peter II. moral prepustiti vse vladarske posle. Kralj je ukaz o tem podpisal 3. marca 1945 in si s tem zapečatil možnost kake vrnitve v Jugoslavijo. Sedež namestništva je bil seveda v njeni prestolnici. Slovence je v njem zastopal inž. Dušan Sernee, nekdanji prvak SLS in njen prvi ljubljanski ban. Med revolucijo se je pridružil komunistični Osvobodilni fronti ter bil že leta 1943 član njenega Vrhovnega plenuma za Slovenijo. Jeseni 1943 je po italijanski vdaji in zlomu vaških straž potrdil na zboru „odposlancev slovenskega naroda“ vse dotedanje pokole nasprotnikov komunizma ter vse nove smrtne obsodbe, sprejete tam.

Šubašič in njegova „kraljevska“ vlada sta odstopila 5. marca 1945. Izidor Cankar jo je zapustil že 29. septembra 1944, češ da ne zaupa razmeram v domovini ne podpori Sovjetske zveze. Za svojega naslednika v njej je svetoval dr. Jureta Koceta ali bivšega ministra Franca Snoja, ki pa je že od 15. avgusta 1944 bil pri vrhovnem poveljstvu slovenskega partizanstva v Beli Krajini. Šubašič bi bil za novega prosvetnega ministra vzel tudi duhovnika Alojzija Kuharja, ki si je zaslužnje za kaj takega pridobil s svojimi protititovskimi govori po londonskem radiu, s katerimi je protikomunistične Slovence kot celoto skušal nagniti v partizanstvo.

Kraljevski namestniki so šubašičev odstop takoj sprejeli ter naročilo za sestavo nove enotne vlade dali Titu. Ta začasna vlada „Demokratske federativne Jugoslavije“ pod njegovim predsedstvom je slovesno prisegla „narodu“ 7. marca 1945. Šubašič je navzlic svojim dolгим in zagriženim prizadevanjem za njeno ustanovitev postal v njej zunanji minister, a podrejen Edvardu Kardelju, njenemu drugemu podpredsedniku. Pričakoval je, da bo v njej zastopal Hrvaško, a mu tega niso dali.

Tito je Šubašića potreboval zaradi poznanosti in skušenj v Londonu in ZDA. Zunanje-politične posle je zaradi tega, zaradi znanja jezikov in diplomatske spretnosti zanj opravljal že prej. Novembra 1944 je spremljal Kardelja v Moskvo na pogajanja s Stalinom. Poleg neomajne zaverovanosti v vsako Jugoslavijo kot edino poročstvo za bodočnost Hrvatov — danes bi temu rekli „razvojništvo“ ali „alternativnost“ — je vse njegovo politično delo med vojno temeljilo na prepričanju, da je njegov končni uspeh odvisen največ če ne zgolj od podpore in potrčila Sovjetske zveze. Razočaral se je v obojem, naslon na Sovjete pa ga je proti koncu nevarno osumil pri ameriški in celo pri britanski vladi.

21. januarja 1946 je v prejšnjem novembru izvoljena zvezna skupščina sprejela novo ustavo, ki je odstavila kralja in Jugoslavijo preobrazila v enopartijsko komunistično državo. Predsednik prve njene vlade je bil Tito, imenovan hkrati za vrhovnega poveljnika oboroženih sil. Šubašića v tej vladi ni bilo več. Poslali so ga v pozabo in molk, kjer je doma skoraj nepoznan umrl. Zunanji minister SFRJ je postal kruljavi Edvard Kardelj, ki je s svojo nerodnostjo in neomajno zvestobo Stalinu dosti pripomogel k izgubi slovenske Koroške in Trsta.

Šubašićeva in Petra II. velika izdaja v letu 1944 je pogubila oba, a žal hkrati z njima še stotisoče nedolžnih.

Podatki za ta zapis so iz knjige Dragovana Šepića, založba Globus, Zagreb 1983, strani 424. Šepić, v prvi Jugoslaviji diplomat, je bil šef kabineta Šubašićeve vlade do njenega konca. Kot tak pozna njegovo delo in kakor tudi njegovo osebnost bolj kot kdor koli. Knjiga je pisana za čuda objektivno. Razen po kraju izida ni moč iz ničesar v njej sklepati, da bi bila izšla v SFRJ, kar priča o še zmeraj veliki svobodi besede in raziskavanja v SR Hrvaški, posebno v primeri s Slovenijo. Vse naše povojno politično zgodovino pisje doma in po svetu ne premore niti enega temu po temeljitosti in nepristranskosti vsaj za silo podobnega dela.

Pisec je za pripravo te knjige imel v pomoč obilo jugoslovanskih, britanskih in ameriških uradnih in neuradnih virov. Precej podatkov o medvojnem delu slovenskih politikov v tujini je dobil v ljubljanskem komunističnem Institutu za zgodovino delavskega gibanja. V njegovem arhivu je poleg Cankarjevega dnevnika in drugega tudi osebna korespondenca raj. dr. Miha Kreka s pokojnim strankarskim kolegom in bivšim kraljevskim ministrom Francem Snojem. Zanimivo bi bilo dognati, kdo je to dokumentacijo spravil v Ljubljano in kdaj.

Dr. Izidor Cankar je navzlic nepomembnemu resorju v vladi Ivana Šubašića imel nanj in na njegovo delo izreden vpliv. Od vseh Slovencev v tujini od leta 1941 do leta 1946 je bil nedvomno najbolj inteligenten, najbolj mednarodno sposoben in največji oportunist. Šubašića je leta 1944 spremljal v Italijo in na Vis, kjer je imel nekaj pogovorov na štiri oči tudi s Titom. Ta ga je pregovarjal, naj za nobeno ceno ne gre iz Šubašićeve vlade.

Za Cankarjev odstop je bil odločilen pogovor z dr. Mihom Krekom

in nekaterimi prvaki Slovenske ljudske stranke, ki so se po septembru 1943 umaknili v Rim, 12. septembra 1944. V dnevnik je o tem rimskem snidenju zapisal:

„Njihov odgovor na naše predloge: partizanstvo (je) komunizem, in to je poglavitno zlo, največji sovražnik. Mi nismo krivi za današnje stanje (Krek). Slovenija se bo bojevala proti partizanom, pa naj se zgodi, kar hoče (Ahčin). Mi branimo svoje življenje: kakšna Primorska, kakšna čast naroda, če bodo vsi ljudje pobiti (Avsenek). Ves (naš) narod je proti partizanom in domobranci so po Haagu (haška konvencija o vojnem pravu) dovoljena ustanova (Kralj). Vse je razumljivo,“ piše Cankar, „še, če človek ve (kar sem jaz zvedel pozneje) da sta Avsenek in Kralj aktivno sodelovala z Italijani in Nemci, da sta odgovorna za smrt ljudi in da sta pobegnila iz strahu pred maščevanjem. Ko sem dejal Ahčinu: premislimo jasno — vi greste rajši s hitlerjevsko Nemčijo, ko s partizani Jugoslavije — ni zanikal, temveč je potrdilno molčal. Tudi nihče drugi ni dejal, da ne. Nisem niti pomislil, da so tako globoko v izdaji, in sem z njimi za zme-traj prelomil. Pogovor so začeli z vprašanjem: ali Jugoslavija sploh bo? Upajo na odcep enega dela Slovenije, ki bi bil zaledje Trstu; tam bi oni ime-li svojo klerikalno republiko, tako se dogovarjajo: tudi z našimi Ameri-kanci. Do lastne stranke jim sploh ni bi'o več, ker so sprejeli Rupnikov fašistični program. Najslabši je Avsenek: razbojniško stališče, v katerem ni mesta za moralne vrednote.“

Imena v zapisu je dal v oklepaje Cankar. Dr. Ivan Ahčin je bil glavni urednik dnevnika *Slovenec* do začetka leta 1942, ko je bil poslan v Rim kot dopisnik za ljubljanski katoliški tisk. Ivan Avsenek je bil vodilni gospodarstvenik v Slovenski ljudski stranki, dr. Janko Kralj pa katoliški primorski politik, ki je leta prebil v fašistovskih koncentracijskih taboriščih na tirenskih otokih. Vsi omenjeni so že zdavnaj mrtvi.

In mož, ki je tako sodil o medvojnem boju slovenskega naroda za golo življenje, je bil zastopnik Slovencev v zadnji jugoslovanski kraljevski vladi. Kakor ničesar v življenju, ta odpadli duhovnik tudi propagande za zasužnjenje Slovencev po balkanskem komunizmu ni uganjal iz kakega prepričanja, temveč zaradi gole osebne koristi. Za izdajo vsega, kar je do izstopa iz Cerkve (zaradi poroke) zagovarjal v slovenski politiki, kulturi in etiki, ga je Tito poplašal z imenovanjem za ambasadorja Jugoslavije v Grčiji od 1945 do 1947. Nato so tudi njega poslali v kot ter je umrl v Ljubljani, zapuščen celo od lastne družine.

Šepičeva knjiga je razodevna tudi glede nekaterih drugih slovenskih medvojnih političnih odposlancev v tujini, od levičarskega framasona dr. Borisa Furlana do Franceta Snoja, ki so po odhodu dr. Kreka iz Londona tekmovali za en sam cilj — kdo bo prvi prišel do rdečega korita. Oba omenjena sta se vrnila domov in bi'a kmalu za tem obsojena na smrt, a pozneje pomiloščena.

LECTOR

(Kar je v citatih med oklepaji ali podčrtano, so pojasnila in poudarila pisca Znamenj časa.)

PAPEŽI IN FATIMSKA SKRIVNOST (7)

MARIJINO SPOROČILO SVETU (5)

(Nadaljevanje)

(10) Bog bo kaznoval svet

1. Po Marijinih besedah Bog včasih greh že na tem svetu kaznuje. Da Bog ljudi, mesta, dežele, narode in države zaradi grehov kaznuje že na tem svetu, beremo v svetem pismu pogosto. Pomislimo samo na vesoljni potop, uničenje Sodome, babilonsko sužnost in razdejanje Jeruzalema. V psalmu 88. je kar trikrat govor o božji kazni: „S hudimi šibami si kaznoval Egiptjane. — Kaznoval si Davidove sovražnike, — Če moji otroci zapustijo mojo postavo, bom s šibo kaznoval njihove pregrehe“.

Enako kot Marija v Fatimi, je Kristus s. Luciji večkrat razodel, da bo kaznoval svet in narode. V njenih zapiskih beremo: „Naš Gospod mi je rekel: Bliža se čas, ko bo moja stroga Pravičnost kaznovala hudodelstva raznih narodov“ (19. 3. 1940, SF 199). „Kaznoval bom narode zaradi njihovih hudih pregreh z vojsko, lakoto in s preganjanji“ (22. 10. 1940 SF 200).

Ker se je posvetitev Rusije odlašala, je s. Lucija 24. 4. 1940 pisala p. Gonsalvesu:

„Ko bi Bog hotel, bi lahko storil da bi zadeva naglo napredovala. Vendar bo za kazen sveta pustil, da gre počasi. Tako zahteva njegova Pravičnost, ki jo naši grehi izzivajo“ (SF 174). „Posvetitev Rusije se ni opravila v maju. Opravila se bo pozneje, vendar še ne takoj. Bog je to dopustil, da kaznuje svet zavoljo njegovih hudih pregreh“ (SF 175).

Posvetitev Rusije se doslej v obliki, ki jo je Marija prosila, zaradi naših grehov še ni izvršila. Mi vsi preprečujemo posvetitev Rusije in svetovni mir s svojimi grehi in kličemo nad človeštvo vojske in druge kazni.

2. Ko govorimo o božji kazni človeštva, narodov in posameznikov na tem svetu, moramo vedeti, da Bog hoče zveličanje vseh ljudi: Bog hoče, da bi se vsi ljudje zveličali (1 Tim 2, 4. Prim Ecek 33, 11).

Bog kaznuje svet zavoljo greha, ker je neskončno pravičen, in izkoristi kazen za poboljšanje grešnikov in grešnih narodov: „Vsega tega Bog ni poslal nad naš narod za njegovo uničenje, ampak za njegovo poboljšanje“ (2 Mak 6, 12). „Bog kaznuje tistega, kogar ljubi“ (Preg 3, 12. Prim. Hebr 12, 6).

Ker ne poznamo Gospodovih misli in potov, brez božjega razodetja ne moremo reči, kdaj je Bog kako kazen ali trpljenje hotel in kdaj ju je samo dopustil. Zmeraj pa moramo verovati, da je Bog kazen ali poslal ali dopustil v naše dobro, zlasti zato, da nas reši večne kazni. škof Rožman piše, da so se ljudje ob vesoljnem potopu skesali in se rešili za večnost in dostavlja: „Z modrostjo, ki ji ni primere, z ljubeznijo, ki je brez meja, vodi pravični Bog poedince in narode k sebi“ (DŽ 1950, 11-12, 729). Prešeren

pove isto deloma z istimi besedami: Bog ljubezni čudno k sebi vod' otroke ljube in ne želi nobenega pogube (Krst pri Savici).

Podobno je o naši narodni tragediji mislil župnik Alojzij Košmerlj, ki je zapisal: „Koliko naših bratov in sestra se je v trpljenju in mučeništvu posvetilo in zveličalo, ko bi se bili v materializmu udobnega življenja pogubili“ (DŽ 1956, 9, 462).

O nobenem narodu, skupini a'i posamezniku, ki so več trpeli ko drugi ali tudi življenje zgubili, ne moremo reči, da so bili bolj grešni. Morda so bili manjši grešniki ali nedolžni. Ker pa smo po krstu udje skrivnostnega Kristusovega telesa, jih je morda Bog zato izbral, da so s trpljenjem ali smrtjo zadostili za grehe drugih. Kakor trpijo nedolžni posamezniki, more trpeti tudi nedolžen narod ali trpi več, kakor trpijo drugi bolj grešni narodi.

3. Škof Jeglič je 29. 6. 1937 v Celju v svojem znamenitem pos'ovilnem govoru dejal: „Živimo v velikih časih... Imeli bomo še večje čase... Morda bomo imeli še hujše čase“. — Alojzij Košmerlj je 2. 6. 1957 v govoru v cerkvi Najsv. Zakramenta v Buenos Airesu dodal tem besedam svoje misli: „Ti še večji in hujši časi so kmalu prišli, prišli za vso strašno krutostjo, časi, kakor jih slovanski narod v vsej svoji tisočletni zgodovini še ni doživel, časi silnega in splošnega trpljenja, časi, ko so v ognju propada'i naši domovi, ko je v potokih tekla slovenska kri in pojila slovensko zemljo. So li bili to in so še za domovino časi božjih kazni? V nekem oziru brez dvoma. Mnogo smo bili zagrešili in v mnogočem božjo jezo izzivali... A bolj kot časi kazni, ki ni po božji pravici na tem svetu nikoli sama sebi namen, so bili in so še ti časi časi preizkušnje, časi prečiščevanja, časi zorenja in posvečevanja“ (DŽ 1957, 9, 482).

Kadar gre za kazen države, v kateri je več narodov ali ver, jo moramo jemati v celoti, čeprav Bog 'ahko en del kaznuje bolj ko drugi.

Bog navadno ne kaznuje vseh narodov ob istem času in tudi ne takoj. Bog ne plačuje vsako soboto. Včasih kazen dolgo odlaš'a. Že poganski Grki so poznali izrek: „Mlini bogov meljejo počasi, meljejo pa na drobno“. Ko je čaša pregreh polna do vrha, plača en rod za grehe prejšnjih rodov. Kristus je rekel Judom: Od tega rodu se bo terjala kri vseh prerokov, ki je bila prelita od začetka sveta. Od krvi Abelove do krvi Zaharijeve (Lk 11, 50.51). Nad Jezusovimi sodobniki je Bog kaznoval hudodelstva, ki jih je izvoljeni narod zagrešil v do'gih stoletjih. Kot izvoljeni narod so Judje trpeli tudi za grehe prednikov od začetka sveta. Vsi rodovi judovskega naroda so vzeti kot ena sama moralna enota. Med vsemi hudodelstvi judovskega naroda je bilo križanje Kristusa daleč največja pregreha, ki ji je kazen sledila že leta 70 (Prim. DŽ 1957, 7, 384).

Judje z vsem svojim trpljenjem seveda niso zadostili v celoti niti za umor Kristusa. Vendar nam Kristusove besede dajo misliti. Ker smo člani Kristusove Cerkve sedaj izvoljeni narod nove zaveze, more en katoliški ali en krščanski narod trpeti za grehe vse Cerkve.

Bog je vedel, kdo in koliko jih mora iz vsakega naroda trpeti ali

umreti, da bo njegova pravična jeza potolažena. Obenem pa je trpljenje in žrtve obrnil v naše dobro. Morda je Bog od našega naroda zahteval več trpljenja, kot smo ga zaslužili, in ga obrnil v prid drugim narodom. Zato moramo mi, ki smo ostali živi, kot Slovenci in katoličani biti vsem, ki so trpeli in trpijo več ko mi, ali so umrli, biti hvaležni, zanje moliti in jih ohraniti v najlepšem spominu. Vsak izmed nas bi lahko bil na njihovem mestu. Tako dobijo žrtve vojske občestveno vrednost in tisto mesto, katero zaslužijo.

Vse trpljenje je torej zavito v skrivnost božje ljubezni, pravičnosti in previdnosti. Kakor obstoji skrivnost hudobije, ki je na delu (prim. 2 Tes 2, 7), in kakor je velika skrivnost pobožnosti (prim. 1 Tim 3, 16), tako obstoji in je velika in nam nedoumljiva skrivnost trpljenja in božje kazni. Smemo pa po Marijinih in Kristusovih besedah na splošno trditi, da Bog grešne narode često že na tem svetu kaznuje.

4. Vojska, lakota, preganjanja in naravne nesreče so torej bič, s katerim Bog včasih, pogosto ali vselej kaznuje pregrehe narodov in držav. Vsi drugi krivci in vojni hudodelci so samo rablji ali vrvice in žice, s katerimi Bog ta bič splete in s katerim so pogosto tudi rablji sami tepeni: „Vsi, kateri primejo za meč, bodo z mečem končani“ (Mt 26, 52).

V tem stoletju je tak bič poleg Nemčije postala zlasti Rusija. S. Lucija je 4. 5. 1943 v smislu naročila, ki ji ga je dala Marija, pisala p. Gonçalvesu: „Bog želi, da se španski škofje zberejo in določijo reformo za ljudstvo, kler in redovnike, kajti nekateri samostani in mnogi člani drugih samostanov! ...razumete? Če gospodje škofje ne bodo spolnili njegovih želj, bo Rusija še enkrat bič, s katerim jih bo kaznoval“ (186).

Če gremo malo globlje, odkrijemo, da je Bog spletel bič za svet v g'avnem iz članov judovskega rodu. Judje so potomci izvoljenega naroda, ki je sedaj po krivdi svojih voditeljev začasno zavržen. Kdor noče sprejeti Kristusa, se mora pokoriti drugim Abrahamovim potomcem.

Hitler je bil sin nezakonskega sinu koroške dekle in graškega Juda. Lenin je bil sin Tartara in Judinje. Stalin je bil potomec portugalskih Judov. Njegov tekmeč Trocki in naslednik Nikita Salomon Hruščev, sta bila Juda. V Stalinovi vladi je bilo 447 Judov in 30 Rusov.

Pri pletenju tega biča so sodelovali Nemci od Engelsa do nacistov. Lenina so poslali v Rusijo Nemci. Tako je kar težko reči, kdo ima več krivde: Judje, Nemci ali Rusi, in zato vsi ti lahko mečejo krivdo drug na drugega. Salomon Hruščev je kar dobro dejal nemškemu državniku Konradu Adenauerju, čeprav mu ni povedal vse resnice: „Kaj moremo mi zato, da je nastal komunizem. Izmislili so si ga Nemci: Marx in Engels sta bila Nemca! In juho, ki so jo sami skuhali, naj še sami pojedjo!“ (DŽ 1958, 9, 510).

Ker so se Hitler, Lenin, Stalin in tovariši opirali na nemško in rusko ljudstvo, smemo reči, da sta postala bič za človeštvo Nemčija in še bolj Rusija.

Tudi mi smo za kazen prišli pod ta dvojni bič. Kdor sprejme ta nauk

fatimskega sporočila, bo modro ravnal, če krivcev za našo narodno tragedijo ne bo iskal samo v napakah in krivdi drugih narodov in oseb, temveč tudi in predvsem v naših osebnih narodnih grehih in napakah.

Mlad duhovnik iz ljubljanske škofije je l. 1945 pisal stricu v Ameriko: „Tudi jaz sem preстал svojo Kalvarijo z drugimi slovenskimi duhovniki. Takoj ob prihodu so nas Nemci zaprli in bil sem v lagerju dva meseca, bolje rečeno, v peklu. Potem so nas kot največje razbojnikе izgnali iz naše domovine na Hrvaško. Tu sem bil štiri leta v izgnanstvu, ne kriv ne dožan. — Sedaj sem se vrnil iz Hrvaške brez nič; pa prični znova, če imaš kje prijeti! Doma sem; hvala Bogu, da imam dom! Tu me hočejo ljudje imeti. Posebno je to želja starega župnika, ker njega so vojna leta uklonila in porazil ga je vojni bič, ki ni nikomur prizanesel.

Zaslužili smo to, stric! Zakaj zlo in izzivanje je bilo veliko. Dolgo je Bog pletel bič, a ga je končno le spletel. Tako umetno spletel, da se vsakega hrbta oklene. To more samo Bog. Izgleda, stric, da se narodi po tej silni vojni ne bodo spametovali (DŽ 1946, 3, 60).

Zdi se, da je ta duhovnik bil bližje resnici kakor tisti, ki samoza-vestno trdijo: „Vsega je kriv Hitler. Angleži so vsega krivi. Vsega je kriva Jalta. Macmillan je glavni krivec za izročitev domobrancev. Mi smo žrtve napak zahodnih zaveznikov!“

Kdor tako misli, ne bo sprejel fatimskega sporočila v celoti, marveč bo iskal v njem kvečjemu apokaliptičnih napovedi za prihodnost, prezrl pa bo Marijin materinski opomin in klic k spreobrnjenju in pokori.

5. Kazen, ki je prišla nad našo državo in slovenski narod, nas ne bi smela niti tako zelo presenečati, saj so jo papež Pij XI. in škofa Jeglič in Rožman že prej slutili in napovedali.

Papež Pij XI. je 16. 12. 1937 v govoru pred kardinalskim zborom izrekel besede, ki so se nanašale na konkordat, sklenjen med Apostolskim sedežem in Jugoslavijo, ki pa zaradi nasprotovanja in brezbriznosti mnogih ni bil ratificiran: „Prišel bo dan“, je dejala Nj. Svetost, „in On ne bi hote! tega povedati, toda o tem je čisto prepričan, da ne bo malo tistih, ki bodo obžalovali, da niso širokosrčno in velikodušno sprejeli dobrine, ki jo je Kristusov namestnik ponujal njihovi državi“ (Zb. Sv. Sl. 1966, 199).

Morda bo kdo ugovarjal, češ da papež ni napovedal kazni, marveč obžalovanja ozkosrčnosti do katoličanov. — Odpoved konkordata so resni katoličani že tedaj obžalovali, ker so v njej videli zmago pravoslavne večine nad katoliško manjšino, zmago bizantinskega Beograda nad Rimom, zmago velesrbskega Vzhoda nad nesrbskim Zahodom. Papež je torej očitno predvideval tako močan pretres temeljev Jugoslavije, da bodo tudi zmagoviti nasprotniki konkordata obžalovali svojo sebičnost in morali zanj delati pokoro.

6. Škof Jeglič je še pred zedinjenjem Jugoslavije s Srbijo, 29. 10. 1918, množici na Kongresnem trgu glede Jugoslavije dejal: „Če bi jo pa sezidali na človeških strasteh, na grdi sebičnosti in krivičnosti, sezidali

in uredili brez Boga, potem bo stala na pesku in sovražni viharji jo bodo porušili, pa bo podrtija strašna" (Nadškof Jeglič, J. Jagodic, Celovec 1952, str. 226. Ods'ej: NJ).

V deklaraciji SLS, zapisani ob 90-letnici, beremo, da je razvoj v Jugoslaviji šel prav v nasprotno smer (Vestnik 1983, 2, 114), torej v naročje sovražnih viharjev. Se je po takem razvoju še treba čuditi, da je „strašna“ vojska zajela tudi Jugoslavijo in je bila podrtija „strašna“? Če gospod ne zida hiše, se zastoj trudijo njeni zidarji (Ps 126, 1).

7. škof Rožman je leta 1937 v postni pridigi omenil, da so vojske in revolucije božja šiba za grehe narodov: „Na zapeljano judovsko ljudstvo je prišla nedolžna Jezusova kri kot strašna kazen. Ali naj se čudimo, če preti današnji civilizirani človeški družbi podoben pogin? ... Svetovna vojska je bila kakor krvav blisk, ki napoveduje nevihto božje jeze. Pa človeštvo se je le za kratek čas zresnilo, kmalu je božje grožnje pozabilo. Bog govori še strašnejše: boljševiška revolucija v Rusiji s potoki krvi, bratomorni boj v Španiji in trpljenje v Mehiki — ali bomo tudi vse to pozabili? Ali ne bomo razumeli božjega prsta, ki riše na svod sedanjosti svoj: Mene tekel ufarsin?“...

Pet tednov pred vojsko je škof zapisal v pismu svojim duhovnikom: „Zdi se, da nas vojska kot ognjen pas vedno bolj in vedno bliže obdaja. V bodoče bomo morali še več moliti, da nas usmiljeni Bog obvaruje vojske, ki bi uničevala naše domove, ubijala naša življenja in nam odvzela svobodo, ki je tako velik dar božji... Smemo imeti trdno zaupanje v uspeh svojih molitev, če ne bomo z grehi klicali nase kazni njegove pravičnosti“ (Škof Rožman, III., 59-60). Vse to je škof pisal pred vojsko, ko Marijino sporočilo svetu še ni bilo znano. Dr. Kolarič navaja te preroške škofove besede pod naslovom: Božja šiba.

Tako je svaril škof Rožman v tistem času, ko so nekateri v neosnovanem optimizmu mislili drugače. Dr. Ivan Ahčin je semeniščnikom po predavanju sociologije tisti čas dejal: „Upam, da bomo ostali zunaj vojske“. Škof pa se je bal, da smo vojsko in njeno gorje zaslužili.

Dolgo je Bog pletel bič, a ga je končno le spletel. Tako umetno ga je spletel, da se je vsakega hrbta oklenil. To more samo Bog.

Tudi pri nas bo morala prej ali slej prevladati miselnost ruskega duhovnika Sergija Želudkova, ki jo je izpovedal Saharovu: „Vi pravite, da je potrebna javna preiskava o Stalinovih hudodejstvih. Že res, ampak tudi očitna pokora! Kako se je moglo to zgoditi, kako se je začelo? Vsi smo krivi, vsi smo grešili zoper Svetega Duha. Zatajili smo Kristusa, počelo ljubezni in svobode, in smo častili zver. Vsi mi smo zemlja, na kateri je moglo pognati cvetje stalinizma“ (Kat. Glas, 29. marca 1984, str. 3).

Vsi smo grešili. Vsi smo zaslužili kazen. Potrebno je torej, da delamo pokoro in nehamo Boga žaliti. — „Božja Očetova ljubezen je vedno večja kakor krivda; zato, Evropa, nazaj k Očetu, dok'er je čas!“ (Janez Pavel II. na Dunaju 1. 1983. — Kat. Glas, 1983, 37, 1).

Revolucija na Primorskem

Precej je bilo pisanega o tragičnih dogodkih v Ljubljanski pokrajini septembra 1943. O žrtvah revolucije na Turjaku, v Grčaricah, Kočevju in v Jelendolu vemo vse podrobnosti. Začuda pa malo ali nič ne vemo o dogajanjih v tistih težkih časih na Primorskem. Primorci o teh zadevah malo ali nič ne pišejo.

Pred 8. septembrom 1943 se revolucija na Primorskem vojaško ni razvila. Razlogov za to je več. Italijani so smatrali Primorsko stoodstotno za svoj teritorij in so neprimerno ostreje reagirali kot v Ljubljanski pokrajini, kjer so partizanom pustili takorekoč proste roke razen v večjih mestih. Pa tudi partija je imela dosti dela v Ljubljanski pokrajini zaradi močne opozicije, medtem ko na Primorskem odpor proti njej ni bil močan. Ta bi se mogla razviti na Primorskem iz organizacije TIGR (Trst-Gorica-Reka), pa se to proti pričakovanju ni zgodilo. Organizacija TIGR je bila namreč izredno močna, kajti delala je že med obema vojnama na tem, da se Primorska osvobodi in je dobivala veliko podpore iz Jugoslavije. Znan je podatek, po katerem je kralj Aleksander ob eni sami priliki preskrbel dva vagona orožja za to gibanje. Pred leti je bilo v načrtu predavanje o tej organizaciji v Dragi, pa je Ljubljana to preprečila, kajti tamkaj je prepovedano vse, karkoli lahko škodi partijskemu ugledu! Bila pa je partija politično močno prisotna na Primorskem precej pred 8. septembrom. Podatki o tem nakazujejo preko 200 terenskih odborov OF.

Ob kapitulaciji Italije je partija tudi na Primorskem izvedla prevzem oblasti. To je bila za KPS vaja za konec vojne, ko je povsod potem prevzela oblast. Prilike so bile na Primorskem ugodne: Italijani so odmetavali orožje in hiteli domov ali pa so jih Nemci razoroževali in pošiljali v Nemčijo. Maloštevilni Nemci so v začetku držali samo Trst in progno Maribor-Ljubljana-Trst. Po kapitulaciji pa se je na Primorskem ustanovil v okviru partijskih frontnih organizacij, ker partija kot edini nosilec oblasti še ni hotela nastopiti, Narodno osvobodilni svet. Partijski komité za Primorsko (PK) in POOF sta pooblastila ta svet, da je 11. septembra 1943 izdal odlok o mobilizaciji vseh moških od 18 do 45 let. V tem stavku je vsa tragika tistega časa. Partija odloči, ukaže splošno mobilizacijo in vstajo. Ta vstaja je sedaj imenovana ljudska vstaja, to pa zato, ker se je tragično končala in naj bodo ljudje za tak konec sami krivi! Na hitro so izvedli „volitve“, za katere so terenski odbori dobili naslednja navodila: **IZVOLITI LJUDI, KI SO SE V DOSEDANJEM DELU IZKAZALI KOT ZANESLJIVI PRIPADNIKI OF.** PK je tudi ukazal organizacijam KPS sklicati ljudi na mitinge okrašene z rdečimi zastavami s srpom in kladivom, govornikom pa nastopiti v imenu KPS in navdušeno hvaliti Sovjetsko zvezo, njeno notranjo ureditev in posebno poudarjati, da je Sovjetska zveza zato tako močna, ker da so njeni narodi srečni. De'egati, določeni za kočevski zbor, zaradi nemške ofenzive niso mogli na pot, pač pa so poslali v

Kočevje sledeče sporočilo (Metod Mikuž NOB III - 58): **VNAPREJ da PRISTANEJO NA VSE SKLEPE ZBORA, JIH SPREJEMAJO IN POZDRAVLJAJO.** Take poslance je imel „prvi slovenski parlament“!

V vojaški praznini, ki je nastala, je KPS s partizani začasno držala vso Primorsko z Gorico vred, seveda pa brez Trsta in železniških prog. Ustvarjeno je bilo „svobodno“ ozemlje, katerega namen je Kidrič takole opisal:

a) pokazati na ozemlju tip prave demokracije in zgled javne varnosti in reda.

b) očistiti ozemlje notranjih sovražnikov.

c) zaaktivizirati 'judske množice, predvsem delavce in kmete.

Nemci so potrebovali samo deset dni, da so udarili. Posledice so bile strašne. Nemško poročilo, citirano po Mikužu, našteva:

a) sektor med Gorico in Idrijo 1446 mrtvih 3038 ujetih

b) sektor okoli Čepovna 878 mrtvih 1744 ujetih

c) Brkini in Istra približno 900 mrtvih 1200 ujetih

V nemških podatkih pod točko c) sta vključeni Hrvaška Istra in Reka. S tega sektorja poroča 71. divizija, da se je javilo 1000 slovenskih partizanov za borbo proti komunistom. Ljudje so trumoma bežali domov rekoč, da se raje dajo pobiti doma, kot pa se boriti pod tako nesposobno komando. Morala je bila na psu, tako da je pri Anhovem petim Nemcem uspelo razbiti partizanski bataljon. Mikuž pravi, da je zadostovalo slišati brnjenje tanka in se je vse razbežalo! Ta narodna nesreča je stala naše primorsko ljudstvo najmanj 3000 mrtvih in 6000 ujetnikov, ki so bili odpeljani v Nemčijo. Tvarna škoda je bila neizmerna in cele vasi so bile požgane. Z vidika borbe proti Nemcem so bile vse žrtve brez vsake koristi. En mesec po mobilizaciji je bil edini rezultat ta, da je bilo 9000 orožja sposobnih moških za stalno ali pa vsaj za časa vojne izločenih in ujetniki so celo morali delati za nemški vojaški stroj. Glavni komisar Luka Leskošek je poleg tega še cinično govoril, da je vstaja propadla, ker so preveč besede imeli mačomeščanski tipi in buržujsčniki. To je isti Leskošek, ki je potem že kot upokojenec imel dva mercedesa in dva šoferja, luksus, ki ga takega noben slovenski kapitalist pred vojno ni poznal. Leskošek si dovoli še to, da ozmerja odgovorne, ki da niso prav aplicirali partijske parole, ki se je glasila: **PRITEGOVATI V OF, A NE NA OBLAST!** Te trde logike mnogi pristaši OF ne slišijo radi, ker pač nikomur ni všeč vedeti, da je bil samo orodje partije in nič drugega. Ali dejstvo je tako!

Od oktobra 1943 pa vse do začetka aprila 1945 je na Primorskem vladalo neko zatišje. Partija se je počutila varno, sam poskus prevzema oblasti je septembra 1943 izvrstno uspel in močne opozicije partiji ni bilo. Narod je pač kljub simpatijam za opozicijo čutil, da po septembrski tragediji v letu 1943 čisto preprosto ne more tvegati borbe na dveh frontah, to je proti komunistom in Nemcem. Partija je kljub vsemu nadaljevala s prisilno mobilizacijo, da bi tako spravila vse moške pod svojo komando. Na „svobodnem“ teritoriju je razpolagala s tolikim moštvom, da so nekatere

oddelke poslači celo v osrednjo Slovenijo. Kake pomembne akcije proti Nemcem ni bilo. Bilo je nekaj izzivalnih sunkov, kot npr. strelji na nemški kamion iz gozdnega zatočišča in podobno. Nemci so v takih primerih iz najbližje vasi ali ječ pobral po 10 pa tudi 70 ljudi in jih postrelili. Bilo je nekaj akcij proti domobrancem, ki so imeli samo 2000 ljudi, in ki so po tragediji na Črnem vrhu prenehali biti vojaški dejavnik in so se v glavnem vrgli na narodno propagandno delo. Nemci so od časa do časa uničili številne partizanske enote, toda to so bili posamični sunki. Do popolnega uničenja partizanov Nemci niso več čutili potrebe potem, ko je prišlo do raznih krajevnih dogovorov med partizani in Nemci. V teh dogovorih so si Nemci izgovorili nenapadenje železniških prog in drugih prometnih vozlov. Važna pogodba, ki je zaobsegla vse primorske partizane, pa je bila sklenjena z generalom Globočnikom v začetku julija 1944 in je bila oznanjena s plakati celo v Postojni! Zaradi zanimivosti bomo omeni tudi dva nemška sunka v tem razdobju. Gre za tragedijo v Cerknem, za katero je Mikuž (NOB III, stran 308) takole poročal: šola za komisarje v Cerknem je zahtevala vojaško varstvo. 24. januarja je komandant korpusa izjavil, da boljše zaščite, kot jo ima šola, ni mogoče nuditi. Ena brigada je bila med Cerknem in Idrijo, dve sta bili obrnjeni proti Gorenjski in cela divizija proti Sv. Luciji. Kljub tej informaciji, je bil sektor Cerčno Idrija na dan nemškega sunka prazen. O tej spraznitvi ni nihče obvestil komando v Cerknem. Nemci so prišli v Cerčno povsem neopazeno, ni bilo čet in niti enega obveščevalca, kljub temu, da so Nemci v Idriji javno napovedovali sunek v Cerčno. Nemci so bili celo brez vodnika; ob 4 zjutraj so na Otaležu spraševali, kje je pot za v Cerčno.

Obveščevalna služba 9. korpusa o napadu na Cerčno takole poroča:

Cerčno je napadlo 150 Nemcev; iz Idrije preko Otaleža in Cerkljanskega vrha so prišli v Cerčno z dveh strani. V Cerknem je bila komanda mesta s svojo četo in partijska šola s tečajniki, ki je imela 40 mož zaščite. Tečajniki so bili ob 8 zjutraj še v posteljah po hišah. 30-ta divizija je bila koncentrirana na šentviški p'nanoti, 31-ta pa med Novaki in Žirmi. V mestu je nastala zmešnjava in vsak je bežal, kamor je mogel. Vseh žrtev je bilo 43, vojaškega odpora ni bilo; na Nemce ni padel en strel. Tečajniki so se umikali po čistini in jih je samo na enem mestu padlo 40. Nemško originalno poročilo dosegljivo v originalu pa takole poroča: (Vir: Geb Jg Btl Heine 2-I-1944 188 Res. Geb Div)

„Dne 27. januarja ob 3 popoldne se je vrnila 2. kompanija od pohoda v Cerčno. Izgube sovražnika so: 112 mrtvih, med njimi poveljnik bataljona in dva četna poveljnika, 5 ujetnikov in preko 50 ranjenih. Lastne izgube: 1 mrtev in 1 lahko ranjen.

Poročilo lc: brez posebnih dogodkov. Prilagamo zaplenjeni učni material banditov. Podpisani: Hauptman in bataljonski poveljnik. Urad F NC 1: 070A prispelo 31. januarja 1944.

Drugi vir: 188. rez. gor. div., poveljniški dopis 41 St. Qu 7. 2. 1944, poslan armadnemu zboru v Zangen v zadevi 2 komp. bat Heine. 2 komp.

bat. Heine je pod vodstvom nadporočnika v rezervi Teichmanna imela proti banditom izreden uspeh. Samo ta kompanija je dosedaj zabeležila 528 mrtvih banditov. Pohod proti Cerknem je bil kronan z odličnim uspehom. V Cerknem se je vršil tečaj za politične komisarje, ki je bil od nadporočnika Teichmanna povsem uničen. Ta velik uspeh pod težkimi okolnostmi je povsem zasluga spretnega vodstva in napadalnosti poveljnika nadporočnika Teichmanna, ki se je že večkrat izkazal in kompanije, ki je nenavadno borbena.

Partijski komite je podal poročilo CK KPS dne 8. februarja, kjer krivi štab korpusa kriminalne neodgovornosti. V štabu in vodstvu tečaja so bili v škripcih, grozila jim je po partizansko sumarična sodba in streljanje pred četami. Prizadeti so si hitro pomagali in so poudarili, da so „nujno potrebni ostrejši ukrepi proti beli in plavi gardi“. Ker so bili v stiski, so na svečnico že aretirali 15 oseb, med njimi Ladota Piščanca in Ludvika Sluga, oba kaplana iz Cerkna, in še dve ženski. DrugEGA dne, 3. februarja ob sedmih zvečer, so že padli strelji in 15 povsem nedolžnih je pod lažno obsodbo, da so izdali partijsko šolo, plačalo z življenjem vojaško nesposobnost in nemarnost partizanske komande.

Med vodstvom partije se je takoj začutilo, da so šli predaleč. Prof. Mikuš na NOB III, stran 307, piše: likvidacija v Cerknem je bila razumljiva (da se pokrije prave krivce!), težko pa opravičljiva, saj je bila v neposredni zvezi z nemškim pohodom v Cerkno in koncem komisarske šole. Kardelj je poslal PK za Primorje 16. februarja 1944 posebno depešo z naročilom, da takoj prepove vsako likvidacijo brez obsodbe sodišča. Tragedija v Cerknem je imela svoje nadaljevanje še po revoluciji, ko je Andrej Krajnc, bivši častnik VOS-a, objavil v ljubljanskem časopisju, da je bil izdajalec šole v Cerknem načelnik partizanskega štaba major Jernej Hrastnik. A. Krajnc sam trdi, da Hrastnik ni imel nobenih zvez s skupino, ki je bila usmrčena 3. februarja 1944. Hrastnika so odkrili, ko je preko neke ženske skušal poslati poročilo Gestapu o učinku nemškega napada na partijsko šolo.

Pred leti je bila zaman napravljena prošnja na občino v Idriji, da se pusti prekopati oba duhovnika. Prav na tem primeru zgodovina že dokumentarno lahko obsodi vse odgovorne, začevši z najvišjimi v CK KPS, ki v teku tolikih desetletij niso mogli spraviti skupaj toliko moralne moči, da bi priznali najmanjšo napako v vodenju komunistične revolucije.

V roke nam je prišel tudi izvirni nemški dokument, ki opisuje nov pohod v Cerkno dne 2. februarja 1944. To pot so se jim partizani, ki so bili zopet v veliki premoči in na utrjenih pozicijah, postavili junaško po robu. Nemška enota je prodrla v Cerkno in ga zasedla. Kljub močnemu odporu so bile nemške izgube spet samo 4 mrtvi v primerjavi s 195 mrtvimi partizani.

Naši primorski rojaki so revoluciji in ne domovini plačali strašen krvni davek. Vendar so vse to potrpeeli v upanju, da jim bo konec vojne prinesel svobodo brez Italije. Kot vemo, pa je končni izid porazen za nas vse:

samo slabi dve tretjini Primorske smo rešili za Slovenijo, a še ta je končala pod novo levo diktaturo, ki zdaj izpodjeda še zadnje korenine slovenskega bitja in žitja v osrčju Evrope.

ZU

Ludovik Ceglar

Opombe h knjigi Škof Rožman (4)

(Nadaljevanje)

Določitev namestnikov

34. Škof ni mogel oditi na nevarno in negotovo pot, ne da bi prej poskrbel za namestnika, ki naj bi vodil škofijo, dokler se on ne bi vrnil ali bi mu Rim ne določil naslednika.

Kolarič je spet zelo kratek: Kakor poroča bivši kancler Jagodic, je škof imenoval nekaj zapovrstnih generalnih vikarjev, ki bi si po vrsti sledili v vodstvu škofije, če bi njegov prednik službe ne mogel izvrševati (404. Prim. MŽT 245).

P. Odilo piše: Škof Rožman je izročil škofijo kapitlju ter je določil namestnike (KAM 1961).

Kraljič pripoveduje podrobno o poteku drugega de'a seje: Škof pravi: „Če je pa tako, po kanonskem pravu — kot dober kanonist je rekel — moramo preskrbeti za moje naslednike, da bodo vodili škofijo, ko mene ne bo. In zaradi tega prosim, da se upravitelji škofije sedajle določijo. In to ni lahka zadeva. Vas bodo zapirali, preganjali, pobijali mogoče in zato prosim, da se sedajle določijo. Prvi ste vi na vrsti, gospod generalni vikar. Sprejmete?“ Brez odlašanja je generalni vikar rekel: „Sprejemem!“ Potem se je pa stvar takoj zataknila, zakratovičila. Prej je prišel na vrsto po kanoničnem redu dekan Kimovec. Vse to je škof rekel: „Želim, da upravljate škofijo po kanonični starosti, kakor sedite v štalcah.“

35. Kanonična starost klerika se šteje od dne, ko je postal klerik, duhovnik, kanonik, prelat, škof, nadškof ali kardinal ne glede na njegovo fizično starost. Po kanonični starosti se zvrstijo vsi ti kleriki v koru, v procesiji, na sejah, pri glasovanju i. dr. Škof je hotel, da ga kanoniki nadomestijo po kanonični starosti ali z drugo besedo „kakor sedijo v štalcah“. Štalca ('at. stalla) je sedež, ki je določen v koru vsakemu kanoniku po kanonični starosti. Prošt je prvi, za njim dekan, nato drugi kanoniki.

Najprimernejši kandidat za škofovega namestnika ali generalnega vikarja je bil gotovo prošt Nadrah. Že od leta 1929 je bil generalni vikar škofa Rožmana. Vodil je škofijo vselej, kadar je škof odšel v tujino, in je imel dosti skušenj v vodstvu škofije. To pot pa je bilo treba tudi njemu določiti naslednika za primer, da bi on službe ne mogel vršiti. Kako je

škof pravilno presojal bližajoče se dogodke, vidimo iz oko iščine, da je Nadrah mogel voditi škofijo samo 40 dni.

36. Iz nadaljnjega Kraljičevega pripovedovanja se vidi, da je škof zelo želel, da bi Nadrahov naslednik v vodstvu škofije postal stolni dekan in velik glasbenik dr. Franc Kimovec. In ko je prišel Kimovec na vrsto, mu je prevzvišeni rekel: „Sedaj si pa ti na vrsti, dekan.“ In Kimovec je rekel: „Jaz nisem za to. Prosim, da me opravičite. Kakšen pevski zbor bi že vodil tudi če za stolnico, ampak škofije pa si ne upam, jaz nisem za to. Prosim, da me oprostite!“ Škof ga je še prosil in Kimovec je vztrajal. Imel je še neka upornosti ali bojazni. Pač resnično on je bil prepričan, da bi ne bil sposoben voditi škofijo v tako razkopanih razmerah.

Potem je prišel na vrsto gospod Stroj. Bil je eden največjih kanonikov, kar jih jaz poznam. Dostikrat smo se mu smejali, kako je s kanoničnim vprašanjem ugnal prelata Odarja. In vendar pa je rekel, da: „Kako bom jaz škofijo upravljal, ko komaj hodim do stolnice?“ In vsak je vedel, da ima prav.

Na vrsto je prišel kanonik Volc. Kanonik Volc je pa rekel (odslej Kraljič posnema z gregorijanskim petjem Volčev peti odgovor): „Jaz sem že star kanonik. Ves zašit in poflikan. Zato ne morem sprejeti“ (Konec petja). In to je držalo. Potem je šla stvar v redu, dokler ni prišel do mene.

37. Med Volcem in Kraljičem so bili trije kanoniki: Klinar, Šimenc in Vovk. Očitno so ponudbo vsi trije sprejeli. Da bi Kraljič izjavil, ali sprejme vodstvo škofije, škof niti ni pustil, ker ga je želel za spremljevalca. Za Kraljičem so bili na vrsti še Gogola, Koretič in Pogačnik. Kraljič bi bil bolj naredil, če bi bil tudi njihove odgovore povedal. Verjetno so tudi ti trije sprejeli, saj so imeli manj izgledov, da bi prišli na vrsto. Ker pa sta Klinar in Koretič odšla v tujino, so ostali samo štirje kanoniki, da bi nasledili Nadraha: Šimenc, Vovk, Gogola in Pogačnik.

O tem imenovanju Nadraha in kanonikov za naslednike je škof pozneje poročal papežu: Da v moji nenavzočnosti uprava škofije ne bi trpela kake škode, sem pooblastil generalnega vikarja ter določil vrsto nasledstva, če bi bil zapovrstni generalni vikar iz kateregakoli razloga v izvrševanju svoje službe oviran (440). Vidimo, da se škof izraža natančneje kakor Jagodič in za njim Kolarič glede določitve naslednikov. Škof je pustil v Ljubljani samo enega generalnega vikarja in določil, da mu kanoniki, ki so imenovanje sprejeli in ostali v Ljubljani, sedito po kanonični starosti. Če bi bilo vseh pet oviranih, pa bi mogli oni, ki bi še ostali, po cerkvenem pravu določiti kapitularnega vikarja, ki bi vodil škofijo, dokler bi Rim drugače ne odločil.

Novim oblastnikom več mesecev ni bilo znano, kako je urejeno škofovo nasledstvo. Kanoniki so znali molčati. Generalni vikar Anton Vovk jim je povedal šele po štirih mesecih, da zaprti prošt Nadrah ni več upravitelj škofije.

Določitev spremljevalca in slovo

38. Ko je pri poročanju o Nadrahovih naslednikih Kraljič prišel do

sebe, je nadaljeval: Pri meni je prevzvišeni obstal in me ustavil. Pravi: „Gospod kanonik, prosim, nič še ne recite, ene besede. Ali vi ne greste z menoj? Saj veste, kaj vas čaka.“

Nato Kraljič pripoveduje veliko o svoji in škofovi preteklosti. Prvo bi spadalo v Kraljičev življenjepis o drugem utegne biti govor ob drugi priliki. Sedaj ostanemo pri seji in Kraljič nadaljuje: Potlej je zopet generalni vikar Nadrah takole zasukal. Pravi: „Gospodje, takale je navada v ljubljanski škofiji, kadar škof kam gre, da ga dva kanonika spremljata. Razmere so tako čudne, prosim prevzvišenega, da se zadovolji z enim kanonikom in to naj bo kanonik Kraljič in naj gresta, če treba, prav do papeža pa naj povesta, kako se nam godi in razložita naš po'božaj.“ Nadrah je dal to na glasovanje in vsi so bili za to, da spremljam škofa. Škof je rekel: „Gospod kanonik, ob petih zvečer 15 kil prtjljage, ne več!“ Kmalu nato, ko smo končali, smo se razšli. Niti dosti nismo gledali v oči. Rok nismo stiskali. In tako smo šli vsak na svoje delo.

39. Nadrah, ki je bil vajen voditi škofijo, je takoj vzel vajeti v roke. Vedel je, da je po'eg škofa v največji nevarnosti zaradi pridig proti komunizmu kanonik Kraljič. Videl je, da si ga škof želi za spremljevalca, in je poskrbel, da ga je dobil. Ni pa moral izgubiti več kanonikov. Znova je obema naročil, naj gresta do papeža. Zdi se, da Celovec za Nadraha ni bil pomemben.

Škof in Kraljič sta zbranim svetovalcem obljubila, da pojdeta v Rim in sta se te obljube zavedala. Ko se pozneje potovanje škofa iz Avstrije v Italijo ni premaknilo z mrtve točke, je Kraljič prosil škofa, da bi spolnila, kar sta obljubila in šla v Rim (trak).

Tako se je končala zadnja Rožmanova seja s stolnim kapitljem. Škof se je še isti dan odpravil na pot v Rim prek Celovca in ne prek Soče. To potovanje pa je v tedanjih razmerah moglo trajati dolgo časa. Zato je trditi, da „škof ni mislil dalj časa ostati doma“ isto, kakor trditi, da kapitljeve prošnje in svoje obljube ni resno jemal.

Tudi sklepanje p. Odila: „Škof Rožman se je nameraval vrniti v Ljubljano in ni mislil bežati, sicer bi bil vzel vsaj malo več perila s seboj“ (KAM 1961), ne drži v celoti. Škof se je res nameraval vrniti in je še dolgo let upal, da se bo vrnil. Ni bežal, temveč je odšel v Rim. Določitev sedmih naslednikov pa priča, da se je zavedal, da utegne ostati dolgo časa v tujini. Ni pa škof smel in maral zbujati vtisa, da gre za dalj časa, ker bi s tem njegov odhod povzročil še več preplaha, kot ga je, in bi se za njim vsula še večja množica beguncev, kot se je. V tem smislu so popolnoma razumljive škofove besede, ki jih je izrekel tajniku Babniku: „Saj se bomo po dveh dneh itak vrnili“ (405). Previdnost in negotovost, utrujenost in razočaranja, zavest odgovornosti in nevarnosti, up in strah so vplivali na škofove nadaljnje odločitve in izjave. Veljati more samo to, kar je škof zapisal v poročilu za papeža: „Zapustil sem svoj sedež z namenom, da bi se mogel (...) predstaviti Vaši Svetosti“ (44).

Po tej ugotovitvi pa veljajo besede p. Odila: „Škof Rožman ni imel

nikdar namen oditi. Skozi je mislil, da odhaja samo začasno, da „posreduje za narod, zato odhaja, potem se vrne“ (KAM 61).

40. Ako je tajni svet zboroval eno uro, je bil konec seje okoli pol enajstih. Škof je torej imel za pripravo le dobrih šest ur časa. Moral je še marsikaj spraviti v red in se posloviti od najbližjih sodelavcev, medtem ko mu je sestra pripravljala prtljago, verjetno ne manj kot je škof določil Kraljiču.

Prošt Nadrah je dal škofu ob slovesu v spomin svoj naprsni križ (ŠR II, 117). Očitno sta se oba zavedala, da se morda ne bosta več videla.

Kanclerja Jagodica je škof prosil, naj ostane na škofiji. Obljubil je, vendar je odšel v tujino že v nedeljo. Tudi vsi drugi škofovi tajniki so odšli razen Leniča. Posebno naročilo je dal škof ravnatelju semenišča Antonu Vovku, kaj naj reče diakonom, ki so bili tik pred mašniškim posvečenjem, in drugim maloštevi'nim semeniščnikom.

41. Časa je zmanjkalo. Kraljič pripoveduje: Ob petih zvečer je prevzvišen telefoniral, da se je zamudil za pol ure in naj pridem pol ure kasneje kot on na škofijsko dvorišče. Ko sem prišel tja, je bil avto pripravljen, Portland, in prevzvišeni je prišel do stopnicah dol. Nadrah je bil z njim. Lenček se je jokal. Tudi dr. Jagodic je bil tam.

Glede ure odhoda si Kolarič in Kraljič nista edina. Kolarič piše po Babniku, da so odšli ob štirih in dvajset minut. Kraljič pravi, da je bilo ob šestih. Za Kraljičevo trditve govori okoliščina, da bi škof moral biti ob šestih v št. Vidu nad Ljubljano na postaji, kjer ga je verjetno čakal p. Heinzl. Vendar je Babnik zaneslivejši vir. Škofov tajnik in voznik Nande Babnik je namreč delal to, kar bi moral storiti vsak škofov tajnik. Zapisoval si je podatke, škofove besede, datume i. dr. Zato je njegove trditve težko zavreči. Tej uri je bližji tudi podatek dr. Trdana, ki je stanoval v semenišču in piše: „Prišla je sobota, 5. maja. Zvedeli smo, da se je škof odpeljal okrog 4. ure popoldne. Pričeli smo poizvedovati, če pelje vlak proti Gorenjski. Jaz sem šel dvakrat na kolodvor. Vzel sem v nahrbtniku nekaj najnujnejših stvari. Vlak je odpeljal ob 6. uri zvečer.“ Vsega tega bi res ne bil mogel opraviti, če bi bil škof odšel šele ob pol šestih.

Namesto imena teološkega profesorja dr. Ignacija Lenčka mora seveda stati ime tedanjega škofovega tajnika in sedaj škofa dr. Stanislava Leniča. — Portland je znamka škofovega avtomobila.

42. Na tem mestu naj navedem še dva vira, ki se nanašata na čas Rožmanovega odhoda iz Ljubljane. Jagodic piše, da je bila škofova „pisalna miza vsa obložena s papirjem. A ko je v maju 1945 nenadoma moral na pot, sta s tajnikom pokurila vse spise z njegove pisalne mize. Vse peči v škofiji so vso noč pred odhodom gorele.“ Malo pozneje pravi o škofu, da je moral iti v pregnanstvo (DŽ 1972, 10-11, 583).

Za kako kurjenje peči v tisti noči še ni bilo razloga ne časa, ker je škof najmanj po' noči prosil Boga za svet, kaj naj stori. Tajnik zjutraj ni nič vedel o kurjenju, temveč samo to, da je škof vso noč molil. Tudi papirja ni bilo v vsej pisarni toliko, da bi vse peči vso noč gorele. Jagodic je s

to hiperbolo kajpak hotel reči samo to, da je na mizi bilo precej papirja. Pozneje se mu ta poudarek očitno ni zdel več potreben in je to pesniško obliko poudarjanja, narejeno po semitskem vzorcu, v avtobiografiji preprosto izpustil (MŽT 239. Prim. Jan 21, 25). Tudi Kolarič te podrobnosti ne navaja. Pač pa je Jagodic v avtobiografiji ohranil stavek: „Moral je v ‚pregnanstvo‘, ki bi ga bil prav tako lahko črtal.

Škof Rožman je v semenišču v Adrogeju na veliki petek leta 1957 v pismu slovenski karmeličanki o svojem odhodu iz Ljubljane zapisal: „Ni bilo dolgo, ko se je začela vojska nagibati h koncu... Mene je ‚čudež‘ rešil, da sem bil službeno poklican v sosednjo škofijo v ‚važni zadevi‘, kakor je bilo rečeno.“ (Marija slov. naroda ne bo zapustila, dr. F. Žakelj, Bs. As., 1960, 52.)

S tem je obenem zavrnjena trditev, da je l. 1945 „begunska psihoza tistih dni potegnila za seboj tudi škofa.“ (Kol. ce'ljske MD 1964, 108). Škof ni moral iti v ‚pregnanstvo‘. Ni ga potegnila za seboj begunska psihoza. Odšel je službeno.

(Bo še)

Slovenski javnosti po svetu

Zgodovinski odsek TABOR-a ZDSPB, pripravlja novo izdajo Bele knjige. V njej bodo vsebovana imena žrtev komunistične revolucije v Sloveniji, imena padlih protikomunističnih borcev in imena iz Vetrinja vrnjenih in pomorjenih Slovenskih domobrancev.

Bela knjiga bo mogočen spomenik vsem tem žrtvam, obenem pa močna in neizpodbitna obtožnica komunističnega režima v Sloveniji, ki še danes nima poguma pred vsem narodom priznati strahotne škode, ki jo je prizadel slovenskemu narodnemu telesu med revolucijo in vnebovpijoči zločin, ki ga je v maju in juniju leta 1945 zagrešil nad zvezanimi Slovenskimi domobranci.

Bo pa ta nova izdaja Bele knjige tudi zadnji dokument, katerega bo mogla objaviti naša generacija, predno tudi ona odide za poklanimi domobranskimi bataljoni.

Zato prosimo vse Slovence, kjerkoli po svetu, da nam sporoče imena pomorjenih, padlih ali vrnjenih Slovencev, za katere niso prepričani, da so že na seznamu Matice mrtvih. (Prosimo, preglejte še enkrat prvo izdajo Bele knjige in njeno Dopnilo in nam sporočite nova imena, popravke in dodatne informacije. Tako bo nova izdaja Bele knjige ne le čimbolj popolna in točna, temveč tudi delo nas vseh, ki živimo zato, ker so oni umrli. Ohraniti njihova imena zgodovini, to je najmanj, kar smo jim dolžni.

Vsa pisma in sporočila pošiljati na naslov:

TABOR 224 Charlotte St.
Hamilton, Ont., Canada L8K 4V6

Profesorju Preglju v hvaležen spomin

Lani smo slavili stoletnico rojstva katoliškega pisatelja, dr. Ivana Preglja, ki je med svetovnjima vojskama bil profesor slovenščine na ljubljanski klasični gimnaziji. Že tedaj sem hotel napisati o njem nekaj spominov, kar sedaj z majhno zamudo napravim.

Uradno je bil Pregelj profesor za srbski-hrvatski-slovenski jezik. Vendar se ne spomnim, da bi on v vsej višji gimnaziji, ko nas je učil, spregovoril kako srbsko besedo ali govoril o srbski književnosti, čeprav je verjetno o njej kaj malega povedal. Pač pa nam je dal lep nauk: Rekel je: „Nikoli ne govorite srbsko! Kajti v zmoti boste vi in Srb. Vi boste mislili, da govorite srbsko, pa boste govorili neko mešanico, Srb pa bo misli“, da govorite slovensko, in bo rekel: Zakaj ne sprejmete srbsčine za književni jezik, ko pa je vaš jezik tako zelo našemu podoben?“

Sam se je tega pravila držal, čeprav se je kot profesor v Pazinu hrvaščine gotovo precej dobro naučil. Pripovedoval nam je: Vozil sem se z ladjo ob dalmatinski obali. Na krovu smo sedeli vsi razen nekaj redovnic (ki so tedaj seveda še vse nosile redovno obleko). Ker nihče ni vstal, sem jim jaz ponudil svoje mesto rekoč: „Le sedite, gotovo ste trudne!“ Čestite sestre so zardele, kajti pri Hrvatih je biti „trudna“ častno samo za poročeno ženo.

Kako prav je Pregelj imel, naj pokažeta dva primera. Dr. Jagodic je kot narodni delegat papeške misije za jugoslovanske katoliške begunce v Avstriji za Hrvate seveda pridigal po hrvaško. Slovensko pridigo mu je prevedel na hrvaško veren Hrvat. In vendar se mu je goreč hrvaški duhovnik iz Bosne nekoč lepo zahvalil za hrvaško pridigo: „Dobro ste pridigali v slovenskem jeziku, vse smo vas razumeli“ (Mojega življenja tek, str. 278).

Nekoč sem plaval po široki Savi pri Beogradu. Pošle so mi moči in sem se že utapljal. Blizu sem opazil dva Srba v čolnu in v zadnjem trenutku porabil vse svoje znanje srbsčine, da sem zaklical na pomoč. Ko sta me dobra moža potegnila v čoln, sta me vprašala: Ste Slovenec? —

V nekem drugem razredu je Pregelj nekoč s povzdignjenim glasom dejal: „Poleg Karadžića bi moral imeti spomenik Kopitar. Brez njega bi ne bilo Karadžića!“ — Temu je namreč Kopitar na Dunaju svetoval: Piši kot govoriš! in s tem postal soustanovitelj sedanjega srbskega jezika.

Pri pisanju maturitetne naloge iz slovenščine nas je nadziral samo naš profesor Pregelj. Bilo je to leta 1937, ko je bil minister za uk Anton Korošec. Naloga je bila taka, da je bilo treba priznati, da smo Slovenci ali pa Jugoslovani. V srcu smo bili vsi Slovenci, uradno pa si tega nismo upali zapisati, kajti nismo se še otresli strahu, ki smo se ga navzeli v času velesrbske diktature. Ministrski predsednik Stojadinović je še vedno govoril o troedinem jugoslovanskem nrodu. Pregelj je to brž opazil in izrekel rešilne in spodbudne besede: „Ja, hudika, saj smo Slovenci, ne?“ In smo začeli pogumno pisati zadnjo slovensko nalogo v gimnaziji, ne da bi se bali, da nas bo zaradi tega kaj hudega doletelo. Ludovik Ceglar

JUNAŠKI HACIN pred komunistično „pravico“

„Enaindvajsetega avgusta 1946 se je pred tedanjim vojaškim sodiščem IV. armade v Ljubljani začela razprava proti skupini narodnih izdajalcev in vojnih zločincev na čelu z Leonom Rupnikom. V tej skupini je bil tudi Lovro Hacin, doktor prava in bivši upravnik ljubljanske policije. Kdo je bil Lovro Hacin, kakšna je bila njegova življenjska pot, ki ga je privedla do izdajstva in zločinov zoper lastni narod? Odgovor na ta vprašanja boste našli v tem feljtonu.“

To so uokvirjene uvodne besede v feljtonu Dušana Železnjova, ki jih je v prvem prispevku in potem pred vsakim naslednjim odlomkom dolgega feljtona prinašal mariborski tednik 7-D (Sedem dni) od 7. julija lanskega leta do konca decembra (in verjetno še dlje, kot moremo sklepati iz nekaterih števil, ki so nam prišle v roke.). Čeprav ni v naši moči preveriti niz podatkov o takoimenovanem „procesu“ proti generalu Rupniku in soobtožencem (uprizorjenem in „izboljšanim“ po receptu zloglasnih moskovskih procesov), ki nam jih D. Željeznov nudi v svojem feljtonu — ker pač vemo, koliko je zaupati verodostojnosti uslužbenca kakršnekoli „kompartije“ po svetu, ki stremi za tem, da svojega nasprotnika čimbolj umaže — smo se odločili, da marsikaj iz tega Željeznovega prikaza ponatisnemo. To pa prav iz preprostih razlogov: sklepamo, da ni bil Željeznov očiten namen (naj poudarimo besedico „očiten“) povzdigniti te naše junake, med njimi v prvi vrsti dr. Hacin, pač pa prav nasprotno. In prav zaradi tega bodo nekatere vrstice in odstavki, ki jih izpisujemo, zadobili pred poštenimi in večimi bravei posebno težo — vse v prid in slavo junaškega pravnika in sposobnega upravnika naše policije. Tako nas zdaj tudi besede „z druge strani“ potrjujejo v veri in informacijah, ki smo jih bili imeli o zgledelem zadržanju DR. LOVROTA HACINA pred skoraj 40-letni in njegovi junaški smrti v rokah takratne „krvave rihte“. Tako kot Hacin in njegovi so v letu poprej umirali tudi naši fantje in možje.

„Kdo je bil Lovro Hacin in kakšna je bila njegova pot,“ naj bi po Željeznovih besedah pokazal ta dolgotrajni feljton, pa je zadosten le vpogled v nekaj bežnih podob, da vstane pred nami celi in svetli lik slovenskega junaka.

Masten tisk v temle ponatisu ni iz originala, ampak naš. Kot že rečeno, žal, ne poznamo feljtona v celoti, zato prinašamo samo odlomke s potrebnim komentarjem. — Ured.

Iz prvega nadaljevanja (to je, 2. dela) Željeznovega feljtona, ko nadaljuje s prepisom obtožnice proti dr. Hacinu, je vredno omeniti le tožilčeve besede da se je obtoženi Hacin še pred vojno „odlikoval po brezobzirnem zatiranju vseh zavednih Slovencev.“ Kajpada so tu mišljeni (prav po njihovi „solidni“ dialektiki) le poslušni člani „kompartije“, ki so ob prihodu

Nemcev pozdravljali le-te iz iztegnjeno desnico hitlerjanskega pozdrava, ker je tako narekoval Kominterne ukaz v smislu Ribentropove-Molotove pogodbe. Hacin se je po besedah obtožnice takoj spravil na „ovajanje“ in je „snov za ovajanje“ črpal predvsem iz svojega prejšnjega delovanja, ko je kot šef policije vodil natančno evidenco o vseh pristaših naprednih idej. Od svojih podrejenih uslužbencev je zahteval, da naj mu po spominu sporočijo imena vseh Slovencev, ki so bili še za časa stare Jugoslavije znani protifašisti (je enako: rdeči fašisti — op. naša) in prvoborci za pravice ljudstva. Na ta način se je obtoženemu Hacinu posrečilo sestaviti nov seznam — stari je bil ob razpadu uničen — v katerega je sam prispeval največji del...“ Da, stari seznam komunistov je bil po ukazu bana dr. Natlačena in zvesti izpolnitvi upravnika ljubljanske policije dr. Lovrota Hacinu popolnoma uničen, da ne bi prišel okupatorjem, Nemcem in Italijanom, v roke.

— * —

Iz zasliševanja pred rdečo justico prinašamo od'omek, kot ga zapiše 7-D v svojem desetem nadaljevanju:

— — —

Hacin: „Tega ni govorila vsa Ljubljana in vsa Ljubljana tega tudi ni verjela, kot tudi ni verjela marsikaj drugega.“

Predsednik: „Ni verjela, da je storila samomora?“

Hacin: „Zakaj pa ga storijo drugi? Zaradi živčne napetosti. Ali se v našem zaporu ne sme storiti samomora?“

Predsednik: „Zaradi mučenja.“

Hacin: „Da.“

Predsednik: „Bojana Velikonja, Kosirnikova...“

Hacin: „Ne, ne vem.“

Predsednik: „Ali veste, na kakšen način so mučili svoje žrtve?“

Hacin: „Meni je rekel Loch...“

Predsednik: „Vprašali smo vas, ali poznate mučilna sredstva v zaporih.“

Hacin: „Samo s palico, kakor mi je referiral Loch.“

Tožilec: „Med preiskavo ste izpovedali: palico, stiskanje, električna sredstva, izstradanja.“

Hacin: „Tega nisem povedal in če sem povedal, sem rekel zaradi živčnosti in izčrpanosti.“

Tožilec: „Zakaj?“

Hacin: „Zaradi fizične in telesne prenapornosti in ker nisem spal.“

Tožilec: „Zakaj niste? Koliko časa?“

Hacin: „Štirinajst dni, ker so me zasliševali noč in dan.“

Tožilec: „Štirideset dni bi vas morali zasliševati, da bi od vas zvedeli vse z'bočine.“ (Ploskanje v dvorani.)

Izpuščamo vložek o vlogi zveznega vodja Duscha pri pošiljanju jetnikov v koncentracijska taborišča in zasliševanju generala Rupnika o usodi dr. Mesesnela.

Feljton nadaljuje:

Predsednik: „Vprašal sem, ali je bil Mesesnel potem zaprt?“

Hacin: „Zaprto.“

Predsednik: „In likvidiran?“

Hacin: „Da, mislim, da je bil.“

Predsednik: „Hvala, zadostuje! Odrejam desetminutni odmor. Pojdite na svoja mesta. Tovariš starejši vodnik, odpeljite obtoženca.“

Po odmoru se je zasliševanje Hacina začelo ob 9. uri 55 minut.

Predsednik: „Tovariš starejši vodnik, pripeljite obtoženca! (Obtoženci vstopijo.) Obtoženi Hacin, pristopite k sodišču. Ostali obtoženci naj sedejo.“

Tožilec: „Tovariš predsednik, prosim, dovolite mi prebrati izjavo preiskovalnega organa Uprave državne varnosti, ki je preiskoval obtoženega Hacina: Ni resnica, da bi obtoženi Hacin v preiskovalnem postopku med zasliševanjem mene kot zasliševalca opozoril, da nisem pripisal njegovih pripomb, kot je to izrekel na razpravi. Ugotoviti moram, da se je obtoženi Hacin med zasliševanjem v preiskavi vedel zelo nesramno in je nekoč v jezi celo raztrgal zapisnik. Če bi bilo zapisano v zapisniku kaj proti volji obtoženega Hacina, bi prav gotovo podpis odklonil. Če je Hacin ugotovil, da ni v zapisniku zapisano tako, kot je izjavil, smo vedno naredili popravke, kar je mogoče ugotoviti z originalnimi zapisniki. Šele po popravku je obtoženi Hacin podpisal. Ljubljana, dne 24. avgusta 1946. Preiskovalni organ Upravne državne varnosti France štrubelj. Dovolite, tu imam vaš originalni zapisnik z vašim podpisom. Prosim, pristopite bliže.“

Hacin: „Saj sem že prej vedel.“

Tožilec: „Ali je to vaša pisava?“

Hacin: „Da, moja pisava.“

Tožilec: „Ali ste vi dodajali popravke? Vidite, na številnih mestih.“

Hacin: „Ne na vseh. Gospod predsednik (se obrne proti predsedniku), prosim, bi me konfrontirali s tem človekom?“

Tožilec: „Tovariš predsednik, ugotavljam, da je obtoženi Hacin na številnih mestih popravljal zapisnik.“

Predsednik: „Ali so na vaši policiji zasliševalci kdaj popravljali zapisnik?“ (Burno ploskanje v dvorani.)

Hacin: „Nisem bil navzoč, ne vem. Gospod predsednik, prosim, da bi me konfrontirali s tem zasliševalcem zato, da bi dokazal, da ni resnica, kar sem bil izjavil.“

Predsednik: „Sodišče si bo samo ogledalo zapisnik in to ugotovilo.“

Hacin: „Po takšnem sporočilu potem nima obramba nobenega smisla, če mi ne verjamete.“

Predsednik: „Zdaj se branite zaradi zločinov. Obtoženi ste, da ste izročili svoje zapornike tudi Rösenerjevemu vojaškemu sodišču.“

Hacin: „Pa ne jaz, ampak Duseha.“

Predsednik: „Vaša policija. Koga ste izročili?“

Hacin: „Mislim, da je bila to tajnica Murkova in še nekaj drugih.“

Predsednik: „Še koga?“

Hacin: „Ne vem.“

Predsednik: „Katero sodišče pa je sodilo Kantetu?“

Hacin: „Specialno sodišče, ki se je formiralo ad hoc.“

Predsednik: „Kakšno?“

Hacin: „Nemško.“

Predsednik: „Nemško, torej izredno.“

Hacin: „Izredno, da.“

Predsednik: „Ali ste vi pošiljali zapornike v gestapovske zapore v Begunje?“

Hacin: „Ne, jaz nikdar ne. Mi smo izročali zapornike in nismo vedeli, kam gredo.“

Predsednik: „In si niste mogli predstavljati?“

Hacin: „Ne, kdo pa je vedel, kam bodo šli. Mi smo vedeli, da gredo v taborišča v Nemčijo, kam, pa nismo vedeli.“

Predsednik: „Dobro. Ali se je kdaj oglasil pri vas gestapovec Vurnik?“

Hacin: „Da. Kakih štirinajst dni je zastopal Duscho.“

Predsednik: „Pa je bil gestapovec?“

Hacin: „Da, seveda.“

Predsednik: „Ali je on zahteval od vas, da mu izročite trideset aretirancev?“

Hacin: „Ko čiko jih je zahteval, tega ne vem. Potem sem telefoniral Rupniku.“

Predsednik: „In kaj ste telefonirali?“

Hacin: „Telefoniral sem generalu Rupniku, le-ta pa je potem rekel, da vse te nujno potrebuje, in naročil sem Lochu, naj sestavi seznam in izroči pripornike.“

Predsednik: „Vi ste mu to telefonirali?“

Hacin: „Ni ga bilo doma, bil je odsoten.“

Predsednik: „Se mu je zelo mudilo, kaj ste sklepali iz tega?“

Hacin: „Nič.“

Predsednik: „Tovariš tožilec?“

Tožilec (Hacinu): „Pristopite bliže k mikrofonu. Tovariš predsednik, prošim, da vprašate obtoženca, a č je vedel, da so Nemci v tistem času na Gorenjskem streljali talce.“

Hacin: „Talce so Nemci streljali ves čas, ne samo v tistem času, ne samo v tistem času.“

Tožilec: „V tistem času so tudi streljali?“

Hacin: „Ves čas, torej tudi v tistem času. Ne samo v tem času.“

Tožilec: „Obtoženi Hacin! Navzlic temu, da je prišel k vam neki gestapovec in je od vas zahteval, da mu nujno izročite aretirance, in da je rekel, da morajo biti to najhujši, in da ste vedeli, da Nemci streljajo talce, navzlic vsemu temu ste mu jih izročili in odgovarjate za vse posledice.“

Hacin: „Prav nič ne odgovarjam.“

Predsednik poskuša posredovati.

Tožilec: „Za to odgovarjate in ste pred sodiščem.“

Hacin: „Nikakor nisem mogel vedeti ali misliti, da streljajo Nemci državljane tuje države za stvari, s katerimi nimajo nobene zveze. Tega nisem mogel vedeti. Vsak človek mora to uvideti, vsak, ki normalno misli.“

Tožilec: „Obtoženi Hacin! Ali so Nemci streljali samo svoje državljane?“

Hacin: „Kolikor je meni znano, samo svoje državljane, državljane iz krajev, ki so jih anektirali.“

Tožilec: „Obtoženi Hacin, vi ste pravnik, torej poznate mednarodno pravo?“

Hacin: „Da.“

Tožilec: „Torej veste, da aneksija ni mogoča pred podpisom mirovne pogodbe in da ne velja.“

Hacin: „Vem, da ne velja, toda za vse, kar so Nemci počeli na Gorenjskem in Štajerskem, za vse to ne odgovarja bivši upravnik policije v Ljubljani.“

Tožilec: „Vi odgovarjate za trideset izročenih ljudi.“

Hacin: „Nič ne odgovarjam.“

Predsednik: „Sodišče bo ocenilo dokaze.“

Hacin: „Po mednarodnem pravu so bile oblasti dolžne pokoriti se okupatorju.“

Tožilec: „To so bile oblasti vašega kova, ko ste že vnaprej sklenili, da se boste podredili.“

Predsednik: „Zaslišal vas bom o obtožnici.“

Tožilec: „Ali ste vedeli za namene italijanskega okupatorja proti slovenskemu narodu?“

Hacin: „Ne.“

Tožilec: „Prebral vam bom originalni prevod Mussolinijevega govora v Gorici dne 31. julija 1941. Ta prevod je iz arhiva dr. Kreka v Londonu, ki ga je bil izročil dr. Krnjeviću in ima njegov podpis. Tu je govoril Mussolini naslednje slovenskemu narodu: ...neki narodi bi morali držati na umu, da je rimski zakon uporan. Ja naredjujem ovaj zakon. Oni, koji neće, da spuste oružje i neće da zaborave svoje bolesne snove, neka znaju, da će biti potpuno uništeni. Takav je bio uvek rimski zakon, bilo za vreme republike, bilo za vreme carstva. I Cezar, čije je velikodušno srce prešlo u istoriju kao Cezarovo srce, znao je, da bude nemi'osrdan. I pošto je jedno barbarsko pleme tri puta diglo oružje iz zasede naredio je, da poubije čitavo njegovo muško stanovništvo. Osovina i tripartil razpolažu sredstvi-ma i ljudskom snagom i voljom za postignuće pobeđi!“

Hacin: „Kako naj jaz to vem.“

Tožilec: „To je bilo objavljeno v slovenskih časopisih.“

Hacin: „Jaz sem bil takrat v Italiji.“

Tožilec: „Tudi v italijanskih časopisih, ti so to dobesedno objavili.“

Hacin: „To ni res.“

Tožilec: „Sam sem bil takrat v internaciji v Italiji in sem to bral.“

Hacin: „V katerem časopisu ste to brali?“

Tožilec: „V Popolo d'Italia.“

Hacin: „Vraga ste brali.“

Tožilec: „Sicer pa vi odgovarjate sodišču, ne meni.“

Predsednik: „Obtoženi Hacin, vi ste ustanovili tako imenovani specialni vod iz najbolj krvoločnih agentov in stražnikov. Vodja tega specialnega voda je bil črnoroček Hlebec.“

Hacin: „Možno, da je bil specialni vod, ni pa res, da bi ga jaz ustanovil. Z njim nisem imel nobenega opravka, nisem ga imel in ga nimam. Tudi niso bili v specialnem vodu agenti, ampak samo stražniki.“

Predsednik: „Ali je bil Hlebec?“

Hacin: „Bil je, toda izbral ga je Duscha.“

Predsednik: „Ali je bil črnoroček?“

Hacin: „To vem iz obtožnice.“

Tožilec: „O specialnem vodu je izpovedal obtoženi Rupnik to-le: Poleg tega mi je Hacin referiral o specialnem vodu v začetku leta 1944 in mi ga je predstavil tako, kot da gre za neko zadnjo rezervo, za kak izreden primer, kot na primer v primeru kakega udara. Mislim sem si, da je to kakšna gardna enota. Po kakšnem kriteriju je izbira ljudi zanj pa mi ni znano. Obtoženi Rupnik, ali ste to izpovedali?“

Rupnik: „Da.“

Tožilec: „Hvala.“

Predsednik: „Odgovorite na vprašanje.“

Hacin: „Zagotovo je moral pokojni Duscha, čisto zagotovo, izjaviti, kdo je ustanovil ta vod. To mora biti v aktih.“

Tožilec: „Tovariš predsednik, ugotavljam, da je obtoženi Rupnik izjavil, da sta bila Duscha in obtoženi Hacin koordinirana.“

Hacin: „Gospod predsednik, ne vem, čemu ta opazka. Kakšno zvezo ima to s tem specialnim vodom?“

Predsednik: „Stvar sodišča je, da o tem presodi. Obtoženi ste, da se v noči od 4. na 5. maj 1945 ukazali odpeljati iz ljubljanskih zaporov prek trideset ljudi, ki so bili potem na Turjaku zločinsko pobiti. Med temi so bili Franc Mesesnel, ki sem ga že prej omenil, dr. Vito Kraigher, Angela Dolhar, inž. Zoran Tuma, dr. Boris Tuma, inž. Sever, dr. Gorišek, švigelj, dr. Neuberger, Kamnikar, Polo, Kristof, Kurnik, Knez, Tomšič, Raubar, Kurnik.“

Hacin: „Ne, absolutno ne. Ni res, da sem bil jaz izdal takšen nalog. Jaz nisem izdal nobenega naloga. To bi moral povedati pokojni Hlebec ali Ogrinc, ki je bil šef garaže. Niti eden ni mogel izpovedati, da bi jaz izdal takšen nalog.“ (Dr. Hacin govori že o „pokojnem“ Hlebcu, ki je bil vrnjen iz Vetrinja in brez znane sodbe ubit. - op. naša)

Predsednik: „Ali je bilo to delo vaše policije?“

Hacin: „Ne vem, naše policije ne. Ampak saj pravite, da se je to zgodilo na Turjaku. Naša policija ni hodila na Turjak.“

Predsednik: „Kaj pa specialni vod?“

Hacin: „Brez mojega znanja ne, morda je dal nalog Duscha.“

Predsednik: „Ali ste odredili kakšne posebne ukrepe?“

Hacin: „Glede njih sem se pogovarjal z Duscho. Zahteval sem, naj gredo v Nemčijo.“

Predsednik: „Govorite glasneje in počasi.“

Hacin: „Jaz sem se z Duscho pogovarjal in predlagal, naj jih pošljejo v Nemčijo. Duscha je to odklonil. Potem sem zahteval, naj pridejo pred sodišče. Tudi to je odklonil. Oba moja predloga je zavrnil. Rekel je, da ne smejo biti na noben način izpuščeni, ker bomo Ljubljano branili, ker ne moremo spustiti agitatorjev na prostost.“

Predsednik: „Pred kom bi branili Ljubljano?“

Hacin: „Pred partizani, pred kom drugim neki.“ (Smeh v dvorani.)

Tožilec: „Tovariš predsednik, dovolite, da preberem izpoved Mije Lavrenčič: dejala je: ‚Obtoženi Hacin je še nekaj dni pred osvoboditvijo rekel, da bo še obešal in ubijal.‘“

Hacin: „Nikdar, nikdar nikdar. To je čista izmišljotina osebe, ki je provocirala, ki je vsak dan, vsak teden hodila na Bled.“

Tožilec: „Pravkar ste trdili, da ste imeli namen braniti Ljubljano.“

Hacin: „Ne pa obešati in ubijati.“

Tožilec: „In ti so se vam zdeli najnevarnejši?“

Hacin: „Po referiranju naših referatov.“

Tožilec: „In če bi Ljubljano branili in je ne bi mogli ubraniti?“

Hacin: „Kaj bi bilo potem, ne vem.“

Tožilec: „Kdo je ukazal, naj jih odpeljejo na Turjak?“

Hacin: „Brez moje vednosti.“

Predsednik: „Kako to, da so jih odpeljali na Turjak in tam ubili?“

Hacin: „Brez moje vednosti, gospod predsednik.“

Predsednik: „Obtoženi ste, da so bile na Turjaku pobite še druge žrtve, ki so jih pripeljali z dežele, tako na primer Henrika in Bredo Arko in še druge žrtve, ki so jih prav tako pobili na še neugotovljen način.“

Hacin: „To mi je popolnoma neznano.“

Predsednik: „To bo dokazal dokazni postopek. Nadalje ste vi dr. Hacin, dne 14. februarja osebno aretirali dr. Kanteta in ga izročili esesovskemu sodišču: to ga je obsodilo na smrt in je bil obešen.“ (Kot bo mlajšim bravcem neznano, je bil Kante izdajalec v vrstah naše policije. — Op. naša)

Hacin: „Da, osebno sem ga aretiral, ker je bil moj sosed v sosednji sobi zato, da ne bi pobegnil.“

Predsednik: „In ste ga izročili posebnemu esesovskemu sodišču?“

Hacin: „Jaz ne, ampak Duscha. Nisem sestavil poročila, niti kaj podpisal, to je bilo vse prepuščeno Duschi in Duscha je o vsem tem ukrepal.“

Predsednik: „Vi ste povezali svoje zločinsko delovanje svojega policijskega aparata z zločinskim delovanjem domobranstva na deželi; kjer so z agenti politične policije sodelovali domobranci.“

Hacin: „O tem sem že izjavil.“

Predsednik: „Ali so vam znane postojanke Sv. Urh in Ježica?“

Hacin: „Samo iz časopisov.“ (Smeh v dvorani.)

Predsednik: „Samo iz časopisov?“

Hacin: „Jaz nisem bil nikoli tam, niti nihče izmed naših agentov. Ali se to še ni ugotovilo?“

Predsednik: „Ali veste za Ježico?“

Hacin: „Tudi ne.“

Predsednik: „In za šolo v Dravljah?“

Hacin: „Ne.“

Predsednik: „Ali za srednjo tehniško šolo v Ljubljani?“

Hacin: „Nikdar nisem bil tam. Tam niso bili zapori policijske uprave in tam tudi ni bilo nikake mučilnice. Mi smo imeli lastne zapore.“

Predsednik: „Ali ste z domobranci sodelovali?“

Hacin: „Samo povezal sem naše agente.“

Predsednik: „Ali ste kdaj izročili zapornike domobrancem?“

Hacin: „Nikoli.“

Predsednik: „Ali veste, da sta Ljubljanica in Sava večkrat naplavljali trupla umorjenih žrtev?“

Hacin: „To sem slišal.“

Predsednik: „Kdo je to počenjal?“

Hacin: „Uprava policije ne.“

Predsednik: „Ni uprava policije storila nobenih zločinov?“

Hacin: „Kolikor jaz vem, ne.“ (Smeh v dvorani.)

Predsednik: „In vaši agenti, če so brez vaše vednosti storili kak zločin ali ste storili kake ukrepe?“

Hacin: „Nič nisem vedel o tem.“

Predsednik: „Ali veste za umor Rudolfa Ravnika?“

Hacin: „To je bilo tistega dne, ko sem prišel z dopusta. Seveda vem za Ravnika.“

Predsednik: „Kdo ga je umoril?“

Hacin: „Tega ne vem. To vem iz obtožnice, nimam pa možnosti kontrole.“

Predsednik: „Tu so naštetih zločini politične policije.“

Tožilec: „Glede umora Rudolfa Ravnika imamo tudi izjavo Angele Lombard iz Levstikove ulice št. 14; pravi: „Dne 6. maja 1944 ponoči je črna roka umorila bivšega aktivnega oficirja Rudolfa Ravnika v Trnovem. Čez dva dni je bil njegov pogreb in udeležila se ga je tudi moja sestra Marija Marušič, takrat uslužbena na prijavnem uradu ljubljanske policije, sedaj v Trstu, Via Giustiniana št. 8. Še istega dne, ko se je sestra vrnila s pogreba zločinsko umorjenega Rudolfa Ravnika, je pred vežnimi vrati

policije srečala Hacin. Naravnost jo je vprašal: ali ste bili na pogrebu Ravnika? Ko mu je pritrdila, jo je vprašal, kako pozna Ravnika. Pojasnila mu je, da je bil ubit Ravnik brat zaročenke njenega pokojnega brata Dra- ga. Hacin je nato dejal: ali ne veste, da je bil Ravnik velik komunist? Sestra mu je odgovorila, da ni bil komunist, temveč da je bil samo na- cionalist. Ves ta razgovor mi je sestra Marija takoj po dogodku pove- dala in ga po spominu navajam zaradi tega, ker je moja sestra odsotna. Naslednji mesec, to je junija 1944, so mojo sestro odpustili iz službe. Ta- ko ona kot vsi domači smo bili prepričani, da jo je vrgel iz službe Ha- cin, zaradi tega, ker se je udeležila pogreba zavratno umorjenega Ravnika.“

Predsednik: „Kaj pravite k temu?“

Hacin: „6. maja sem po dvomesečni bolezenski odsotnosti spet na- stopil službo. Ne vem natančno ure. Mislim, da je bilo med uradnimi ura- mi, ko sem na dvorišču srečal Krekovo. Ob tej priložnosti moram ugotoviti, da sem jo tako rekoč pobral s ceste, ker so jo bili vrgli na cesto Nemci v Mariboru in iz usmiljenja sem jo sprejel v našo policijsko službo. Potem sem jo vprašal: ‚Gospodična, kje ste bili?‘ ‚Na pogrebu Ravnika.‘ Loch (sic!) mi je referiral, da je bil Ravnikar umorjen. Vprašal sem, kdo ga je umoril in kakšen človek je bil. Bil je velik komunist. Potem, ko je med uradnimi urami prišla Krekova, sem jo vprašal, kje je bila. ‚Bila sem na pogrebu Ravnika.‘ ‚Kako pridete do tega? Ravnik je bil velik komunist, kot sem informiran,‘ sem ji rekel. Nič mi ni povedala o zaročencu svoje sestre. Po- tem je prišla v zadrego in ni znala ničesar odgovoriti. Medtem ko je bila odpuščena iz službe, je bilo ugotovljeno, da je ponarejala dokumente. Dajala je napačne dokumente. Ni mogla biti v naši službi zaradi zane- sljivosti.“

Predsednik: „To je en primer. Potem so agenti politične policije od- vedli 24. maja 1944 v policijske zapore inž. Ivana Kotluška in ga nasled- njo noč med zasliševanjem tako mučili, da je zaradi mučenja umrl.“

Hacin: „Ne vem, ali je bilo to 24. maja, tega ne vem. Toda spomi- njam se, da mi je komisar Loch referiral, da je nenadoma umrl inž. Kot- lušek in da mu noben človek ni ničesar storil. Vzel sem slušalko in urad- no telefoniral dr. Hadžiju, zdravniku, in mu povedal, kaj se je pripetilo, ter ga prosil, naj pregleda truplo in dostavi svoj parere, zaradi česa je umrl inž. Kotlušek.“

Predsednik: „Torej nenadna smrt?“

Hacin: „Nenadna smrt. Nihče mu ni ničesar storil. To je rekel Loch. (Najbrž je tukaj mišljen g. M. Loh, za katerega vemo, da se ni nikdar pod- pisoval z nemško grafijo ‚ch‘. Zdi se, da ‚feljton‘ ponareja priimek iz zlob- nih namenov. — op. ured.) Dr. Hadžiju sem kot njegov šef naročil naj ugo- tovi vzrok smrti in pri tavi svoj parere. Ugotovil je, da ga je zadela kap.“

Predsednik: „Najbrž kap. Dobro.“

Hacin: „Tudi v policijskih zaporih lahko koga zadene kap.“

Predsednik: „Lahko ga zadene kap, lahko stori samomor.“

Hacin: „Tudi.“

Predsednik: „Ampak inž. Andreja Grassellija so v vaših zaporih tako mučili, da se je upravnik Hacin zbal prevelikega škandala in hoteli ste ga odstraniti na takšen način, da ste ga med potjo k zaslišanju dali ustreliti dvema agentoma.“

Hacin: „Upravnik policije se ni zbal škandala, kot je to neresnično navedeno v obtožnici.“

Predsednik: „Saj to vam verjamem, da se škandala niste bali. Vam ni bilo pomembno, kakšne stvari počenjate.“

Hacin: „Ne vem, ali vam je znano, da so naši referenti ponoči vodili pripornike zaradi zasliševanja. Tako so 24. januarja ali kdaj drugič tudi inž. Grassellija poklicali k referentu. Kdo ga je zasliševal, ne vem. Vem samo, da jima je med potjo, ko sta ga spremljala tista dva agenta, kazal zvezde in agenta sta gledala v zvezde. Grasselli je skočil pred cukrarno v stransko ulico in ker se ni hotel ustaviti, sta po službeni dolžnosti streljala za njim.“

Predsednik: „Dovolj. Torej to ste zvedeli.“

Hacin: „To sem zvedel. Nič več in nič manj.“

Predsednik: „Ponoči 17. januarja 1945 je agent politične policije Mihelečič aretiral Miroslava Senekoviča, inšpektorja banske uprave, in agentje so ga med zaslišanjem pretepli do krvi in nezavesti. Dne 1. marca 1945, leta ga je Hacin poslal v Dachau in interniran je bil v bloku 34, imenovanem ‚Smrtni ali invalidski dom‘. Tam je 13. maja zaradi posledic mučenja v ljubljanskem zaporu umrl. Ali poznate primer Senekovič?“

Hacin: „Poznam. Ne vem pa, da so ga mučili. Ali vas zanima, zakaj je bil interniran?“

Predsednik: „Ne, mene zanima, ali so ga politični agenti vaše policije mučili v zaporu.“

Hacin: „Prepričan sem, da ga niso, že zaradi njegove starosti ne.“

Predsednik: „Ne. Prepustite to dokaznemu postopku.“

Hacin: „Glede Senekoviča bi še nekaj pripomnil.“

Predsednik: „Jaz bom izpraševal. Ne boste vi mene izpraševali. (Ploškanje v dvorani. Bere): ‚V dneh 11. in 12. marca 1945 so v Ribnici agenti vaše policije aretirali Bredo Arko in Darjo in sta bili nato zaprti v policijskih zaporih politične policije. 13. aprila pa jo je upravnik Hacin izročil ‚črni roki‘; ta jo je umorila v okolici Turjaka.‘“

Hacin: „Ne vem, nikogar nisem izročil črni roki, nobene ženske. Črno roko sem preganjal, ne pa da bi ji izročal ljudi.“

Predsednik: „Ste preganjali Hlebca?“

Hacin: „Nisem vedel zanj. Ko so bili v Dravljah trije umorjeni in sem zvedel za to, sem poslal agente na Primorsko, v Trst; tam so aretirali tri domobrance in jih prepeljali v Ljubljano. Kaj so storili z njimi, ne vem, ker niso bili podrejeni nam, bili so vojaki. Bivši komandant primorskih domobranskih enot Kokalj mi je pisal ogorčeno pismo, češ, kako more priti ljubljanska policija in aretirati njegove ljudi.“

Predsednik: „Torej to so bili zločini, katerih ste obtoženi kot upravnik policije.“

Hacin: „Ki jih zanikam.“

Predsednik: „Vi jih zanikate?“

Hacin: „Da.“

Predsednik: „Tovariš vojaški tožilec!“

Tožilec: „Obtoženi Hacin, zastavil bi vam nekaj vprašanj. Kakšne stike ste imeli z italijanskim konzulatom v Ljubljani od leta 1936?“

Hacin: „Takšne stike kot z nemškim, češkoslovaškim in francoskim konzulatom.“

Tožilec: „Kakšne stike ste imeli z italijanskim konzulatom?“

Hacin: „Službene. Če je italijanski konzulat potreboval kake informacije o italijanskih državljanih in če je prišel na upravo policije, je ustrezne informacije dobil po pridobljenih podatkih.“

Tožilec: „Izpovedali ste, da so imeli Italijani v vseh naših primorskih družtvih svoje ovaduhe.“

Hacin: „Tako je.“

Tožilec: „Kaj ste ukrenili proti njim?“

Hacin: „Prav nič. Nismo jih mogli izslediti.“

Tožilec: Kakšne stike ste imeli z nemškim konzulatom?“

Hacin: „Iste kot z italijanskim.“

Tožilec: „Ali ste jim dovoljevali razgovore s priporniki, ki so bili osumljeni nemškega vohunstva?“

Hacin: „Nisem dovoljeval. Enkrat pa sem dovolil, 'dovoljeval' se pravi večkrat. Enkrat sem dovolil.“

Tožilec: „Torej se je nemški konzul lahko pogovarjal z vohuni.“

Hacin: „Nisem dovoljeval, enkrat sem dovolil.“

Tožilec: „Ali v vseh državah tako ščitijo vohune?“

Hacin: „Povedal sem že, da se to ni zgodilo po mojem nalogu.“

Tožilec: „Zakaj vas je ban Natlačen 1941. leta poslal Nemcem nasproti?“

Hacin: „Zakaj, ne vem. Nekoč me je poklical k sebi in mi rekel: ‚Danes bodi nekako ob treh v Domžalah, tam bodi na cesti,‘ je rekel, ‚in prvi avtomobil z nemškimi oficirji, ki bo pripeljal po cesti, ustavi ter jih pripelji k meni v Ljubljano.‘ Vprašal sem ga: ‚Gospod ban ali lahko vzamem še koga s seboj?‘ Rekel sem, da potrebujem pričo in da bom vzela s seboj Vladimira Kanteta. Ban je rekel: ‚Strinjam se.‘“

Tožilec: „Ali veste, da je ban Natlačen hotel nemško okupacijo in da je storil vse, da bi prišli Nemci?“

Hacin: „Tega ne vem.“

Tožilec: „Ali veste, da je šel ban Natlačen v Celje Nemcem naproti?“

Hacin: „To vem, ne poznam pa vsebine pogovorov.“

Tožilec: „Kdaj je vstopil v službo italijanskega okupatorja dr. Zajca kot agent?“

Tu se konča 11. nadaljevanje.

V 28. nadaljevanju — decembra 83 — Željeznov govori o spominih Franceta Štrublja, ki je bil pri procesu aktivno soudeležen, rekoč:

„Med preiskovalci je bil tudi France Štrubelj, tisti, ki se je pritožil sodišču zaradi Hacinovega nesramnega obnašanja med preiskavo. Takole se je spominjal Hacin in zasliševanja pred slabimi štiridesetimi leti: „Hacin sem spoznal prvič leta 1946, ko so ga izročile angleške vojaške oblasti našim organom in so ga pripeljali v Ljubljano. Osebo ga prej nisem poznal, slišal pa sem o njem veliko kot o ostrem policijskem šefu, ki je z največjim nasiljem preganjal vse pripadnike Osvobodilne fronte. Prvi vtis, ki sem ga dobil na zaslišanjih, je bil ta, da je ves njegov srd izhajal iz klerikalnega prepričanja, češ da se bori proti komunizmu. Torej je bila njegova svetovnonazorska osnova neofašistična. Kot človek pa je naredil name vtis ostrega, srednjeveškega inkvizitorja. To je njegove ostre poteze, podolgovate gube, prodorne sive oči in koničasta brada. Lahko bi rekel, da je bil vide ti kot sadist. Ne bi se rad znašel pred njim v vlogi zaslišanca.

Izobražen pa je bil, bil je pravnik. Ni bil toliko širok, da bi bil inteligenčno zelo visoko, pač pa je bil zelo natančen in je svojo stroko — pravno in kriminalno — dobro obvladal. V tem smislu se je precizno in pedantno izražal.

Na razpravi je dajal zelo odločne izjave, brez vsakega strahu. Ne tako kot mnogi drugi obtoženci. Hacin se je točno zavedal, da mu ne uide smrtna obsodba. Povsem prostodušno je razpravljal o tem, kakšen bo bil njegov način justifikacije.

Ko sva se nevezano pogovarjala, česar nisem dajal v zapisnik, je rekel: „Kaj mislite, ali bom obešen ali bom ustreljen ali pa me boste celo pobili s koli?“ Torej si je bil popolnoma na jasnem o svoji usodi. Vseskozi pa sem imel občutek, da nima nobenega strahu. Čudil sem se temu, od kod jemlje notranjo moč, in sem prišel do sklepa, da to svojo notranjo moč črpa prav iz svoje fanatičnosti in vere ter absolutne prepričanosti, da je trpin in da bo umrl za vero. To je bilo osnovno gibalno njegovega preganjanja vseh naprednih elementov in seveda privržencev OF in komunistov.“

„Saj je znano, da je med razpravo odkrito izjavil, da ima rajši italijanskega fašista kot slovenskega komunisto,“ smo mu segli v besedo.

„Da, res je nekaj takega izjavil. Njegov sadizem in globoko sovraštvo izhajata prav iz tega verskega prepričanja. Mislil je, da s tem dela uslugo sebi in katoliški cerkvi.

SAM SEM BIL PRI NJEGOVI JUSTIFIKACIJI. VERJETNO SE V JAVNOSTI NE VE DOSTI O TEM, DA SE JE PRIPRAVIL NA SMRT, NEKAJ JE IZMOLIL, POTEM JE VSTAL IN VZKLIKNIL: „ŽIVEL KRISTUS KRALJ!“

To tudi pomeni, da sem takrat pravilno ocenil njegov verski fanatizem, ki mu je dajal notranjo moč, da je zaslišanje in proces zdržal na tak način.

Spominjam se, da sem ga spraševal, kako to da so ga izročili našim oblastem. Rekel sem mu, da njega Angleži ne bi nikdar mogli izročiti ko-

munistom in zakaj ni pobegnil? Odgovoril mi je, da ga čaka, kar ga pač čaka. 'Jaz nisem mogel pobegniti iz taborišča dasi sem dvomil o Angležih, da nas bodo zaščitili. Vendar, pa nisem mogel pustiti svoje žene, ki je bila z menoj v taborišču.' Na ženo je bil torej navezan.

Ko sem ga podobneje spraševal o možnem pobegu, je rekel tudi naslednje: 'Tudi prestar sem, kako pa bi se preživljal?' To pomeni, da ni imel moči, da bi se lahko skrival ali zapustil ženo in se nekako preživljal sam. Zato je tudi rekel — kar me čaka, me pač čaka. Vdal se je v usodo. Izjavil pa je tudi, da so Angleži velike prasice, ker so ga izročili. Tega da se ni nadejal. Bil je trdno prepričan, da je s tem, ko je preganjal Osvobodilno fronto in KP, delal Angležem uslugo.

Glede atentata nanj pa je izjavil, da se atentatorja ni ustrašil, ampak da ko je bil zadet, ali ni mogel prijeti pištole ali pa tisti trenutek ni imel pištole pri sebi, da pa je kljub temu rekel za atentatorjem, le-ta pa je pobegnil.

Na moje vprašanje, ali je atentatorja spoznal, je rekel, da ga v obraz ni videl, ker ko ga je dobro pogledal, je bil že obrnjen stran. Če bi bil imel takrat pištolo, bi ga bil lahko ubil. Torej je bil tudi takrat neustrašen, trden. Takega nasprotnika nisem imel med svojim službovanjem. Tako pogumnega in neustrašenega. Vedel pa sem tudi, da imam pred seboj odkritega nasprotnika, zaradi česar je bilo z njim lažje delati. V izjavah pa je bil kratek in vedno je prej dobro premislil, preden je karkoli rekel. Včasih se je morda kaj zarekel in ko je bila izjava že napisana, je ob branju zapisnika svoje izjave spreminjal, če mu niso bile pogodu. Nekoč mi je celo strgal zapisnik. Celó pritožil se je, da smo slabo ravnali z njim. Kot dokaz, da to ni bilo res, sem sodišču dal izjavo, da je celo strgal zapisnik, torej je imel pri tem vso svobodo. Pozneje je Hacin sam na sodišču priznal, da nismo slabo ravnali z njim ali izvajali nasilje nad njim. Poskušali smo dobiti njegove izjave, ki so nas zanimale, pritiska nanj pa nismo izvajali. Imel je vse, kar je želel. Nekajkrat pa smo ga morali kaznovati, ker se je nesramno obnašal. Nekoč sem ga poslal proč z zasliševanja.

Nekoč mi je rekel naslednje: 'Če bi bili zmagali mi in če bi se bili tukaj izkricali Angleži, pa bi vi morda takole sedeli pred nami.' Ni rekel 'pred menoj', ampak pred nami — našimi zasliševalci. To je dokaz, da nas je imel za enakovredne nasprotnike. Glede svojega pobega iz Jugoslavije je rekel, da se je pač umaknil, kakor so se domobranci in vsa njihova vojska. Jasno je, da ni imel tu kaj početi in je torej pobegnil. Nato je bil interniran.

Hacin je bil mnenja, da sta bila Vrečar in Jerančin sodelavca Osvobodilne fronte. Ko sem spraševal Hacinā o nekih podatkih, je rekel, naj vprašam kar Vrečarja in Jerančiča, ker sta bila sodelavca Osvobodilne fronte. Vprašal sem ga, kako to, da ju niso aretirali, če je bilo tako. Odgovoril je, da ju ni mogel aretirati, ker ni imel dokazov in ker ju je ščitil zvezni oficir Duscha. Prek njega pa da ni mogel.

Glede Kanteta sem Hacina precej zasliševal. Ne spominjam se natančno, kaj vse je izjavil; v spominu pa mi je ostalo, da je Hacin nekje dobil podatke, da ima Kante ilegalno ime Lija. Kante je bil tisti, ki je stopil v njegovo sobo in ga je vprašal: 'Ali ste vi Lija?' Kante je takrat prebledel in je tako indirektno že priznal.

Moje mnenje je, če bi bil imel Kante izdelano obrambo, bi bil svojo aretacijo morda zavlekel. Tako pa ga je Hacin zmedel in prehitel.

OBRAMBA IN ZAGOVOR

(Torek, 24. avgusta 1946, popoldne)

Potem ko je bil v torek, 24. avgusta, dopoldne končan dokazni postopek na procesu proti Rupniku in soobtoženim, se je proces istega dne nadaljeval ob 16.05, ko je predsednik sodišča odprl nadaljevanje razprave in odredil prihod obtožencev, da so zasedli svoja mesta, in dal besedo zagovornikom obtožencev.

Obtoženega Hacina je po službeni dolžnosti zagovarjal odvetnik dr. Franc Lokar.

Predsednik: „Besedo ima zagovornik obtoženega Hacina. Ponovno opozarjam občinstvo, naj z nikakršnimi vzkliki in šumi ne moti zagovornika.“

Zagovornik Lokar: „Visoko sodišče, zagovarjal bom zadnjega obtoženca, bivšega upravnika ljubljanske policije dr. Lovra Hacina.

Uprava policije pomeni precej že v mirnem času, kaj šele v razburkanih časih vojne in še posebej takrat, kadar zunanji sovražnik zasede domače ozemlje.

Imamo pa tudi nepobitno in od obtoženca priznано dejstvo, da je romalo nekaj tisoč naših rojakov med sedanjo strahotno vojno skozi policijske zapore, od tam pa v koncentracijska taborišča in na prisilno delo, odkoder se jih mnogo ni vrnilo. Kljub temu je moja službena naloga, da opozorim na okoliščine, ki bi le utegnile olajševalno vplivati na presojo obtoženčeve krivde, vsaj v posameznih točkah.

Pri tem mi ne prihaja na misel, da bi hotel spreminjati dejansko stanje ali stvar olepševati, ko gre le za ugotovitev objektivne resnice.

Ko so nastopili spomladi 1941 najtežji dnevi za naš narod, ko sta nas zasedla italijanski in nemški okupator, ki imata pri nas na vesti nešteto človeških žrtev in sta povzročila naši deželi ogromno škodo, (ne pozabimo, kako so partiji pustili po 8. septembru 1943 italijanske vojake in oficirje svobodno odhajati domov — op. naša) je bila vsekakor dolžnost slehernega zavednega Slovenca, da ne sodeluje z okupatorjem in se pridruži, vsak po svojih močeh, osvobodilnemu boju, v katerega so vstopile množice našega ljudstva z namenom oslabil okupatorja in ga končno pregnati iz dežele.

Obtoženec ne sodi med one, ki so se bili pridružili osvobodilnemu gibanju. Zakaj se ni pridružil? Da bi lahko odgovoril na to, se moramo zamisliti v njegov položaj in njegovo miselnost.

Obtoženi je sin kmečkega rodu, strogo versko vzgojen. Ves čas svojega življenja je pripadal tisti bivši politični stranki, ki je na prvem mestu nosila zastavo verstva. V verskem oziru je obtoženi Hacin ekstrem, fanatik, kakor ga opisuje soobtoženi Rupnik. Ta versko politična usmerjenost je morala obtožencu zamegliti pogled. Zagotovo je v tem oziru vplivalo nanj tudi stališče soobtoženega Rožmana do osvobodilnega gibanja. Drugače si skoraj ne moremo razložiti, zakaj je videl v OF nevarnost za slovenski narod, ko je v resnici šlo le boj proti okupatorju. Splošno človeško pa je, da se človek težko izmota iz predsodkov, v katere sta ga bili zapeljali njegova okolica in vzgoja. Za obtoženca lahko rečem, da ga je zapeljala tudi njegova uradniška kariera. Obtoženi je bil najprej sreski načelnik, dokler ni leta 1936 postal šef policije v Ljubljani. To mesto je zasedel nedvomno po volji tedanjega bana in njegovega prijatelja dr. Natlačena, ki je veljal za najostrejšega zatiralca slehernega naprednega duha in je obtoženi izvrševal voljo njegove stranke. Tako je postal obtoženec upravnik policije in je nadaljeval to svojo službo tudi, ko je prišel italijanski okupator. Hkrati pa je bila to njegova napaka in obenem usoda, ki sta ga privedli na zatožno klop.

Ko so začeli nekateri odkrit boj proti Osvobodilni fronti, se je italijanski okupator poslužil tudi obtoženca. Delu se ni mogel ogniti, prejemal je grozilna pisma, napadli so ga leta 1941, kar vse je bilo zagotovo nov vzrok za njegovo poznejše delovanje. Spomladi leta 1942 je šel na dopust v Italijo pa ne zato, da bi dosegel hujše ravnanje proti prebivalstvu. Njegov, na razpravi prebran potni list, govori sicer o službenem potovanju, obtoženec pa to razlaga tako, da bi na ta način lahko obiskal več krajev. Obtoženec ni predlagal italijanskemu okupatorju ustanovitve posebne policije, temveč je to storil, kot lahko razberemo iz dokaznega gradiva, pokojni Praprotnik. Obtoženec sicer priznava, da se je ukvarjal s to mislijo, da je v tem smislu poslal predloge italijanskemu generalu, a ne iz lastne pobude. Sicer pa do ustanovitve takšne policije ni prišlo. Iz dokaznega postopka tudi ne sledi, da bi bil obtoženec povzročil, oziroma pripomogel k temu, da je italijanski okupator pošiljal naše ljudi v taborišča, kjer so poginjali in umirali, vsaj za množična pošiljanja tega ne bi mogli reči. Božične racije v Ljubljani pa je izvršil, kot smo slišali iz ust soobtoženega Rupnika, tako imenovani narodni odbor.

Ko je kapitulirala Italija, je obtoženi spet ostal na svojem mestu, ampak zagotovo je, da samostojen ni bil in tudi ni mogel sam odločati o pomembnih stvareh, kajti ni ga okupatorja, ki bi se popolnoma zanesel na domače ljudi in jim dal vso oblast. Četudi je ostal v okupatorjevi službi, je bil na policijski upravi podrejen številnim stranem, pokrajinski upravi, Gestapu, ki ga je vodil Schluiffer, odločilno besedo in vso oblast pa je nedvomno imel tako imenovani zvezni vodja Duscha, ki nosi polno odgovornost za strahovita početja policije. Tako obtoženec tudi pod Nemci ni imel moči, ki pripada upravniku policije, temveč je bil okupatorjev grešni kozel, ki naj bi sprejel na svoja pleča vse grdobe, ki so jih zganjale okupatorjeve

čete in njeni domači hlapci. Strahotna mučenja in drugo, kar se je dogajalo na policiji, še posebej med nemško okupacijo, je treba zagotovo obsojati. Vendar ni nobenega dvoma, da so obtoženčevi podrejeni zagrešili marsikaj brez vednosti obtoženca in proti njegovi volji, s čemer je njegova krivda v teh točkah zagotovo zmanjšana. Predloge za pošiljanje aretirancev v nemška koncentracijska taborišča in na prisilno delo je res predlagal obtoženec, ki je v tem oziru kriv.

Toda dokončno je odločal o usodi teh žrtev nemški zvezni vodja Duscha, ki je večkrat tudi spremenil predloge obtoženca. Po njegovem zatrdilu ni bil Hlebčev „specialni vod“ njegova zamisel, temveč zamisel Nemca Duscha, ki je imenoval Hlebca za vodja. Z domobransko policijo in obveščevalno službo, ki jo je vodil Ilovar, ni imel obtoženec nobene zveze ali vpliva nanjo, zato tudi ne more odgovarjati za grozotne vojne zločine belogardistov in domobrancev, ki jih našteva obtožnica na straneh 40 do 42, točke 1 do 12. Obtoženec je po izjavi soobtoženega Rupnika, ki mu moramo verjeti, tudi ostro nasprotoval tako imenovani črni roki in jo je obsojal kot ilegalno organizacijo. Ko so domobranci umorili tri osebe v Dravljah, oziroma v Zgornji šiški, je obtoženec poslal, po njegovem zagovoru, za zločinci agente v Trst, kjer so prijeli storilce in jih izročil domobranskemu vojaškemu sodišču. Kaj se je zgodilo z njimi, obtožencu ni znano. To bi potrjevalo njegovo odklonilno stališče do črne roke. Po zatrdilu obtoženca tudi ni nikdar izročil naše ljudi v Begunje, da bi jih tam nemški okupator postrelil kot talce. Za tiste nesrečnike, ki so bili na zahtevo gestapovca Vurnika prepeljani v Begunje, obtoženec ni vedel kam in zakaj jih pošiljajo. Tozadevno ni dokaza v spisih za obtoženčevo krivdo. Preostaja nam še vprašanje umorov in pobojev, ki jih je zagrešila policija. V tem oziru tu izjavljam tako, kot mi je naročil obtoženi, češ da ni dal nikdar naloga, da naj se usmrta ta ali ona oseba. Zanj je veljalo to, kar mu je bilo po dogodku uradno sporočeno. Pri nesrečnem inž. Kotlušku je uradni zdravnik ugotovil smrt in mu poročal, da je umrl za kapjo. Za Grassellija pa so mu sporočili, da je bil na begu ustreljen. Če že smatramo, da je obtoženec po nekaterih točkah kriv, pa ni v vseh, kakor smo slišali. Prosim tovariše sodnike, da navedene okoliščine upoštevajo pri vprašanju obtoženčeve krivde in kazni ter da izrečete pravično sodbo.“

Predsednik: „Odrejam petminutni odmor. Tovariš starejši vodnik, odvedite obtožence!“

Po desetminutnem odmoru se je ob 18. uri in 15 minut razprava nadaljevala s poslednjo besedo obtožencev. Tudi to pot je bil Hacin zadnji na vrsti.

Predsednik: „Obtoženi Hacin, kaj imate še osebno pripomniti k izvajanjem svojega zagovornika?“

Žal nam številka 7-D z zadnjo besedo dr. Hacinu še ni prišla v roke. Za zaključek velja zapisati, da je „sodbo“ nad junaškim Hacinom izrekel dr. Helij Modić v imenu „ljudstva“.

Medvojni čas v mojih spominih

Uvod

Za 40-letnico največje slovenske tragedije posvetim svoje spomine tisočerim slovenskim materam, ki so rodile ter s trdim delom in molitvijo vzgojile svoje otroke. Pa tudi tistim slovenskim ženam, ki so postale vdove, večina le-teh z malimi otroci in so kljub zapostavljanju in preganjanju voljno prenašale vse trpljenje in težave. Vzgojile so svoje otroke tako, kakor je njih vzgojila njihova dobra mama.

Vključene naj bodo tudi matere in žene vseh zapeljanih ali pa prisilno mobiliziranih partizanov (teh je bilo več kakor polovica slovenske partizanske vojske), kateri so izgubili svoje življenje ne zaradi svojega prepričanja, pač pa zato, ker so morali plačati velik krvni davek komunistični partiji v službi svetovnega komunizma. Saj so te žrtve politični komisarji brez usmiljenja gonili v gotovo smrt.

Velikokrat se piše in govori, o raznih voditeljih in junakih, toda tako malo o vas, slovenske matere in žene, čeprav ste nosile tako težko breme, zalito z neštetimi solzami, toda brez sovraštva v vašem srcu in ne da bi preklinjale tiste, ki so vam hudo delali.

Tisočera vam bodi zahvala!

Ustanovitev „Slovenske legije“

Veliko se je že napisalo in se še vedno piše o strašnih človeških žrtvah, katere je moral pretrpeti slovenski narod med drugo svetovno vojno, in še o tisočih pomorjenih že po končani vojni.

Komunistično zlagano zgodovinopisje, hoče v svoji lepo zveneči propagandi pokazati današnji slovenski mladini, kako junaško da so se borili proti okupatorju in „domačim izdajalcem“ in kako da se mora samo njim zahvaliti za svobodo in dobrote, ki jim jih je prinesla komunistična partija in njena „Osvobodilna fronta“. Vsak pameten in seveda pošten človek, doma v Sloveniji ali pa zdomec in izseljenec v svobodnem svetu, lahko dobro ve, kje je resnica.

V svojih spominih bom skušal opisati nastanek, cilj in delovanje prve podtalne organizacije med drugo svetovno vojno, „Slovenske legije“. Imel sem priliko, da sem bil udeležen pri njenem delu od vsega začetka v Ljubljani, potem pa tudi na podeželju povsod tam, kjer so v prejšnjih časih delovali fantovski odseki, dekliški krožki in prosvetna društva. Ker sem bil pred vojno več let telovadni učitelj pri Zvezi fantovskih odsekov, sem poznal večino fantov pa tudi deklet na podeželju. Zaradi tega tudi me je vodstvo poslalo na teren.

Ko so po zlomu Jugoslavije v prvi polovici aprila 1941 Italijani in Nemci zasedli Slovenijo, se je že po nekaj dneh pokazala potreba, da bi se ustanovila skrivna organizacija, ki naj bi dala potrebne smernice in se

vojaško organizirala za borbo proti okupatorju. Saj so Nemci kmalu po zasedbi Gorenjske in Štajerske začeli z aretacijami vodilnih in zavednih Slovencev, zato so se takoj zedinili voditelji bivše Slovenske ljudske stranke, Fantovskih odsekov in Prosvetnih društev in je bil v zadnjih dneh v aprilu 1941 sklican tajni sestanek. (Sestanek je sklical Rudi Smersu in se ga niso udeležili vsi povabljeni.) Na tem sestanku je bila ustanovljena ta organizacija, kjer je tudi dobila svoje ime „Slovenska legija“. Legija je šla takoj na delo, ki je obstojalo najprej v snovanju trojk in njih povezovanju po vseh dostopnih občinah in vaseh.

Glavni cilj organizacije je bil v zbiranju orožja, municije in na splošno vse vojaške opreme, ter vzpostavljanju dobre obveščevalne službe, ki bi vodstvu Legije posredovala informacije, ki bi služile Zapadnim zaveznikom. Začeli smo tudi z zbiranjem denarnih prispevkov za odkup na raznih mestih skritega orožja. V načrtu je bilo tudi tajno vežbanje vojaškega kadra za ugodni trenutek, ko bi vodstvo dalo povelje za splošen narodni upor.

V tem so bili podani prvi glavni cilji organizacije, toda že po nekaj tednih je vodstvo tudi že zaukazalo, da se po vseh možnostih pomaga tudi pobeglim beguncem iz Štajerske in Gorenjske ter se jim nudi zatočišče. Saj je bila večina brez vseh sredstev in niso razen ob'ke na sebi imeli ničesar drugega, da so bili tako prepuščeni le dobri volji naših ljudi.

V tem času pa so bili slovenski komunistični voditelji v najtoplejšem ljubavnem objemu z okupatorjem na Gorenjskem in Štajerskem. To je dejstvo, ki ga „zgodovinarji“ doma še ne upajo zapisati, za vse, ki smo doživljali tiste čase, pa je bilo to več kot očitno.

Po nekaj mesecih delovanja Slovenske legije se je že pokazala potreba notranje reorganizacije, ker je Legija hitro naraščala in se množila. Odobreno je tudi bilo, da si zlasti odgovornejši voditelji nadenejo psevdonime, ki naj bi jih bolje zavarovali pred okupatorjem, ki je seveda imel svoje zaupnike in ovaduhe. Poznejše okoliščine so pokazale, da je bila to pametna poteza. Pripomniti moram, da mnogi člani na vodilnih mestih niti niso vedeli drug za drugega, pač pa so lahko samo verjetno sklepali.

V prvih mesecih organizacije sploh ni bilo govora o kaki borbi proti komunistom, kaj šele kaki drugi skupini; na piki nam je bil vsem sovražen okupator.

Da bi organizacija uspešno delovala in napredovala, in bi se razbremenilo centralno vodstvo, so bili ustanovljeni sledeči odseki:

1. Organizatorski (Rudi Smersu),
2. Tiskovno-propagandni (Miloš Stare),
3. Obveščevalni (Trije voditelji — od teh eden Milan Finc),
4. Finanči (Ing. Jože Sodja),
5. Vojaški (Ivo Peršuh, Ivo Kermavner).

Delo in naloge odsekov:

Organizatorni je bil že od vsega začetka najvažnejši in tudi po številu delujočih oseb daleč največji. Imel je na'ogo, da dobi po vseh krajih take

zaupnike, ki imajo vpliv in zaupanje tamkajšnjega prebivalstva. Večina zaupnikov je že res preje delovala pri Slovenski ljudski stranki, največ pa jih je pripadalo bivšim Fantovskim odsekom.

Znano je tudi, da je slovenska duhovščina skozi stoletja naše zgodovine stala v obrambi svojega naroda, pred drugo svetovno vojno je pa velika večina z veliko vnemo delala v katoliških organizacijah. Zato ni nobena skrivnost, da je kmalu po ustanovitvi „Slovenske legije“ le-ta dobila pri večjem delu duhovščine moralno pa tudi aktivno podporo.

V tem delu so se nekateri duhovniki prav junaško zadržali.

V Ljubljani je bilo organiziranje precej lažje, ker ni bilo velikih razdalj. Zato so pa bile večje težave na podeželju, kjer so imeli okupator in pozneje tudi komunisti svoje zaupnike in ovaduhe. Gledali so v vsakem nepoznanem tujcu, ki je prišel v vas, že svojega nasprotnika, pa čeprav je prišel obiskat le svojega znanca ali prijatelja. Ali pa je bila oseba, ki je iskala po kmetih živež za svojo družino v Ljubljani in okolici, kjer je bila prehrana precej šibka.

Za organizatorje, ki so morali večkrat na teren, so nastajale vsemogoče težave. Najbolj neprijetno je bilo v primerih, ko so Italijani ukrenili nepričakovano blokado in tej sledeče preiskave, največkrat pri izstopu iz vlaka ali pa iz avtobusa. Ponavadi je bilo prvo vprašanje, kam potuješ in zakaj. Zato je moral vsak organizator obdržati vsa imena, navodila in vse, kar je bi'o važnega, v svoji glavi, da niso pri takih preiskavah našli česa sumljivega pri njem. Najdaljša in najbolj nevarna je bila seveda pot po železnici na progah Ljubljana—Grosuplje—Novo Mesto—Črnomelj—Metlika. Ker so bile večkrat velikourne zamude, tudi nisi vedel, če boš prišel kot zmenjeno na določeno mesto. Težave so bile tudi glede hrane; ker pa smo računali na take nevšečnosti, smo seveda težave laže prebrodili.

Nedvomno pa so imeli levji delež pri organiziranju Legije na podeželju bivši člani Fantovskih odsekov in članice Dekliških krožkov pa še dijaki in visokošolci. Vsi ti so bili glavna gonilna sila, da je bila Legija tako številna in notranje organizirana v zelo kratkem času. Vsi člani so bili iz zdravega jedra slovenskega naroda, ki so bili pripravljeni na trdo borbo za njegov dobrobit. Tisti, ki smo jih poznali, vemo, kakšen idealizem, borbenost in nesebičnost je bila v teh fantih in dekletih!

Tiskovno-propagandni odsek je bil po številu majhen, toda zelo dobro organiziran. Rekel bi, da je deloval skoraj brezhibno. Imel je svojo ilegalno tiskarno, kjer se je tiskal podtalni list „Cvobodna Slovenija“, uradno glasilo Legije. Čeprav so se na vse načine trudili okupator in pozneje Osvobodilna fronta da bi jo odkrili in uničili, se jim to ni posrečilo, ker je delovala tako učinkovito, da tudi večina v širšem vodstvu ni imela pojma, kje se pravzaprav nahaja. Posebno delavni so bili Miloš Stare ter brata Hirshegerja.

Večje težave pa so nastale, ko je bilo treba ta ilegalni tisk spraviti preko ljubljanskega Bloka, potem pa hitro in varno na vse podeželske kraje. Omenil bom samo nekaj neustrašenih članov. Ferdo Gospodarič iz št.

(Ruperta, ki je imel npr. zelo velik delokrog; potem France Pelko in France Jerman v Novem Mestu in okolici ter Pepe Skubic za Črnomelj in Metliko ter vso okolico.

Pri prehodu preko Bloka so se pa posebno odlikovale žene in dekleta, saj so večino literature in pošte spretno prenašale preko Bloka. Naj omenim samo nekatere: Dorica K. (Vrtuljček), Anica D. (Metuljček), Tončka B. (Golobček). Po železnici so se pa posebno odlikovale visokošolke in dijakinje, katere so bile izredno korajžne, pa tudi zelo spretne in iznajdljive. Čeprav so naša dekleta in žene dobro vedele, da je to precej nevarno, se tega niso ustrašile, ampak so navdušeno opravljale svojo nalogo.

Obveščevalni odsek je na splošno tudi zadovoljivo deloval. Saj je v mestih in na deželi imel dovolj sposobnih članov in zaupnikov, tako po vseh važnejših uradih, tovarnah kakor tudi po raznih drugih ustanovah.

Njihovo delo in služba je bila precej obsežna in tudi zahtevna, saj so morali dobiti točne podatke o tem, kako številne so okupatorjeve sile v Sloveniji in kako so opremljene in kakšno orožje imajo. Kako se poimensko imenujejo edinice in po možnosti vse vodilne oficirje poimensko. Kako se uporablja železnica in kam vozijo vojaški transporti. In kako številni so, pa še kakšno je razporeženje vojaštva, itd.

Ko so komunisti proti koncu leta 1941 pokazali svojo pravo barvo, je morala tudi legija spremeniti svojo borbo, ker je sedaj imela dva sovražnika: okupatorja in „Osvobodilno“ komunistično fronto.

Vsa zbrana poročila je vodstvo pošiljalo zahodnim zaveznikom. Že nekaj mesecev po ustanovitvi organizacije se je pričelo sodelovanje s pristaši generala Mihajlovića in in z drugimi strankami ter skupinami, katere so se njemu pridružile, ter se niso hotele priključiti komunistični OF. (Večina bivših Sokolov pa se je na čelu z dr. Rusom priključila komunistom, ker so verjeli njihovi propagandi. Veliko le-teh je pozneje obžalovalo ta korak, a bilo je že prepozno. V poznejših poglavjih bom navedel več imen in primerov takih, ki se niso mogli vrniti nazaj v Ljubljano.)

Finančni odsek je bil po številu najšibkejši, imel pa je tudi največ težav že od vsega začetka, ker ni dobil pravega razumevanja pri takoimenovanih katoliških magnatih in denarnih ustanovah. Čeprav se je z'asti v prvih mesecih organiziranja tako krvavo rabil denar. Potrebovali bi ga za odkup raznega orožja, ki je bilo skrito pri ljudeh, ki idejno niso bili zavzeti, pač pa so hoteli napraviti le dobro kupčijo. Denar je bil nujno potreben tudi organizatorjem in kurirjem za plačilo voznine po železnici in avtobusih. Poleg tega so pa bili še razni drugi stroški, toda izkazalo se je, da so bili najbolj radodarni srednji in nižji sloji.

Vojaški odsek je že od vsega začetka pričel z pozitivnim delom in organiziranjem. Ko pa je prevzel vodstvo odseka Ivo Peršuh, je pa pričel delati s polno paro. Naj omenim, da je imela Legija že od ustanovitve v svojih vrstah veliko število rezervnih oficirjev in podoficirjev. (Primer: samo v vzajemni zavarovalnici v Ljubljani je bilo 8 oficirjev in 6 podoficir-

jev.) Tudi na podeželju jih je bilo precejšnje število, zlasti podoficirjev. V Legiji je bilo včlanjenih tudi nekaj aktivnih oficirjev in podoficirjev.

Na splošno v Legiji ni bilo zadrege za oficirski in podoficirski kader. Toda na'oge so bile precej zahtevne, če se je hotela organizacija odgovorno pripraviti na težko prihodnost.

Ko so se začele ustanavljati po deželi „Vaške straže“, je Legija prinesla svoj delež. Saj je zanje preskrbela veliko večino poveljnikov in njihovih namestnikov. Na ta način je tudi pripomogla, da so se Vaške straže hitreje širile in začenjale z organizirano obrambo pred komunističnim nasiljem.

Pozneje, ko pa so Vaške straže prerasle v Slovensko domobranstvo, pa je bila spet Slovenska legija tista, ki je prispevala večinski delež, in je z njim vred tudi izkrvave'a v povojnih mesecih.

Prisega Slovenski legiji

V začetku so bili zapriseženi le vodilni člani v Ljubljani in podeželju, ker je bil takrat edini znani sovražnik tuji okupator.

Ko pa so komunisti začeli pod krinko „Osvobodilne fronte“ s svojim ogabnim delom, takrat je nastala nujnost, da zaprisežejo vsi člani Legije. Večina priseg je bila izvršena pred duhovnikom.

Ker sta bila dva glavna organizatorja Legije (France Malovrh in Tone Duhovnik) duhovnika, zato ni bi'o posebnih težav v slučaju, da ne bi bil pri prisegi navzoč domači kaplan ali župnik. V prisegi je bilo rečeno, da ne bo nihče izdal drugih članov Legije, kje je skrito orožje, ali pa druge tajnosti. Vsak kdor ne bi hotel priseči, je lahko zapustil zaupni sestanek in poslopje, naprošen je bil samo za to, da obdrži v tajnosti imena udeležencev na sestanku.

Kaj je pomenila za člane Slovenske legije prisega, naj omenim samo nekaj primerov o tem, kako so prisego držali tudi za ceno svojega življenja.

Iz knjige „Revolucija pod Krimom“ (Janez K'emenčič — Dokument 3, stran 60): Janez Mrkun, po domače smo ga klicali Petračev Janez, bil je dve leti starejši od mene, toda bila sva že od otroških let najboljša prijatelja. Bil je kmečki fant, edini sin v družini premožnega posestnika. Bil je član Fantovskega odseka in zelo dober telovadec, še bolj odličen pa kot pevec pri cerkvenem in moškem zboru — ljudje so rekli, da poje kakor slavček. Bil je tudi zvesti član Slovenske legije. Pod Krimom je bila Legija zelo številna, saj je imela v ižanski, tomišelski in želimejski fari preko 200 zapriseženih članov.

Na Igu so imeli italijanski karabinerji svojo postajo, toda kmalu so jo zapustili in 17. maja 1945 so slovesno vkorakali vanj partizani s španskim borcem „Dakijem“ na čelu ter takoj pričeli s čiščenjem med svojimi nasprotniki. Nasprotnik je bil vsak, kdor ni soglašal z njihovo protiversko teorijo in se jim ni pridružil. Prijeli so tudi Janeza in ga strašno mučili. Kljub nečloveškim mukam in trpljenju je pa krvolokom vedno odgovarjal le z besedami: „Jaz sem prisegel“ in ni izdal nobene tajnosti, čeprav je

tudi vedel, kje imamo skrito orožje. Strašno mučeni so bili tudi člani Legije Feliks Pogačnik iz Device Marije v Polju, telovadna učiteljica Zveze fantovskih odsekov Milko Cankar in Ciril Lipovec ter njegova noseča žena Hedvika. Vsi so morali pretrpeti strašne muke, po poročilu očividca. Bi'lo je več takih primerov. To so bili resnični junaki. Naj tudi omenim, da je bilo po „osvoboditvi“ Iga na zverinski način pobitih v gozdovih Iške preko 200 žrtev, največ ciganskih družin. Tudi 2-letnim otrokom niso prizanesli — vse so pobili brez usmiljenja.

Konec leta 1941, je bila Legija že organizirana skoraj po vseh dostopnih krajih. Štela je preko 6000 članov. Organizirana je bila še pravočasno, ker se je kmalu potem začela po komunistični „zaslugi“ poostrena okupatorjeva cenzura in začele so se tudi aretacije posameznikov, seveda ne kakih komunističnih veljakov, ki so imeli pač predobre zveze z Nemci in Italijani, pač pa so le-ti največkrat poskrbeli, da je podtaknjen seznam z imeni zavednih protikomunistov prišel v roke okupatorju, da so se tako na lahek način iznebili svojih nasprotnikov, kateri so Italijani poslali v zapore ali pa v internacijo. Več slučajev je bilo, ko so bili naši ljudje poslani naravnost v smrt.

Komunistična „Osvobodilna fronta“ je pričela že v začetku 1942 z množičnimi likvidacijami svojih nasprotnikov. Bila je seveda tudi prva, ki je ta zločinska ubojstva spravila pod evfemistično ime „likvidacij“.

Kdorko'li se ni podvrgel njihovi tiraniji, je bil proglašen za narodega izdajalca.

Komunistični teror je dosegel višek v poletju 1942. Takrat čisto preprosto ni bilo več drugega izhoda, kot oborožena samoobramba. Po vaseh so se začele ustanavljati „Vaške straže“.

V prihodnjem poglavju bo govora o ustanovitvi le-teh in njihovem delovanju.

Bo še.

U R E D N I K prosi za besedo:

Skupina petnajstih prijateljev in naročnikov našega lista nam je z dne 25. marca t. l. odposlala pismo, v katerem izreka, poleg nekaterih pohvalnih besed, tudi kritične besede odklanjanja in nezadovoljstva glede na ton, vsebino in naslovljence našega pisanja in to predvsem v naših zadnjih dveh številkah. Sedanji urednik se prav nič ne brani priobčiti v „Vestniku“ celotno vsebino tega dopisa, da bi bila tako znana tudi širšemu krogu naših bravcev, vendar želi imeti za to pismeni pristanek dopisnikov. V pismu samem namreč taka želja ali samo namig za objavo nista bila izražena.

V pričakovanju le-tega, najlepše borčevske pozdrave in hvala tako za spodbudne besede pohvale kot tudi za siceršnji odmev na naše prizadevanje. — Urednik.

Miloš Stare

Dne 25. aprila 1984 je v Buenos Airesu v 79. letu starosti umrl g. Miloš Stare, predsednik Narodnega odbora za Slovenijo, načelnik Slovenske ljudske stranke, izdajatelj tednika „Svobodna Slovenija“, ustanovitelj in prvi predsednik „Društva Slovencev“ — sedanje „Zedinjene Slovenije“ in vseh 35 let odbornik tega društva ter član raznih slovenskih organizacij in ustanov. Bil je od vsega začetka tudi član našega Društva slovenskih protikomunističnih borcev v Argentini.

Toda bistveno področje pokojnikovega dela je bila politika v najboljšem pomenu te besede t. j. skrb za bližnjega, za ljudstvo, za slovenski narod, iz katerega je izšel in nazadnje za Slovence v emigraciji. Beseda politika pri nekaterih ljudeh nima dobrega zvoka in jo smatrajo za nekaj slabega, nepoštenega, kar je razumljivo spričo mnogih slabih vzgledov, ki jih vidimo v okolici, kjer živimo. Toda, o pokojnem g. Staretu tudi njegovi politični nasprotniki (vsak politik ima nasprotnike) ne morejo reči, da njegovo politično delo ni bilo pošteno ali da bi v političnem boju uporabljal nemoralna sredstva ali da bi se s političnim delom okoristil in nabral premoženje.

Nas — protikomunistične borce — zlasti zanima pokojnikovo delo med drugo svetovno vojno in komunistično revolucijo.

Že v visokošolskih letih je bil pokojnik oster nasprotnik komunistov, ki jih je srečaval pri svojem javnem delu med visokošolci, pri delu na deželi

kot organizator Prosvetnih društev, kot predavatelj na orlovskih sestankih. Še bolj ostro je nastopal proti komunistom pozneje, ko si je kot odvetnik služil svoj vsakdanji kruh in bil istočasno funkcionar Slovenske ljudske stranke in pozneje njen poslanec. S krepko besedo je razkrinkaval rdeče vrinjence v naših organizacijah. Ker je dobro poznal komunistično rovarjenje po Sloveniji, je bil takoj ob napadu Nemčije in Italije na Jugoslavijo prepričan, da bodo komunisti izrabili vojno in okupacijo v svoje namene, kar se je v resnici tudi zgodilo.

Pod okupacijo.

Po Hitlerjevem napadu na Beograd je bila Slovenija odrezana od prestolnice in prepuščena sama sebi. Tedaj je ban dr. Marko Natlačen, zavedajoč se svoje večje odgovornosti za red in mir v Sloveniji, ustanovil **Narodni svet**, ki je prevzel vladne posle v Sloveniji. V ta Narodni svet je bil poklican tudi g. Stare. Toda ta Narodni svet ni mogel dolgo poslovati. Okupacijska oblast je kmalu napravila konec delovanja Narodnega sveta. Treba se je bilo vreči na podtalno delo. Že takoj v prvih dnevih okupacije je bila ustanovljena Slovenska legija, ki je vse do konca vojne združevala množico slovenskih mož in fantov in z njimi organizirala Vaške straže in pozneje te može in fante napotila v Slovensko Domobranstvo. Vse to delo se je vršilo v dogovoru z dr. Natlačenom in Milošem Staretom, ki sta bila vedno (dr. Natlačen do svoje nasilne smrti) v zvezi z vodstvom Slovenske legije (SL). Povezava med vodstvom SL, njenimi edinicami in člani se je vršila z obiski, okrožnicami in pismi. Pok. Stare je uvidel, da je ta povezava prešibka, da je č'anstvo SL in da so tudi ostali ljudje premalo informirani o dogodkih doma in po svetu. Zato je v mesecu novembru 1941 začel izdajati podtalni list z imenom „Svobodna Slovenija“. Ta časopis je poročal o strahotnih nacističnih preganjanjih Slovencev na Gorenjskem in Štajerskem, o preseljevanju Slovencev, o dvolični igri Italijanov in njihovem sodelovanju s partizani. Poročal pa je tudi o strahotah komunistične revolucije, o trpinčenju in pobijanju tistih zavednih in vernih Slovencev in Slovenk, ki se niso hoteli dati vpreči v komunistični voz. Poleg tega je Svobodna Slovenija tudi redno poročala o po'ožaju na frontah in prinašala navodila dr. Mihe Kreka, s katerim je bil g. Stare v radijski zvezi.

V tistih težkih časih se je slovensko ljudstvo znašlo med nakovalom in kladivom. Vsi so tolkli po njem: na eni strani okupatorji, na drugi pa partizani. Nujno potrebna je bila združitev vseh protikomunističnih sil ne glede na morebitne politične razlike. In tedaj se je prav na pobudo pok. Stareta ustanovila podtalna politična organizacija — **ilegalna slovenska vlada** — z imenom Slovenska zaveza, ki je združevala vse demokratične slovenske politične stranke. G. Stare je bil ves čas vodilna osebnost te Slovenske zaveze do poletja 1944, ko je nacistični okupator zaprl več članov SZ in onemogočil njeno delo. Kmalu nato pa se je po prizadevanju g. Stareta,

ki je moral stalno menjati stanovanja, da se je izognil nemški aretaciji in komunističnemu atentatu, ter po prizadevanju dr. Albina Šmajda in dr. Marjana Zajca ustanovil **Narodni odbor za Slovenijo**, ki je enako kot preje Slovenska zaveza združeval zastopnike slovenskih demokratičnih političnih strank, NO je za dne 3. maja 1945 sklical prvo sejo slovenskega parlamenta, katere so se udeležili skoraj vsi tedaj živi slovenski politični in drugi javni delavci (poslanci, župani, banski svetniki, vodne osebnosti raznih organizacij in ustanov.) Te seje se je udeležil tudi ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. Ta slovenski parlament je tedaj izdal proglas o ustanovitvi Narodne države Slovenije kot edinice federativno urejene Jugoslavije.

Pok. Stare se je ob koncu vojne prebil preko Trsta v Rim, kjer je postal glavni pomočnik dr. Mihe Kreka, ki je v Rimu vodil Socialni odbor. Ta je napravil mnogo dobrega slovenskim beguncem in jim omogočil naselitev po raznih državah. Leta 1947 se je g. Stare preselil v Argentino, takoj ustanovil Društvo Slovencev (sedanjo Zedinjeno Slovenijo), obnovil izdajanje „Svobodne Slovenije“, obnovil delovanje Slovenske ljudske stranke in Narodnega odbora za Slovenijo, katerega predsedstvo je medtem prevzel dr. Miha Krek. Po njegovi smrti (leta 1969) pa je prevzel predsedstvo NO g. Stare in ga vodil do svoje smrti.

Naj ponovimo Staretovo izjavo, ki jo je javno podal na vprašanje, zakaj toliko dela. Rekel je: „Če mi je Bog ohranil življenje in me rešil iz vseh nevarnosti, sem dolžan v povračilo za to dobroto delati za ljudi, kolikor pač morem.“

Rudolf Smersu

† **Tone Štrukelj**

Dne 7. januarja nas je nenadno zapustil soborec in prijatelj Tone Štrukelj, znan in priljubljen v vsem okrožju, globoko veren in zaveden Slovenec.

Pokojnik je bil rojen na Igu pri Ljubljani dne 27. novembra 1919. Po končani ljudski šoli v domačem kraju je šel študirat v Ljubljano, kjer pa zaradi komunistične revolucije študij ni mogel končati. Pomagal je po svojih močeh protikomunističnim borecem in se je zato moral umakniti pred komunističnim divjanjem na Koroško. Od tam se je leta 1949 izselil v Združene države Amerike, kjer se je poročil z gdč. Marijo Žežko. Leta 1958 se je za stalno naselil v Minnesoti. V lepem turističnem kraju Emily sta z ženo odprla trgovino Emily Supermarket.

Pogreba se je udeležilo lepo število Slovencev. Bog naj mu nakoni večni mir in pokoj!

† Slavimir Batagelj

V majhni štajerski vasi Strnišče pri Ptujju je bilo med prvo svetovno vojno in po njej veliko begunsko taborišče, napolnjeno s slovenskimi begunci iz slovenskega Primorja in Goriške, ki so v prvi svetovni vojni morali bežati pred vojno vihro, zapustiti svojo ožjo domovino in so v tem taborišču našli svoje zasilno domovanje. Semkaj se je zatekel l. 1918 tudi kraški železničar-begunec Avguštin Batagelj. Z ženo Marijo roj. Vodopivec sta s tukaj ustanovila novo družino, v kateri je 19. januarja 1920 prijel na svet begunček Slavimir Batagelj.

Že samo krstno ime dokazuje, da sta bila starša zavedna Slovenca in narodnjaka kot so bili vsi prebivalci „lesene vasi“ primorski rojaki v Strnišču. Mi, ki smo sami okušali bridkosti begunskega življenja, si moremo živo predstavljati, kaj so te družine pretrpele, zlasti v bližini takrat močno ponemčurjenega Ptujja.

Družina se je kmalu preselila v Ljubljano in se ustalila v Koleziji v Trnovem. Tam sem spoznal tihega, mirnega pa zelo vpludnega srednješolca Slavimirja Batagelja. Že samo dejstvo, da se je sin primorskih staršev pridružil katoliškimi mladcem v Trnovem, me je presenetilo, ker so pri nas na splošno veljali Primorci za zgrajene liberalce. Nekaj mesecev sem vodil te fante. Slavimir je v meni pustil najlepše vtise. Ker se zaradi prevelike zaposlitve drugod nisem mogel več posvečati trnovskim mladcem, sem jih zapustil in tako se je za lepo vrsto let pretrgal osebni stik z Batageljem, ki je medtem končal gimnazijo in postal na ljubljanski univerzi študent prava.

Druga svetovna vojna je Slavimirja kruto zgrabila. Moral je, skoraž pred zadnjimi izpiti, prekiniti študij. Kot zaveden slovenski fant je takoj odločno odklonil komunizem v zakrinski O.F. in nastopil težko pot trpljenja, odpovedi in žrtvovanja. Šest mesecev je stradal in hiral v koncentracijskem taborišču v Gonarsu v Italiji. Po povratku iz taborišča je stopil v Domobranec in se v glavnem mudil v dolenski metropoli, v Novem mestu, kjer ga je doletel konec vojne in zopet, kakor nekdanj njegov oče, je sedaj Slavimir nastopil begunsko pot prek Vetrinja na Koroškem v Italijo, kjer se je zatekel v begunsko taborišče v Senegaliji.

V taborišču ni v brezdelju izgubljal in zapravljajl časa, ampak se je posvetil taboriščni tiskarni in pomagal, kjer je njegova pomoč bila potrebna in prav tukaj je našel svoj pravi poklic — časnikarja, kateremu je ostal zvest do svoje zadnje minute. Tukaj pri sourejevanju taboriščnega lista „ZEDINJENE SLOVENIJE“ se je v njem zakoreninila ljubezen do časnikarstva in pri tem delu sem ga po mnogih letih od najine ločitve trnovskih mladcev zopet našel v Buenos Airesu na znanem in še vedno nepozabnem Martincu.

Ko sem neko pozno popoldne v marcu l. 1949 prišel na Društvo Slovencev, se mi nasproti prismeje mlad, simpatičen fant in me gleda, jaz pa

njega. Pa me vpraša, če ga več ne poznam. Resnično, nisem ga spoznal, tako se je spremenil. Od tedaj sva se na Víctor Martínez 50 redno srečavala, ker je on takrat že pridno sodeloval pri „SVOBODNI SLOVENIJI“. Pozneje sva pa postala tudi soseda in sva se dnevno srečavala. Ostal je isti srčno dober, miren in izredno olikan Slavimir Batagelj. Kot sosed vedno pripravljen za uslugo; zgleden družinski oče in ljubeznjiv dedek svojemu vnučku Pavelčku, ki mu je bil v veliko veselje. Kot časnika pa se je vedno bolj izpopolnjeval, vedno bolj delaven, vedno večja in zaupnejša pomoč Milošu Staretu pri urejevanju lista, zavedajoč se velike odgovornosti do svojih uredniških kolegov, do lista in do njegovih naročnikov. Odkar je bil upokojen, je ves svoj čas posvetil listu, nazadnje tudi polno odgovornost za njegovo redno izhajanje.

V družbi, zlasti v pristavski omizni družščini, je bil razgledan in prijeten kramljač. Umirjen v razgovoru, poln razumevanja za dobre dovtipe, po drugi strani pa trd in odločen v obrambi resnice, nravnih in verskih načel. Vedno mož lepih manir, slaba beseda ni prišla z njegovih ust; o bližnjem je govoril le dobro, če se je pogovor zasukal v nasprotno smer, je umolknil, če pa je spoznal za potrebno, se je odločno zoperstavil tovrstnemu pogovoru...

Te lepe lastnosti njegovega značaja, pa niso bile le posledica samovzgoje, niti podedovane, ampak so koreninile v njegovi globoki in živi veri; bil je tudi versko in nravno zgrajen mož, ki je svoje moči za krepostno življenje črpal iz skrbno negovanega in praktičnega, rednega zakramentalnega življenja. On je dobro vedel, kako je z njegovim zdravjem in življenjem, zato je bil tudi vedno pripravljen v vednem prijateljstvu z Bogom.

Božja poslanka smrt ga ni iznenadila. Ko je iz kolektiva stopil na zeleno tratico kakih 100 m. od zdravnika, h kateremu je bil namenjen, se je zgrudil in s smehljajem na ustih je za vedno zaspal. Pri njem na tleh je ležala polna uredniška torba, on pa je stopil pred Gospoda s svojimi bogatimi deli, žrtvami in trpljenjem, ko se je do zadnjega boril za resnico, pravico, za svobodo in mir med nami v zdomstvu, med brati v domovini in za mir in pravico v svetu.

Mi njegovih žrtev in trpljenja in dela nismo in ne znamo ceniti. Pravično pa jih je ocenil Pravični in bogato poplačal sam Gospod.

Kot nebogljen begunček je bil 20. januarja l. 1920 rojen v begunskem taborišču v Strnišču v Sloveniji, in kot begunec je 27. aprila 1984. leta umrl v Buenos Airesu v Argentini.

Naj v miru počiva v blagoslovljeni argentinski zemlji! Mi pa posnemajmo lep zgled, ki nam ga je dal s svojim življenjem in delom!

F. P-k.

Ni lepše luči kot oblak je dima, ki dviga se v zrak z ognjišča domačega. — Campoamor

Najtišji je ték res globókih rék! — Curcio

Zaliv 1/4 1983

Konec leta 1983 je zopet izšla celoletna številka Zaliva. Revija Borisa Pahorja je zanimiva, ker je v mnogočem v konfrontaciji z matičnim režimom in njegovimi zastopniki na Primorskem. Revija bi še mnogo pridobila na prestižu, ako ne bi urednik Pahor krčevito vztrajal na neki začetni OF-arski koaliciji, dejstvo že zdavnaj odpravljen po izjavah komunističnih prvakov. Na tem nezgodovinskem dejstvu namreč tudi sloni dosledni odklon urednika do političnih beguncev.

V uvodu pod Nujna skupna naloga je zabeležen urednikov oster protest proti novemu ilirizmu. Izražen je dvom o slovenski državnosti, ko pravi: „Če pa je temu tako, potem se zdaj jasno najavljaja potreba, da slovenski ljudje zgodovino zadnjih 40 let pretresemo znova in dosti bolj temeljito, kot smo to delali doslej.“ Take izjave se pogosto slišijo v zamejstvu. Žal pa ostane samo pri tej frazi. Nihče ne upa ali noče analizirati revolucijo na zamejskem teritoriju. Pred kratkim je izšla zopet knjiga na 900 straneh o revoluciji na Primorskem, ki zaobseže dobo od 1941 do septembra 1943. Še danes pa nimamo v rokah niti najmanjše analize revolucije na Primorskem in Koroškem, ki bi jo napisal kdo zunaj režimskega kroga. Gd. Viktor Blažič, svoječasno zaprt v Sloveniji zaradi „sovražne propagande“, ponavlja inkriminirani članek iz leta 1975. Kritizira celotno početje KPS, ki je ustvarila tako nemogočo politično in družbeno ekonomsko situacijo doma in tudi v zamejstvu. Blažič deloma pobija samega sebe, ko kritizira monolitnost partije z vprašanjem: „Kakšno moralno trdnost naj recimo ustvari zahteva po izpričevanju enega samega svetovnega nazora?“ To isto pa potem pobije z izjavo: „Nam niti malo ne gre za to, da bi vodilno vlogo partije osporavali.“ Kot da doma ne vedo več, da je bistvo demokracije v enakopravnosti ljudi, idej in strank. To je bil vendar glavni gonilni faktor svetovnega političnega razvoja in celo revolucij. Časnikar se povsem pridruži politični perfidnosti Kocbeka, ko ponavlja: Ustanovitev OF, posebno njen pluralistični značaj, je bilo preroško dejanje. Človek se vpraša, če ima tako taktiziranje verjetno dobro mislečih disidentov kak smisel. Za Blažiča komaj, ker je kljub vsem omenjenim poklonom partiji odsedel 15 mesecev.

Ponovno je objavljena korespondenca pisatelja F. Bevka z Ezio Martinom, italijanskim literatom, ki pa je komaj vredna dragocenega prostora. Bevk po vklopu v politiko leta 1945 ni napisal nič več pomembnega!

Pod psevdonimom M. D. je objavljen dnevnik Gasterbeiter zaradi krščanstva, tipičen pojav po l. 1945, ki jasno predoči, da za krščanskega izobraženca v SRS ni prave službe. Pisec je bil upravnik Celjske Mohorjeve in opisuje „kriminaⁿo“ preiskavo v upravi, ki je bila zaključena brez sodbe, toda tudi brez službe za krščanskega upravnika.

Pod zapiski Borisa Pahorja beremo o Jožetu Javoršku, ki je označil zasedbo Trsta 1945 takole: „Bilo je strašno. Kakor okupacija Afganistana. Trst je vendar italijanski.“ Pahor pravilno protestira, češ, da je Trst mešano mesto, kot pristaš OF in kot človek, ki tiska knjige v Ljubljani,

pa ne komentira okupacije same. Zasedba Trsta po SFRJ je namreč bila sila krvava in primitivna. To dejstvo je bilo eno izmed odločujočih negativnih faktorjev pri zapadnih zaveznikih, ko se je odločala usoda našega Primorja.

Pahor omenja izid svoje knjige *Tržaški mozaik* pri Cankarjevi založbi leta 1983. Kot je znano, je bil pisatelj po letu 1975 „persona non grata“ za SRS. To se je sedaj izravna^o. Kako čudna je usoda sedanjih slovenskih piscev! Premnogi doma bi zaradi cenzure radi objavljali svoje zadeve zunaj SRS. Tega ne morejo, ker je to proti zakonu in nevarno za življenjski obstoj. Prenekateri zamejski pisci pa kljub določeni nesvobodi in cenzuri delajo na tem, da dobé založništva v Ljubljani. Ni čuda, da je kvaliteta slovenske knjige tako padla. Napisati dobro knjigo je bilo vedno težko, kako pa jo naj napiše pisatelj, ki mora ustvarjati v določenem nepisanem okviru?

Pahorjev zapis od 11. novembra 1983 zaznamuje poznano idejo Bojana Štiha za ustanovitev „duhovnega“ parlamenta, ki naj bi rasel iz tradicij kulturnega plenuma OF, ki naj bi iskal izhod iz današnjega težkega položaja. Tej čudni formulaciji bodoče slovenske demokracije Pahor doda svoj pristanek s predlogom, naj bi se takemu res pluralističnemu parlamentu dodalo slovensko primorsko skupnost. Ko bi pokojna Kidrič in Kardelj še živela, bi si gotovo čestitala k svoji sijajni domislici, ko sta prvo fazo revolucije pokrila pod lep plašč OF. KPS je rabi^a OF komaj eno leto in zagotovo nista imela namena niti ambicije posluževati se OF še 43 let kasneje.

Na strani 198 je omenjena knjiga A. Geržiniča *Boj za slovensko šolo na Primorskem* s pripombo pisca: „Nikakršne simpatije ne čutimo ne do gospoda A. Geržiniča ne do dr. Srečka Baraga“, ne da bi to „čustvo“ utemeljil ali opravičil. To kaže, kako močno vpliva matični režim na gotovo vrsto tržaških izobražencev, ko povsem nekritično odklanjajo vsako sodelovanje s političnimi begunci. Pri tem ne gre pozabiti, da je končno dr. Srečko Baraga nekaj časa celo delal za OF, dokler ni spregledal, medtem ko je naš tržaški pisatelj v tej isti dobi služil v Afriki kot zaprisežen italijanski vojski in se temu ni uprl. Dr. Srečko Baraga je največ prispeval k ustanovitvi slovenskega šolstva na Tržaškem, kjer je naš pisatelj dobil mesto profesorja!

Izvrsten je članek Lojzeta Udeta o pogubni politiki Ljubljane do naše manjšine na Koroškem po 1945. Dober komentar je podan po J. Žabkarju o knjigi *Italijanstvo v Trstu* (A. Ara in C. Magris). Zelo pravilno označuje neko osnovno nestrpnost Tržčanov do slovenstva. Manj prepriča prof. J. Žabkar v polemiki z dr. P. Urbancem o medvojnih dogodkih, ko skuša partizane in OF prikazati kot nek faktor, ki ni bil pod vplivom KPS (!) Njegov prikaz prve Jugoslavije kot diktature slabše od današnje in kritika opoziciji, češ da bi morala s škofom G. Rožmanom proglasiti splošno ljudsko vstajo, je tako nerealističen, da bi bilo najbolje, ko bi to bil zadnji razgovor našega profesorja o teh zadevah.

ZU

PISMA UREDNIŠTVU

Dragi soborec urednik!

V Vestniku XXXV, št. 1, leto 1984 sem poleg drugega pomembnega gradiva (Npr. Božidar Fink: Slovensko domobranstvo in njegova prisega) prebral tudi prispevek nepodpisanega dopisnika: Bili smo vnaprej obsojeni na smrt. Dopisniku čestitam. Dal je zgled, kako lahko vsakteri, ki je prežive! komunistično revolucijo na Slovenskem prav za časa tuje okupacije, ko je narod imel na vse strani zavezane roke, doprineše svoj delež za pisanje zgodovine, tiste najbolj usodne dobe naše narodne žitnosti, pa tudi dokaz, da snov še zlepa ni izčrpana.

S svoje strani bi popravil, oz. dodal samo dve stvari.

1. — V kolikor pisec omenja tudi mene v italijanskem internacijskem taborišču Chiesanuova pri Padovi, bi pripomnil, da so me že tam komunisti zares obsodili na smrt; toda ko sem „poklical človeka, ki naj bi me likvidiral“, mu nisem „ponudil revolverja naj me ustrelj“. — Kje naj bi v taborišču prišel do revolverja? — To je že legenda katero so spletli taboriščniki okoli mene, ko so seveda videli, da je človek po vzoru vseh komunističnih „herojev“ odšel od mene kot mokra kura, in dogodek živahno komentirali.

2. — Ko pisec piše, da so jih po zasedbi Italije Nemci iz taborišča peljali v Ukrajino, kjer naj bi delali ceste, pa so jih že iz Češkega poslali nazaj... in „kar je bilo Slovencev, odpeljali v Ljubljano“, bi dodal, kar pisec takrat ni mogel vedeti, kar pa mora poznati zgodovina, namreč, da so jih poslali nazaj in odpeljali v Ljubljano, se je to zgodilo na posredovanje generala Leona Rupnika.

Z iskrenimi borčevskimi pozdravi

Stanko Kociper, l. r.

Naše pojasnilo: Avtor zapisa „Bili smo vnaprej obsojeni na smrt“ je gospod Jože Škrbec, kot je razvidno, žal, samo iz vsebinskega kazala. S tem popravljamo to svojo pogreško in prosimo tudi pisca, da nam jo blagohotno spre-gleda. — Ured.

Obvestilo VESTNIKOVEGA konzorcija!

Zaradi določil argentinskega avtorskega prava je naš list s to številko izpremenil nekoliko svoje ime in obenem z njim ter prav zaradi tega tudi svojo zunanjo opremo.

Ne bodi ponižen nikdar s človekom, ki ves je nadut; nikoli ne bodi nadut do skromnih, ponižnih ljudi! — Petronij

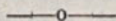
Prilizovalci so prijatelji navidez le, tako kot da bi volk zvestobo psa hli-nil. — B. Gracian

„7. in 8. maj 1945“

Večkrat je priznanje iz ust sovražnika dosti bolj zgovorno od pohvalnega pisanja svojih prijateljev in soborcev. Prav zaradi tega prinašamo tule odlomek iz knjige „Dnevnik partizana“, 2. del, ki je izšla v Ljubljani leta 1961.

Pisec Bratož-Ok, komunist in partizanski oficir — v letu izida te knjige je bil rezervni podpolkovnik — je bil pred prihodom v partizane ofarski aktivist in skojevec ter član takoimenovane Narodne zaščite. Izdateljji njegovega „Dnevnika“ mu štejejo za eno največjih zaslug, da je „sodeloval v oboroženi akciji na belogardistične voditelje Žebota, Casarja in Murija“. Partizanom se je pridružil po napadu na vlak pri Veržeju, v starejšim znani epizodi, ko so partizani dobili iz rok Italijanov v svoje roke tudi naše fante in jih potem „osvobodili“ življenja.

Kot rečeno, je odlomek, ki ga priobčujemo, najboljši slavospev o junštvu naših domobrancev, ki so se borili res do zadnjega in do zadnjih dni vojne in še čez.

Že ob prvem svitu je bila brigada spet na nogah. Sveža jutranja rosa nam je orosila čevlje, ko smo v šmarju zavili s ceste v komaj pedenj visoko travo. To je bil naš zadnji pohod, pohod v boj za belo Ljubljano. Počasi in vztrajno smo se vzpenjali vedno više in bliže Ljubljani. Bili smo vznemirjeni in nihče ni spregovoril niti besedice. Ponosni smo bili, da smo prav mi dobili nalogo osvoboditi Ljubljano in zavedali smo se, da borbena Ljubljana z veliko nestrpnostjo pričakuje partizane, svojo ljudsko vojsko. Ob mislih nanje in na svobodo pa je postal naš korak lahak in nobena naloga pretežka. Žal pa je bilo tisto jutro za mnoge tovariše zadnji dan njihovega življenja.

Okoli osmih zjutraj smo zasedli položaje pod vasico Or'e, na pragu Ljubljane. Nemci in domobranci so nas takoj napadli in toča svinčenk se je usula na borce I. in II. bataljona, ki so bili sovražniku najbliže. Kmalu so zagrmeli tudi sovražnikovi topovi in minometalci kalibra 120 mm. Po gozdu je oglušujoče zahrumelo. Naši borci so se neustrašeno pognali v boj. Čeprav niso poznali položaja, je bil njihov prvi nalet tako silovit, da so prihrumeli do prvih sovražnikovih bunkerjev, posamezniki iz I. in II. bataljona pa celo do prvih hiš v vasici. Ujeli so sovražnikovega vojaka in presenečenim Nemcem zaplenili šarec. Toda Nemcev in domobrancev je bilo na Orlah le preveč in pred njihovo premočjo so se morali borci obeh bataljonov umakniti.

Ujetnik, katerega je pripeljal Januš in ki je bil po narodnosti Poljak, nam je pri zaslišanju razkri^l ves nemški obrambni načrt. Podatki o sovražnikovih utrdbah in njegovi oborožitvi so bili za nas silno dragoceni, saj so nam prihranili mnogo nepotrebnih žrtev. Po prvem spopadu se je razvila silovita bitka, ki ni prenehala vse do večera. Na ozkem hribovitem predelu, ki je predstavljal zadnjo oviro pred Ljubljano, se je tisti dan odigrala najtežja bitka Gubčeve brigade.

V začetku bitke je bil sovražnik očitno v premoči, kajti nemškim topovom z Ljubljanskega gradu, iz Polja in iz Zaloga smo se zoperstavili le z našim lahkim orožjem. Ko pa so kmalu za nami prihтели tudi topničarji, se je naš položaj hitro izboljšal. Kljub temu pa je bil sovražnik še vedno na boljšem. Nemci in domobranci so ždeli v utrjenih bunkerjih, ki so bili med seboj povezani z rovi, mi pa smo bili na planem in naša edina zaklonišča so bila drevesa ter maloštevilne skale. Toda vseeno smo nenehno prodirali in se približevali sovražnikovim položajem. Kmalu so nam naši topničarji omogočili, da smo začeli z juriši, ki so se vrstili ves dan. Le kdo ve, koliko jih je bilo! Menda ni bilo nikogar med nami, ki bi jih lahko preštel. Žal pa so bili vsi naši naporj zaman, kajti sovražnik se ni umaknil niti za pedenj. Po vsakem našem jurišu so nas Nemci in domobranci še bolj zasuli z granatami in minami, ki so nam prizadejale strahotne izgube. Vedno znova smo odnašali padle in ranjene tovariše za prvo bojno črto. Prav isto pa se je godi'o tudi sovražniku. Mnogokrat pa so ranjenci ostajali na položajih, kajti sovražnikovo obstreljevanje je bilo tako srdito, da se nismo mogli priplaziti do njih in jih rešiti.

Bitke na Orlah ne bom nikoli pozabil. Pozabil pa tudi ne bom naših borcev, ki so brez oklevanja izpolnjevali povelja in jurišali, mnogokrat tudi v smrt. Nihče ni hotel zaostajati in vsak od njih je hotel biti prvi. Zao-stajali so samo tisti tovariši, katerih življenja so ugašala na samem pragu Ljubljane. In zakaj se je sovražnik tako krčevito upiral? Ujeti Poljak nam je povedal, da jim je nemško poveljstvo pred bojem zagrozilo, da bodo ustreljeni, če se bodo umaknili pred polnočjo. In tega so se Nemci in domobranci ustrašili.

V tej bitki so se odlikovali prav vsi tovariši in zdi se mi, da bi ne bilo prav, če bi kogarkoli posebej omenjal. Če kdaj, potem so bili prav tedaj vsi pripravljeni dati za našo svobodo svoja dragocena življenja. Bili so prav takšni kot mitraljezec Ivan iz I. bataljona. Ko so se morali borci pa nekem jurišu umakniti, se je Ivan umaknil le na pol poti. Legel je za drobno bukev in s svojo strojnico pokosil nešteto sovražnikov. Klicali smo ga, naj se umakne in vrne, toda Ivan je bil gluh za vsa naša opozorila. Bil je že ranjen, a ni odnehal. Do zadnjega naboja je streljal in se maščeval za vse prestano gorje. Potem so ga svinčenke popo'homa prerešemale. Hoteli smo rešiti vsaj mrtvega, toda sovražnik ga je v onemoglem besu še kar naprej obstreljeval in ena od min je raztrgala njegovo telo na drobne kosce.

Bližal se je mrak. Čeprav so bili naši borci od nešteti h jurišev do smrti izmučeni, so junaško vztrajali na položajih. Med njimi je bilo nešteto laže ranjenih tovarišev, ki so se uprli ukazu, naj odidejo s položajev. Kljub naši visoki morali in pripravljenosti, da bomo vzdržali do konca, pa smo morali po ukazu taba XV. divizije zapustiti položaje na Orlah, na katerih so nas zamenjali borci XV. brigade. Ko smo se nekoliko kasneje zbrali na položajih III. bataljona, smo z grozo ugotovili, da smo izgubili v enem samem dnevu osemindeset tovarišev, ranjenih pa jih je bilo več kot

sedemdeset. V bojih na Orlah je pretrpel najhujše izgube I. bataljon. Zjutraj je bilo v bataljonu še sto petdeset tovarišev, zvečer pa skoraj polovico manj: štirideset jih je padlo, trideset pa jih je bilo ranjenih.

Z zavestjo v srcih, da smo storili vse, kar je bilo v naših močeh in da pomenijo naše žrtve prispevek k osvoboditvi Ljubljane, smo zapustili položaje na Orlah in krenili proti Polici pri Grosupljem, kamor nas je poslal štab XV. divizije na enodnevni počitek.

Molče smo korakali skozi šmarje, od koder so naši topničarji še vedno obstreljevali sovražnika. Nenadoma smo se znašli med kolonami naših enot, ki so hitele proti Ljubljani. Bodrilne besede tovarišev, ki so že vedeli za naše žrtve, so nam vliče novih moči. Pri Cikakvi smo zapustili glavno cesto in krenili čez polja in skozi gozdove. Objel nas je mir in hladni veter nam je hladil razgreta lica, le v daljavi so še vedno drdrale strojnice, pokale mine in bobnele granate.

Bila je že trda noč, ko smo prispeli na Polico, kjer so nas vaščani rade volje sprejeli pod strehe. Postavili smo straže in odšli počivat. Tudi ves naslednji dan so borci počivali, saj so si počitek pošteno zaslužili.

Naš fant v nemškem peklu

Pisec spominov, ki jih tule objavljamo, je danes že pokojni FRANČEK VRESNIK, zaveden slovenski fant in zvest katoličan, ki ga je prav zaradi teh vrlin sosed komunist denunciral mariborskim nemčurjem in nemški policiji Gestapo. Kakšna je bila od tu naprej njegova usoda, bodo bravci zvedeli iz njegovega lastnega pripovedovanja. Nam preostane to pripoved izpopolniti le z nekaterimi najvažnejšimi podatki.

Rojen je bil Franček 8. maja 1922 v št. Lovrencu na Pohorju. Oče mu je bil Franc, mati pa Antonija Ribernik. Študiral je v Mariboru in Veržeju. Po vojni, februarja leta 1949, je prišel iz Nemčije v Argentino, kjer je bil zaposlen pri Ministrstvu za Javna dela. Umrli je leta 1980 kmalu po Veliki noči. Med nami je bil znan kot velik ljubitelj otrok in narave in so ga v slovenskem domu v Ramos Mejía vsi radi imeli.

V KREMPLJIH GESTAPA

Dne 23. avgusta leta 1941, ko sem, nič hudega sluteč odhajal v službo, me dohiti pri cerkvi Device Marije v Puščavi črn avto, ki se pred menoj sunkoma zaustavi. Iz njega izstopi takratni župan Franz Krammberger in mi veli sestri v avto. Vprašam ga, zakaj in kam me peljejo, pa mi odvrne, da me peljejo na streljanje v Maribor. Vprašal me je tudi, če sem videl tiste rdeče plakate, na katerih so bila imena tistih, ki so bili ustreljeni

v Mariboru, češ, da bo tudi moje ime kmalu na takem plakatu. Peljali so me nazaj proti trgu, kjer so me odvedli v prvo nadstropje orožniške postaje, kjer sem našel z obrazom v steno obrnjene mojo sestro, mlajšega brata ter dva druga znanca, ki so jih tudi tisti dan prijeli. Starejši brat je hotel pobegniti, pa so ga pri tem obstrelili in je potem 25. avgusta v mariborski bolnišnici umrl. Preden je umrl, so ga še zasliševali, pa jim ni hotel odgovoriti drugega kakor samo to, da je ponosen, da umrje za svojo domovino.

V orožniški postaji so tudi mene postavili z obrazom v zid in tako sem čakal dve uri, medtem ko so pisali obtožnice proti nam. Župan je bil tisti, ki je imel največ povedati. Mlajšega brata, ki je imel takrat 14 let, so pustili domov, nas pa vklenili v verige in posadili v isti avto, ki je pripeljal mene, potem pa nas odpeljali v preiskovalni zapor na sodnijo. Vtaknili so me v celico št. 74, kjer so se nahajali že trije drugi jetniki in sicer Bojan Ilich iz Maribora, Deutschman Herman iz Poljčan in neki Varga iz Zagreba. Ilicha in Varga so potem ustrelili, Deutschmana pa sem našel v Mauthausenu, kjer je na posledicah gladi in bolezni umrl.

Bil sem zaslišan po gestapovskem agentu, za tolmača pa je bil neki stari paznik iz zapora. Gestapovec ni vedel, kaj bi me vprašal, jaz pa tudi nisem vedel, kaj bi odgovarjal, ker niti on, pa tudi ne jaz nisva vedela pravega vzroka, zakaj so me prijeli. Na nobeno vprašanje mu nisem hotel odgovoriti direktno, ampak vse zavijal v nasprotno smer, tako da ni vedel, kaj bi napisal. Dvakrat je potegnil papir iz pisalnega stroja in ga vrgel v košaro. Vedel sem, da je starejši brat zbiral ljudi za odpor proti Nemcem, toda jaz pri tem nisem sodeloval, ker se mi je zdelo to prezgodaj. Nesreča je hotela, da je med temi, ki so prihajali k bratu, bil trgovski pomočnik Franc Vomer, ki me je večkrat z dvignjeno pestjo pozdravljaj, za kar seveda ni dobil odgovora. Ker pa so takrat Nemci začeli razpisovati nagrade tistim, ki bi mogli koga izdati, je bil ta tisti, ki nas je zatožil pri Gestapu in zato prejel nagrado 5.000.—RM in 1 mesec brezplačnega letovišča v Rogaški Slatini.

Drugi dan so nas vse peljali na sodišče v neko vilo v parku, ki je bila last znanega odvetnika Reimana. V večji sobi je bila zbrana vsa nemška civilna in vojaška oblast, ki je posedla v sobi v obliki polmeseca. Bil sem peljan v to sobo pa takoj spet ven, ne da bi me kdo kaj vprašal. Potem so pošiljali v to sobo ostale in nazadnje spet mene. Vprašali so me, če sem komunist, kar sem odločno zanikal, potem pa so me spet odvedli nazaj na hodnik. Tam so me vklenili skupaj s posestnikom Pušnikom in odpeljali oba na ulico, kjer so naju posadili nazaj v avto in odpeljali v zapor. Med vožnjo nama je gestapovec rekel, da je samo malo manjkalo, da nisva bila obsojena na streljanje. Sosed se je kar razjokal. Ko pridemo na dvorišče zapora, je tam že stala vrsta vojakov s puškami. Že sem mislil, da naju peljejo pred klado drv, kar se oglasi za nama gestapovec „Rechts auf!“, kar je pomenilo, da moramo iti po stopnicah do pisarne. Odvedli so naju v pisarno, kjer so naju znova vpisali v knjigo. Prej so naju izbrisali, ker so

bili prepričani, da se več ne vrneva. Ko nekaj časa sediva na klopi, zagrmijo na dvorišču strelji in takoj sem zaslutil, da so streljali ostale, ki so bili pripeljani z nama. O tem sem se tudi pozneje prepričal, ko sem prišel nazaj v celico. Paznik Šrimf nas je vedno obvestil, če je bila kakšna novica. Ta me je tudi prejšnji dan strašil, da bom ustreljen.

V mariborskem zaporu sem bil do 15. septembra, potem pa bil poslan na grad Borl blizu Ptuja, ki se je takrat imenoval Ankenstein.

Na Borlu

Borl je graščina, ki stoji na majhnem griču ob Dravi. Za časa vojne so ga Nemci spremenili v taborišče za politične jetnike. Pripeljali so me skupaj s Pušnikom. V tem taborišču nas je bilo približno 200 jetnikov. Zaposlili so nas pri sekanju drv in vožnji vode iz bližnje vasi na grad. Po deset se je nas vpreglo v voz, na katerem je bil velik sod in dvakrat na dan je bilo treba pripeljati vodo na grad. Pri tem sem se dostikrat spomnil na stare čase, ko so ljudje delali tlako graščaku, samo da so bile sedaj vloge druge. Jetniki smo bili „tlačani“, biriči, ki so nas spremljali: nemški vojaki, samo da moram priznati, da ti niso nobenemu skrivili lasu. Bati se je bilo samo „valpta“ gestapovca domačina po imenu Filipiča, ki si je dostikrat katerega privoščil in pa „graščaka“ SS oficirja, ki je to taborišče vodil. „Valpet“ Filipič si je najraje privoščil marenberškega dekana Mesnerja, katerega je sramotil pred vsemi jetniki. Obdolžil ga je, da mu je kuharica pisala ljubavno pismo in še druge bedarije, pri tem pa visoko nad glavo držal dopisnico, ki jo je najbrž sam napisal, da bi človeka sramotil. Dekana smo vsi, ki smo bili tam, predobro poznali zato se tudi nobeden ni zmenil za gestapovčevo čvekanje. Marenberg je bil eno največjih nemčurskih gnezd pri nas, zato se tudi razume, da dekanovo mesto ni bilo rožnato v tem kraju. Hrana v tem taborišču ni bila slaba, pa tudi pakete živil smo lahko dobivali od doma. Najprej je prišel k meni na obisk mlajši brat, pa mu niso dovolili govoriti z menoj, samo paket je lahko oddal. Od daleč mi je pomahal z roko v pozdrav in potem se nisva videla več do danes. Teden pozneje je prišla na obisk tudi mama in dobila dovoljenje, da govori z menoj kakor tudi Pušnikova žena in takrat še nobeden od nas ni slutil, da se nikdar več v življenju ne bomo videli. Pušnik je umrl v nekem taborišču v Nemčiji, moja mamo pa so leto dni pozneje poslali v koncentracijsko taborišče, kjer je morala umreti strašne smrti v plinski kamri. Do zadnjega dne nisem vedel, da je bil oskrbnik graščine moj birmanski boter. Bil sem mesec dni tam, pa sem ga šele zadnji dan našel in sicer na skrivaj, ker se je bal, da bi imel radi tega kakšne posledice. Istega dne popoldne pa je

Daleč bo zašel, kdor se oddalji od svojih! — Petronij

Nihče ne ve, kaj vse je zmožen storiti, dokler se tega resnično ne lóti. —
Publio Siro.

prišel po mene isti gestapovski agentki me je pripeljal tja in me odpeljal nazaj v Maribor. Ker pa so tiste dni dosti streljali ljudi v Mariboru, so vsi mislili, da je to moja zadnja pot na tem svetu. Nobeden mi tega ni hotel omeniti, samo segali so mi v roke z besedami, da naj se dobro držim in ostanem zaveden Slovenec. Iz oči sem jim bral, da pričakujejo najhujše. Za mene to ni bilo nič novo, ker sem se že na to pripravil in nisem čutil več ne strahu in tudi ne upanja, da bi moglo biti drugače. Prepustil sem se usodi, ker pač drugega izhoda ni bilo. Tudi Nikla so peljali z menoj v Maribor, kjer so naju vtaknili v neko shrambo pri gestapovskem uradu, kjer sva morala čakati, da nas odpeljejo naprej, toda nihče ni hotel povedati kam. Samo to so nama rekli, da naju pošljejo v Nemčijo na delo v neko taborišče in to je bilo vse, kar sva zvedela.

Nikl je bil posestnik iz št. Ilja in je bil tudi zaprt na Borlu.

Na poti v Mauthausen

Popoldne so naju posadili v avto in odpeljali iz Maribora proti meji na severno stran. Med vožnjo sem si ogledoval obmejne utrdbe, ki niso nikjer služile svojemu namenu in ostale nepoškodovane. Bila je tretja ura popoldne, ko smo prešli avstrijsko-jugoslovansko mejo in čez eno uro prispeli v Gradec. Tam so nas peljali skozi mesto v neki park, kjer se je nahajala policijski zapor. Tukaj so mi vzeli kovček in klobuk, me zapisali in skupaj z Niklom zaprli v celico v prvem nadstropju. V tej celici sem našel enega Hrvata, enega Srba, enega Nemca, dva Žida in enega Angleža, bivšega uradnika na angleškem poslanstvu v Beogradu. V tem zaporu sem bil 5 dni, potem pa so me spet odpeljali na postajo, kjer so me zaprli v jetniški vagon z zamreženimi okni. Vtaknili so me v ozko kabino, kjer je bilo prostora samo za dva človeka. Zraven mene so vtaknili še enega kriminalca iz mariborske jetnišnice, s katerim sva se skoraj stepla, ker je ta začel sitnariti, da naj obrnem žepe, da vidi če imam kaj tobaka. Nisem mu mogel dopovedati, da nimam nič pri sebi. Vožnja je bila dolgočasna, pa tudi zeblo me je precej, zraven tega pa sem bil še lačen. Na Semeringu je zapadel sneg in le počasi je rinil vlak naprej. Istega dne popoldne smo prispeli na Dunaj. Tam so nas na postaji že čakali policijski avti tkzv. „Marice“ in nas odpeljali na policijsko prefekturo. Med vožnjo sem skozi lino opazoval mesto. Nisem mogel dosti videti. Edino, kar sem si dobro zapomnil, je bila cerkev sv. Štefana z velikimi gotskimi stolpi. Na policijski prefekturi so me skupaj z Niklom zaprli v veliko celico, kjer je bilo polno Madžarov. Zakaj so bili zaprti, ne vem. Vsak večer so peli v zboru pozno v noč. Ker niso imeli kaj kaditi, so trgali slamnjače in iz slame delali cigarete. Ogenj so delali na ta način, da so drgnili kos lesa ob mizo, potem pa na to mesto nasuli prah, ki so ga zdrgnili z glavnikov. Ko je les postal vroč, se je ta prah vnel in ogenj je zagorel, da so si mogli prižgati tiste slamne cigarete, ki so smrdele kakor kuga.

Tudi na Dunaju sem bil samo 5 dni. Zgodaj v jutro so nas zbudili, potem pa zbrali na dvorišču. Bilo nas je najmanj 200 jetnikov. Potem pa so nas začeli klicati po imenih. Prvi sem bil jaz na vrsti. Pošiljali so nas na dvorišče, kjer smo se morali vkrcati v mavrice. Ko je bilo to gotovo, smo odrinili proti postaji, kjer je že stal pripravljen jetniški vlak z zamreženimi okni. Bila je 7. ura zjutraj, ko smo se odpeljali nekam v zapadno smer in nihče ni vedel, kam nas peljejo. V vlaku je bilo ljudi vseh narodnosti. Razen Nikla in mene ni bilo v vlaku nobenega Slovence. Vozili smo se kakšnih 5 ur, ko pridejo v vagon policaji in začnejo klicati imena tistih, ki morajo izstopiti na naslednji postaji, med njimi tudi mene, Nikla niso klicali in sva se tukaj poslovila z upanjem, da se še kdaj najdeva v svobodi. Kakšna je bila njegova usoda, mi ni znano. Ko je vlak na naslednji postaji obstal, smo morali izstopiti. Pogledal sem na tablo na postaji in videl napisano „Mauthausen“. Ni mi bil poznan ta kraj, še manj pa sem imel pojma o kakšnem koncentracijskem taborišču in še manj, kaj se v njem dogaja.

Vseh, ki smo tu izstopili, nas je bilo 13 oseb: 2 Žida (1 Francoz, 3 Nemci, 6 Poljakov in jaz. Na postaji so nas prevzeli SS-ovci in spet smo morali sestiti v „Marico“. Avto je bil zaprt, zato tudi nismo mogli videti, kam nas peljejo. Vozili smo se kakšne pol ure in avto je obstal.

Ko smo stopili iz avta, smo se nahajali pred velikim taboriščem, obdanim z zidom in bodečo žico. Vhod v to taborišče sta predstavljala dva velika zidana stolpa z ogromnimi trodelnimi vrati v sredini. Na vseh vratih so režale mrtvaške glave in znaki SS. Na enem poslopju sem zagledal napis „Politische Abteilung“ in na drugem „Krematorium Verwaltung“. Takoj sem zaslutil, da se nahajam v pravi človeški klavnici in da me ne čaka nič dobrega.

Sprejem v Mauthausenu

Stojimo nekaj časa pred taboriščem, potem pa se pojavi neki SS-ovec s korobačem v roki in nas zapodi skozi vrata v taborišče. Tam so nas postavili pred kopalnico, kjer smo se morali do nagega sleči. Pustili so nam samo pas in milo, drugo pa zbasali vse v vreče in odnesli. Vzeli so nam tudi ves denar. Ko je bilo to vse gotovo, so nas pognali v kopalnico, kjer so nas kar na suho obrili in ostrigli po celem telesu, pri tem pa do krvi porezali z britvami. Dvomim, če je bil kateri od teh brivec po poklicu. Ko smo bili vsi obriti in ostrigani, pa je prišel eden z ročno brizgalno in nas začel pršiti z neko kislino, kar nas je zelo peklo, ker smo bili porezani od britja. Ta kislina naj bi bila uničevalno sredstvo za uši, katere pa tudi na srečo nisem imel. Potem smo šli pod prhe, da smo se skopali. Dobili smo pa samo dve brisači za nas 13 oseb, tako, da smo še mokri morali zapustiti kopalnico. Zunaj v veži smo dobili perilo in cikle. Perilo je bilo v zelo slabem stanju. Dobil sem srajco, katere je odzadaj pol manjkalo, na spodnjih hlačah pa je bila ena hlačnica daljša od druge, pa tudi gumba ni bilo nobenega. Na srečo sem imel pas, da sem si to vse pripel, da mi ni bilo treba držati vse v

rokah. Ko smo bili že vsi gotovi, so nas pa odpeljali pred pisarno, kjer so nas postavili v eno vrsto, da čakamo za popis. Bilo pa je zelo mrzlo in vsa koža se nam je pomodрила in drhteli smo kot mladi psički. Tako smo stali od 1 ure popoldne do 6 zvečer, potem so nas pa odvedli v Karanteno Block 20, kjer so nas pustili spet čakati pred vrati na dvorišču, dokler nas niso še enkrat pregledali, da ne bi imeli uši. Ko je bil pregled končan, so nas spustili v barako, kjer smo dobili hrano za ta dan vse hkratu. Kot obed je bila „špinača“, sama trava polna peska, da je kar škripalo med zobmi. Za večerjo pa 250 gr. „kruha“ komisa, v katerem je bilo vse prej kakor pa moka; zraven še žlico marmelade in črno kavo brez sladkorja. Vse to je bila hrana za en dan. Ob 7 uri pa smo se morali postaviti na dvorišču v vrste, dokler ni bil končan „Apel“ (štetje). Zvečer so prišli na blok nočni krojači in nam pripravili obleke, na katere so nam prišili številke in trikotnike. Kot politični jetnik sem dobil rdeč trikotnik in pa številko 939. Ob 9 zvečer, ko se je oglasil zvonec, smo morali v postelje. V postelji so bile tri odeje, pokriti sem se pa smel samo z eno, ker so bili taki predpisi. Tudi spati ni smel nihče v srajci in spodnjih hlačah obenem. Moralo se je spati v samih spodnjih hlačah ali pa samo v srajci. Ko se je oglasil zvonec drugič, so ugasnile luči in nastati je morala popolna tišina. Zaspali nisem mogel. Napol sem sedel in napol ležal v postelji. Tudi drugi niso mogli spati. Pred menoj je ležal neki poljski duhovnik in neprenehoma molil. Minili sta že kakšni 2 uri, ko nas predramijo od zunaj hreščeči glasovi. Dvignil sem se in pogledal skozi okno, da vidim kaj se dogaja. Na drugi strani ograje sem zapazil nekaj SS-ovcev s strojnico in žarometom naperjenimi proti steni iz klad in takoj sem spoznal, da je to strelišče in da se bo nekaj zgodilo. Nekaj časa so stali in čakali, potem pa je prišlo nekaj oficirjev SS, med njimi tudi komandant, za njimi pa je stopala skupina na pol nagih ljudi, katere je spremljalo še nekaj SS-ovcev. Potem so jih odbirali po tri in tri in jih pred temi kladami postrelili. Če kateri ni bil takoj mrtev, je pristopil komandant in mu oddal strel v glavo. Ko je bilo teh orgij konec, so trupla naložili na voz in jih odpeljali. Večina teh ki so spali okrog mene, si je z odejami zavila glave, da bi ne čula strele. Ko je bilo vse tiho, so spet pomolili glave izpod odej. Prvi dan se mi je zdel strašen, a kaj bo še prišlo, sem si mislil, kako dolgo bo še trajalo vse to in če bom sploh ostal živ v tem peklu. Vse te misli so mi rojile po glavi ali končno sem se le umiril in zaspal. Spal sem le malo časa, ker me je zbudil jutranji mraz in tako sem se premetaval in zvijal pod tanko odejo, dokler se ni oglasil zvonec pri vhodu. Napočilo je jutro in treba je bilo vstati. V sobo je prišel starešina bloka in nas spodil z gorjačo v kopalnico. Po umivanju smo morali očistiti vse prostore, potem so nas pa spet nagnali ven na dvorišče, kjer smo dobili skodelico grenke kave in nič drugega. Poskusil sem malo, potem pa vžil po tleh in od tistega časa je nisem pokusil več, dokler sem bil v taborišču. Mnoge je ta kava spravila na drugi svet, ker so jo preveč uživali. Pojavila se je flegmona in mnogi so pomrli na teh posledicah.

Drugi dan smo morali spet v pisarno političnega oddelka na registra-

cijo in tudi na upravi krematorija so me vpisali v svoj register. Tistih dveh Židov, ki so prišli z nami, ni bilo več, ker so jih ponoči vrgli za žično ograjo z visoko napetostjo. To je bila usoda mnogih, ki so prišli tja. Po petih dneh sem pa moral zapustiti karanteno in poslali so me na blok 4. Najprej sem se moral javiti pisarju tega bloka, da me je uvedel v knjigo, potem pa me je peljal v sobo B in oddal starešini sobe. Ta mi je odredil posteljo in omaro. Dobil sem tudi brisačo, milo in jedilni pribor. Spet sem se moral pred vsemi nag postaviti na stol, da me je pregledal, če nimam uši. Ko je bilo to gotovo, sem se oblekel in vsedel na stol pri mizi, toda kmalu me je pregnal neki star nemški kriminallec, češ, da kot novinec nimam pravice sedeti pri mizi. Vstal sem in se stisnil v kot pri oknu in opazoval te ljudi. Večina so bili nemški kriminalci, nekaj pa Poljakov, Čehov in špancev. Od Slovencev sem bil sam na tem bloku. Razen dveh, ki sta bila na bloku 2, so bili vsi Slovenci v bloku 14.

V tej sobi, ki je merila 8x8m, nas je bilo nad 170 ljudi. Ob stenah so stale omare, v sredini pa 7 miz, ena posebej za starešino. Blok oz. baraka je bil razdeljen na dve dnevni sobi, dve spalnici, umivalnico, stranišče, vežo in shrambo za orodje. Bil je dolg 50 m, širok pa 8 m. Nemški kriminalci so imeli vsak svojo posteljo, tujci in novinci pa so morali spati po dva v eni. Z menoj je bil odrejen v posteljo en Dunajčan, ki je bil duševno bolan. Temu ni bilo po volji, da ne sme spati sam in je začel robantati in zmerjati in ni utihnil, dokler ni prišel starešina in ga s korobačem prisilil, da je molčal. Spati nisem mogel skoraj nič, ker je ta vedno vlačil odejo z mene da me je pošteno zeblo. Drugo jutro sem se pa moral z drugimi postaviti v deseterorede pred barako in potem smo odkorakali na tkim. Apellplatz na štetje. Tako je moralo vse stati v vrstnem redu od 2 do 20 bloka. K vsakemu bloku je prišel SS-ovec in nas preštel. To je bil tkzv. Blockfuehrer. Pri tem smo se morali vsi na komando odkriti in stati mirno. Starešina mu je javil stanje, potem pa nas je SS-ovec še enkrat preštel. Ko so Blockfuehreri prešteli bloké, so se podali pred vhod, kjer so javljali stanje Raportfuehreru, ta pa spet Lagerfuehreru. Če pa je bil navzoč še komandant, pa je ta javil še njemu. Pri tem smo morali na komando sneti kape, da je po taborišču kar zagrmelo. Če ni to dobro uspelo, smo morali ponoviti še večkrat.

Na delo

Po končanem štetju se je vsak moral podati h svoji delovni skupini, tkzv. Arbeitskommando. Šel sem se javit pisarju bloka in ta me je odvedel k največji skupini, ki se je imenovala Lagerbaukommando in me tam izročil kapotu. Ta pa mi je dal brco in poslal v zadnjo vrsto v skupini. Bilo nas je v tej skupini nad 1.200 jetnikov. Postavljeni smo bili v peterorede in tako smo morali korakati iz taborišča, pri tem so nas še enkrat prešteli. Na vsakih 100 jetnikov je bil postavljen en kapo, nad vse pa glavni kapo. Vodili so nas na neki breg pod taboriščem, kjer smo morali premetavati zemljo. Zravnati je bilo treba cel breg in pri tem premetati nad pol

milijona kubičnih metrov zemlje. Vzeti smo morali vsak svojo lopato in nato so nas spodili na delo. Kmalu sem spoznal, kaj se pravi delati v koncentracijskem taborišču. Brez usmiljenja so nas začeli pretepati SS-ovci in še kapo, ki so bili tudi jetniki.

Iz strahu so ljudje dali vse iz sebe in delali kakor živine. Saj je to bila borba za življenje in smrt. Mnogi so upešali in popadali od napora. Prišel je SS-ovec ali pa kapo in ga začel neusmiljeno pretepati. Večina je iz obupa zbežala proti stražarskim mestom, kjer so bili postreljeni od stražarjev SS, druge so pa na to prisilili. Vsako opoldne in popoldne smo morali nositi mrtve v taborišče v krematorij. Samo moji fizični moči in trdni volji se imam zahvaliti, da sem tukaj ostal živ. Najslabše se je godilo Židom. Nje so ubijali kar za zabavo. V redkih slučajih so zdržali 10 dni na tem delu. To planiranje je trajalo šest mesecev in je zahtevalo 7.000 žrtev. Ko sem tukaj delal nekaj časa, so se mi na tilniku pojavili veliki tvorci, radi česa sem se prijavil za zdravnika. Vsi, ki so se prijavili za zdravnika, so morali po štetju pred pisarno, kjer jih je najprej pregledal Rapportfuehrer.

Če se kateri temu ni zdel dovolj bolan, ga ni pustil do zdravnika. Tako se mu tudi jaz nisem zdel dovolj bolan in bil sem odbit. Nisem hotel odnehati in sem se drugi dan spet postavil v vrsto. Tega dne pa je Lagerfuehrer sam prišel pregledat in na srečo sem bil odbran za zdravnika. Od 12 smo samo 3 bili sprejeti. Ob 9-ih dopoldne smo bili na pregledu pri SS-zdravniku, ki nas je potem poslal naprej v bolnico. V bolnici so mi najprej obvezali tvorce, potem pa odvedli v bolniško sobo, kjer so mi odkazali posteljo.

Bolnica je bila druga polovica Quarantene bloka 20, kjer sem se prej nahajal. Bila je razdeljena na dva dela. Na ordinacijsko in bolniško sobo. V bolniški sobi se je nahajalo 50 postelj, ki so bile zasedene z bolniki različnih bolezni kakor n. pr. T. B. C., tifus, flegmona i. t. d. Smrad je bil neznosen. Če je kateri umrl, so ga kar vrgli ven pred vrata na dvorišče, kjer je ležal gol, dokler niso prišli iz krematorija in ga odpeljali. Poleg mene je ležal tudi en rojak po imenu Zimic. Bil je tako slab, da ni mogel ne hoditi in tudi ne govoriti od izčrpanosti. Nekaj dni pozneje je umrl. V bolnici sem bil 10 dni. Tvorci so se že precej izsušili in bil sem poslan nazaj na blok 4. Imel sem vso glavo obvezano z zavoji, da sem bil podoben Indijcu, kar mi je dobro služilo, ker nisem bil poslan nazaj k prejšnji delovni skupini, pač pa so me določili k Strassenbau II, kamor so prišli po navadi tisti, ki še niso popolnoma ozdraveli. Delo v tej skupini je bilo lažje. Nosili smo pesek na nosilnicah po dva in dva. Ker pa je pritisnil hud mraz, nas je kapo, ki je bil dober, poslal v klet, da smo se pogreli, sam pa je pazil, da

Nevedneža bolezen je ta, da nevednosti svoje se ne zaveda! — A. B. Alcott
Napuh med ljudi razdor seje, ponižnost jih za eno mizo véde. — Lacordaire

nas ne bi zasačil kakšen SS-ovec. Bil je november in pritisnil je hud mraz, kakršnega v tem kraju niso pomnili. Nekega dne smo imeli 43°C pod ničlo. Mnogo jih je tiste dni zmrznilo, ker so bili popolnoma izstradani in izčrpani.

Bil sem nekaj dni pri tej skupini, potem pa je nekega dne prišel kapo iz vrtnarije in zahteval od našega, da mu odstopi nekaj ljudi. Bili smo odbrani štirje Slovenci in en Poljak. Tudi ta kapo je bil dober. Ker je bila zima, nismo imeli kaj delati v vrtu, zato so nas poslali v klet, kjer smo prebirali krompir. V kleti je bilo toplo in bili smo srečni, da smo se rešili mraza. V vrtnariji sem delal mesec dni, potem pa sem bil po posredovanju enega Mariborčana, ki je delal v pisarni, predložen za pralnico. Tako je prišel neki večer pisar bloka in mi javil, da se moram drugi dan postaviti pred stolp in tam počakati, ni mi pa povedal zakaj, zato me je ta novica precej razburila, kajti pred stolp so se po navadi morali postavljati tisti, ki so bili kam prestavljeni ali pa tisti, ki so bili odrejeni za streljanje. Postavil sem se pred stolp in čakal, kaj bo. Potem je pisar pripeljal še dva druga. Kmalu za tem je prišel v taborišče sam Lagerfuehrer. Pisar je šel predenj in mu nekaj javil, nakar je ta prišel pred nas. Najprej se je ustavil pri meni. Vprašal me je, koliko sem star, odkod sem in koliko časa sem v taborišču. Ko sem mu odgovoril, me je nekaj časa gledal od pete do glave in nekaj premišljeval, potem pa namrdnil usta in pokimal pisarju. Ko je bil gotov z ostalima, je velel pisarju, da nas odvede in je odšel iz taborišča. Pisar nas je odvedel v pralnico, kjer smo se morali najprej predstaviti šefu SS-ovcu. Ta je dal poklicati kapoja, da nam odredi delo. Dobil sem centrifugo, to je stroj za izžemanje vode iz perila. Bil je ta stroj nekakšen boben, v katerem je bil še drugi in ki se je na pritisk na gumb začel vrteti z brzino 900 obratov na minuto, da je pri tem odtekala voda od perila, ki je bilo naloženo v notranjem bobnu. Bilo je to zame lahko delo in bil sem srečen, da sem bil rešen mraza in bil pod streho. V tej pralnici nas je bilo zaposlenih 70 jetnikov. Pralnica je bila moderno opremljena. Tu je bilo 7 velikih strojev za pranje. V vsakem stroju se je pralo 80 kg perila naenkrat. Centrifuge so bile 4. Zraven se je nahajal tudi prostor za sušenje in likanje perila, električne likalne stiskalnice in več ročnih likalnikov. V tej pralnici se je pralo dnevno po 10.000 kosov perila. V pralnici sem bil do 15. maja 1942, potem pa so število ljudi skrčili, ker je pri drugih delih primanjkovalo delovne moči. Zima je zmanjšala število jetnikov na 3.000 in tako so nas vse, ki so bili novinci, iz pralnice odpustili in poslali na druga dela.

Poslali so me v skupino, ki je gradila naselje za SS-ovce. Bilo je to oddaljeno 8 Km od taborišča, kamor smo hodili peš na delo. Pri tej skupini se je začela najhujša doba mojega bivanja v Mauthausenu. Bil sem odrejen v skupino 30 ljudi za vlačenje 5 ton težkega valjarja po cesti, ki je peljala strmo navzgor od glavne ceste skozi naselje. Na valjar so bile pritrjene močne vrvi, v katere so bili vtaknjeni drogovi. Vpregli so nas po dva in dva v te drogove in morali smo valjati cesto, ki je bila polna bodečega

gramoza. Spremljali so nas en SS-ovec in dva kapoja, vsi oboroženi z ostanki vodovodnih cevi, s katerimi so nas mlatili, če smo omagali. To je postalo čimdalje hujše, ker smo začeli hirati in moči so nam popuščale zaradi velikega napora in nazadostne hrane.

Na nogah smo imeli cikle z lesenimi podplati, gornji del pa je bil iz platna in pribit z nekaj žeblički. Ker smo se morali vedno upirati na noge, se je platno kmalu odtrgalo in ostali smo z bosimi nogami na bodečem granitnem gramozu. Imeli smo vse noge krvave in strašno so nam zatelele v gležnjih. Komaj smo prilezli zvečer nazaj v taborišče, razen tega pa smo morali še nositi s seboj onemogle, ki niso mogli več hoditi. Število ljudi se je vsak dan krčilo, zato pa je tudi napor in trpljenje postajalo čimdalje hujše. Potem je nastopilo deževno vreme, ki je trajalo cela dva tedna. Mislili smo, da nas bodo dali delat kam na suho, pa smo se zmotili. Nagnali so nas nazaj k valjarju in tako smo morali valjati stalno po dežju. Bili smo oblečeni v platnene obleke, medtem ko so SS-ovci in pa kapoji imeli dežne plašče s kapucami. Zvečer sem obleko obesil na tram nad posteljo, da bi se ponoči posušila, pa vse zaman. Zjutraj sem jo moral spet moko obleči, potem pa spet na dež. Število ljudi v skupini se je tako skrčilo, da kljub pretepanju in naporu ni bilo mogoče več valjati, zato so nas poslali na drugo mesto, kjer smo nakladali zemljo na vagončke. Za dežjem pa je nastala strašna vročina, včasih do 38°C, ki nas je še bolj mučila kakor pa dež, ker nas je morila žeja, a vode nihče ni smel piti. Tudi hrana se je poslabšala. Bila je sama trava in repa. Izgledali smo kot živi mrličji. Če sem se v baraki pogledal v ogledalo, samega sebe nisem več spoznal. Bil sem le 42 kg težak, ko pa sem prišel, sem imel 72 kg. Drugi so bili videti še slabše kakor jaz. Pravi okostnjaki, 30—35 kg težki. Mene je reševalo to, da sem cigarete prodajal za kruh ali druga živila tistim, ki so delali v kuhinji in shrambah.

Vsak jetnik je mogel od denarja, ki so mu ga pošiljali od doma, dobiti 15 RM, katere je potem porabil v kantini. Za 5 RM se je dobila škatla cigaret Ibar, ki so jih pripeljali iz Jugoslavije. Za drugih pet RM pa je dobil krožnik rdeče pese ali pa morske polže in poper, drugo se pa ni moglo dobiti. Za tistih 100 cigaret sem potem dobil v zameno kruh.

Konec avgusta nas je od te skupine ostalo 7 ali 8, pa še mi bi bili podlegli, da nas niso vrnili na staro mesto. Pripeljali so nekaj tisoč novih jetnikov in tako je bilo dovolj ljudi na razpolago za razna dela, pa tudi perila se je več rabilo, zato so nas vrnili nazaj v pralnico. Tako sem se spet enkrat rešil krematorija. V pralnici me niso dali več na staro mesto,

Vodé z vsega svetá oprati ne morejo rok ubijavca! — Eskil

Zagón mladine ima tolikšno vrednost kot so poznanja izkušenih mož. — Mme. de Knorr

Pavel Bajda – 50-letnik

Pavel Bajda se je rodil 24. januarja 1934 v vasi Lirše pri Kranju. Prvi fant v družini očeta Petra in matere Angele rojene Habjan. Kot otrok je malo časa užil družinsko srečo in lepo Gorenjsko. Prihrumeli so Nemci, za njimi komunisti in uničili rano mladost. Oče se je kot domobranec umaknil z vso družino pred komunisti v Avstrijo. Begunska leta je preživel v taborišču Spittal.

Družina se je preselila v Argentino na zahod v Mendoza. Oče, izurjen mojster v sodarstvu, Pavel in drugi sinovi so pomagali očetu ustanoviti sodarsko podjetje. Pridnost in dobro poznavanje stroke sta kmalu ustvarili eno najmočnejših sodarskih podjetij v Argentini. To podjetje vodi zdaj Pavel z brati in poleg tega še tovarno parketa.

Pavel se je poročil z gospodično Frido Mlinar iz San Luisa. Rodilo se mu je pet otrok, ki so že skoraj vsi doštudirali. Nekatere hčerke so slovenske učiteljice v Mendozi pri slovenskem pouku. Že v rani mladosti je bil delaven v naših organizacijah. Zanimal se je za vse, kar je dobro za našo slovensko skupnost, zlasti v Mendozi. V dobi, ko je bil Pavel predsednik, so prostori Doma prišli iz zasebne posesti v skupno last. Nédvorno mu je pri pomagal župnik g. Jože Horn in ves odbor, da je opravil to velikansko delo. Sodeloval je pri skoraj vseh slovenskih akcijah na vseh področjih. Je zvest naročnik in podpornik našega lista pa tudi zaupnik SLS.

Prijateljev ima dosti. Vsi mu želimo zdravja in sreče še na mnoga leta.

pač pa so me poslali v prostor za sušenje in likanje perila in tako sem se spet malo opomogel. Delal sem pri valjčnem parnem stroju za likanje rjuh, brisač i. t. d. Zraven mene sta delala še dva Srba: pravnik Stevo Trivunac in major Todorović in še trije španci, pri katerih sem se naučil špansko. Ko se je število jetnikov pomnožilo, so nas razedlili na dve skupini, eno za podnevi in drugo za nočno delo. Tudi mene so določili za nočno delo. Podnevi se je delalo 10 ur, ponoči pa 6, od 7 ure zvečer do 1 ure zjutraj, potem pa sem spal kar v pralnici. Podnevi sem bil prost, vendar sem ostal kar v pralnici in tam prebiral razne knjige in se učil španščine nevede, da jo bom kdaj rabil.

V pralnici sem bil do sredine leta 1943, ko so me izbrali za gasilsko stražo v taborišču, kjer sem ostal do osvoboditve leta 1945.

(Konec 1. dela)

LA ESPOSA DE FIRMENICH EN LIBERTAD

BRASILIA (AP, AFP, R-L y ANSA). — El Supremo Tribunal Federal (S.T.F.), la máxima corte de justicia de Brasil, liberó ayer a María Elpidia Martínez Agüero, esposa del líder montonero Mario Eduardo Firmenich, quien había sido detenida el jueves mientras efectuaba una visita a su marido.

La señora de Firmenich permanecerá en régimen de libertad vigilada, lo que significa que no podrá salir de esta capital y deberá presentarse periódicamente a las autoridades brasileñas.

La policía brasileña la detuvo sobre la base de una acusación de las autoridades argentinas de posesión de armas, que data de 1974.

La justicia brasileña atendió un recurso de hábeas corpus presentado por el abogado José Sepúlveda Pertence, quien en declaraciones periódicas dijo que la prisión de la señora de Firmenich, de 34 años, "es completamente ilegal".

Sepúlveda Pertence encabezó el grupo de abogados que defendió infructuosamente a Mario Firmenich ante un pedido de extradición planteado por el gobierno argentino de Raúl Alfonsín.

Fuentes de la defensa del matrimonio dijeron que la Argentina dispone de un plazo de 90 días para oficializar un pedido de extradición contra la esposa de Firmenich, quien entre 1976 y 1982 permaneció cinco años en prisión y torturas en su país sin proceso ni acusación formal, por orden del gobierno militar.

Los abogados calificaron de "increíble" la orden de prisión expedida contra María Elpidia, a escasas 24 horas de concedida la extradición de Mario Firmenich y sobre la base de las mismas acusaciones que el tribunal brasileño desestimó como políticas.

El matrimonio tiene tres hijos, el menor de ellos, de cinco meses, nacido en Brasil, todos ellos bajo el cuidado de amigos en Río de Janeiro.

La madre de María Elpidia no ocultó la incertidumbre que existe sobre la situación de su hija.

Nacida el 12 de mayo de 1949, en Córdoba, la señora Firmenich es sobrina del actual vicepresidente de la Argentina, Víctor Martínez.

(tomado del diario "Clarín")

Kadar ne misliš, kar govoriš, — Benavente
kar res misliš, to govoriš!

Ženska, ki svojo čast izgubi, je zmožna storiti najslabše stvari. — Tacit
Do srcá sila nobena ne pride! — Moliére

DAROVI

ZA ZAVETIŠČE:

od 1. avgusta 1983 do 15. febr. 1984

	§a		
Zupanc Mira	5	Capuro Horacio	50
Odborniki Zavetišča (14.8.83)	18	Zakrajšek Jože	100
Drnovšek Rudi	100	Zakrajšek Alojz	200
Lesar Janko	300	Teraš Ivan	100
Trpin Anton	200	Jančič Anton	100
Tomaževič Lovro	120	Ferjančič Vence'j	200
N. N., Hurlingham	20	Bučar Ciril	100
Bečaj Vili	15	Bovetti Alberto	55
Košir Ida de E.	8	Mustar Stane	100
Šuc Silverij	103	Juvančič Milan	100
N. N., San Justo	14	Levstik Jože	10
Oblak Hnos.	500	Grubišič Olga'	4.603
Fink Nace	200	Dimnik Dušan	500
Selan Andrej	50	Kremžar Marko	500
Kred. Zadruga "Sloga"	1.000	Šušteršič Bogo	8
Benedičič Miha	300	Filipič Bogo	20
Dr. Kobi Mario	200	Rupnik Slavko	8
Rev. Avguštin Albin	100	Msgr. Orehar Anton, cerkv.	
N. N., Capital	500	nab. pri maši 28. 8. 1983 ..	125
Tičar Beno	50	Dobiček ob obletnici blag. Za-	
Marolt Tone	100	vetišča 18. 8. 1983	4.993
N. N., Capital	1.000	V spomin na pok. starše:	
Janežič Janez	50	Šturman Vera	50
Kržišnik Jože	500	V spomin na pok. Pavlo Hacin:	
Piegari Dora de Musar	1.000	Inž. Matičič - družina	50
N. N., Ramos Mejía	200	Blejec Ema	50
Kržišnik Jože	8	V spomin na pok. Marjano Vomber-	
Kočar Lojze	38	gar:	
Tomaževč Tončka	50	Blejec Ema	50
Dr. Francisco S. Žgajnar	100	V spomin na pok. Ivana Ahlina:	
Oblak Hnos.	64	Repar Jože	50
Skarlovnik Anica	20	V spomin na pok. Antona Smarjca:	
Markež Jože	100	Repar Jože	50
Dolinar - Jeločnik	100	V spomin na pobite domobrance iz	
Urbančič Valentin	100	Rupnikovega bataljona:	
Tomaževič Lovro - France ..	100	Hren Ludvik	10
Durič Franc	100	Malovrh Albert	200
Kastelic Anton	3	Miklič Jože	300
Skubic Anton	100	Seršen Jure	68
		Tomaževič Francka	50
		Hribar Zdenk o	500
		Kastelic Anton	100
		Kopač Mirko	300
		Tomaževič Lovro	50
		N. N., Capital	50

Holozan Vera	50	pri sv. maši 11. 12. 1983 ...	146
Miklič Jože	300	Izkupiček pri kosilu v Zaveti-	
Urbančič Bogo	100	šču 11. 12. 1983	1.161
Tekavec Ciri!	100	TOMBOLA v Zavetišču dr.	
Križ Milan	20	Gr. Rožmana 27. 11. 1983 ...	44.515
N. N., Morón	100	V spomin na pok. očeta:	
Botul Stanko	50	Bujas - družina	30
Intihar Matko	50	V spomin na pok. Janeza Špeha:	
Štefe Valentin	200	Rovan Anton	50
Jeriha Marjan	100	V spomin na pok. Pavlo Hacin:	
Štefe Jernej	200	Rovan Anton	50
Stante Stanko	300	V spomin na pok. starše:	
Filipič Marjan	100	Buda Stane - Cotič Anica ...	100
Eiletz Marjan	200	V spomin na pok. Alb. Kregarja:	
Dr. Dobovšek Jože	100	Kessler Ema	50
Puhek Jurij	200	Ob 90-letnici ge. Karoline Francič:	
N. N., Ramos Mejía	4.662	Kessler Ema	50
N. N., Ramos Mejía	5.000	V spomin na pok. Ireno Prelog:	
Starič Ivan	100	Dimnik Dušan	1.000
Durič Franc	100	V spomin na pok. Pavlo Pustovrh	
Tomažević Lovro - Franc ...	100	in sina Marjana:	
Krenner Julija	68	Likoazar - družina	50
Bečaj Vili	100	V spomin na umrle člane Zavetišča:	
Urbančič Valentin	100	Štefanič Jože	50
Zakrajšek Jože	100	Ob 9-letnici smrti moža:	
Zakrajšek Lojze	200	Košir - Erjavac Ida	200
Bučar Ciril	100	V spomin na pok. Minko Telič:	
Mustar Stane	100	Zbirka Villa Bosch	200
Juvančič Milan	100	V spomin na pok. bratranca Viktorja	
N. N., Ramos Mejía	200	umrlega v Trstu:	
Mustar Stane	68	Fajfar J.	100
Šimčič - družina	1.000	V spomin na pok. brata umrlega	
Puhek Ivanka	100	v domovini:	
V spomin na pok. Jožeta Mustarja:			(v dol.)
Hren Ludvik	10	Hren France	20
V spomin na botrovanje Zavetišča:			\$a
Buda Stane	100	Bras Cvetka	6
Ob 10. obletnici smrti moža		N. N., Lanús	10
gen. Fr. Krennerja:		N. N., Argentina	10
Kremner Julija	50	Levar Lado (zapuščina) ...	360
Rev. Guštin Jože cerkv. na-		Avguštin Tone	8
birka pri sv. maši 6. 11. 83	130	Drnovšek Rudi	300
Izkupiček pri kosilu v Zave-		Bodnar Tone	18
vetišču 6. 11. 1983	310	Šušteršič Marjan	100
Rev. Guštin Jože cerkv. nab.		Peternel Jože	200

Rev. Koman Boris	300	Bečaj Vili	100
Krenner Julija	100	Gričar Franc	88
Rant Franc	264	Holozan Vera	100
V spomin na pok. bratranca Viktorja umrlega v Trstu:		Rev. Guštin Jože - Cerkv. na- birka 15. 4. 1984. v Zavetišču	623
Fajfar J.	100	Dohodek od prireditve v Za- vetišču na Cvetno nedeljo ...	20.569
V spomin na pok. Ireno Prelog:		V spomin na pok. starega očeta Ign. Frančiča:	
Tomažević - družina	100	Matičič Tomaž	100
V spomin na pok. Franceta Malovrha N. N., Argentina	500	V spomin na pok. Franca Malovrh:	
Tomažević Lovro - France ..	100	Jelenc Janez	240
(v dol.)		V spomin na pok. Terezijo Tašner:	
Dr. Lukež France	100	Inž. Matičič — družina	100
Od 16. 2. 1984. do 30. 4. 1984.:		V spomin na pok. Jožeta Prijatelj:	
Z A Z A V E T I Š Č E :		Knap Janez	2.000
Ša.		V spomin na pokojne starše:	
Rev. Malenšek Janez	200	Šurman Božo	50
Borštnik Maks	140	V spomin na pokojnega očeta:	
Marinšek Saša	40	Bujas — družina	50
Zakrajšek Marica	100	v dolarjih:	
Zupančič Ivanka	140	Smolič Jože — USA	10
N. N., Capital	340	Ga. Peternel — USA	100
Mustar Stanko	200	Kokelj — družina — Kanada	50

**VESTNIK SLOVENSКИH DOMOBRANCEV IN
DRUGIH RODOLJUBOV JE TVOJE GLASILO
- Sodeluj in podpiraj ga!**

CENA TE STEVILKE JE V ARGENTINI 70 ARGENTINSKIH PESOV.
LETNA NAROČNINA: 10 USA DOLARJEV PO NAVADNI IN 13 USA
DOLARJEV PO LETALSKI POSTI ALI V DRUGI ODGOVARJAJOCI
VALUTI.

Correo
Argentino
Suc. 7

TARIFA REDUCIDA
Concesión Nº 6830

FRANQUEO PAGADO
Concesión Nº 5811

Propiedad Intelectual
Nº 121.138 - 21-9-1981
R. Falcón 4158, 1407 Bs As.